

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY

Diplomová práce

Mgr. Jana Grosmanová

**Postavení profesionální pěstounky
v SOS dětských vesničkách**

**The Position of Profesional Foster-mather
in The SOS Children`s Villages**

2011

**Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Jitka Lorenzová, PhD.**

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jitce Lorenzové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a promptní rady při zpracování práce. Dále bych chtěla poděkovat Doc. Jiřině Šiklové, CSc. za její dlouhodobou nezištnou podporu. Mé poděkování také patří Vladěce Gíbalové a všem ostatním SOS matkám-pěstounkám, které mi byly zdrojem inspirace a poznání.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 29. června 2011

.....
Jana Grosmanová, v. r.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá profesí pěstounek v SOS dětských vesničkách. V první části se zaměřuje na legislativní pozadí fungování těchto zařízení pro výkon pěstounské péče v kontextu vývoje organizace Sdružení SOS dětských vesniček v ČR a mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International. Rozebírá problém českých SOS dětských vesniček, kdy je pěstounka odpovědná za svěřené pěstounské dítě svěřené do pěstounské péče, což je odlišnost českých SOS dětských vesniček od ostatních zemí v dítě svěřeno do pěstounské péče SOS matce-pěstounce.

Druhá část předkládané práce analyzuje roli SOS matky-pěstounky. Nabízí zamyšlení nad významem archetypálního pojetí matky a proměnami mateřské role. Mapuje otázku motivace a připravenosti k pěstounství.

Krok za krokem jsou popisovány etapy kariéry SOS matky-pěstounky a cykly vývoje SOS rodiny. Práce se věnuje kontroverznímu tématu jakým je otázka podpory SOS matky-pěstounky. Seznamuje s integrovaným navazujícím pedagogickým konceptem komunity mládeže, internátního zařízení pro dospívající a mladé dospělé z SOS vesniček. Zamýšlí se nad udržitelností cyklického způsobu doplňování dětí v SOS rodinách a možnostmi individualizace potřeb klientů v systému SOS dětských vesniček.

Závěr práce ponechává otevřenou otázku budoucnosti českých SOS dětských vesniček, vybízí k zamyšlení nad jejich využitím v kontextu aktuálních trendů péče o děti mimo rodinu v ČR.

Klíčové pojmy

identita, instituce, komunita, komunita mládeže, náhradní rodina, pěstounská péče, pěstounská rodina, rodina, role, rodina, zařízení pro výkon pěstounské péče, SOS dětská vesnička, SOS matka-pěstounka, SOS rodina,

Annotation

This dissertation deals with the position of foster-mother in SOS children's villages.. The first part it focuses on the legislative background of the operation of these facilities for foster care in the context of the development organization SOS Children's Villages in the Czech Republic and the international organization SOS Kinderdorf International. It discusses the problem of Czech SOS Children's Villages, when foster-mother is responsible for the child entrusted to foster care, which is the difference from the Czech villages than villages in the other countries.

The second part of the present study analyzes the role of the SOS foster-mother. It offers a reflection on the meaning of the concept of the archetypal mother and changes of maternal role. Dissertation maps question of motivation and readiness for fostering.

Step by step career stages are described SOS foster-mothers and development cycles of SOS family. The work deals with the controversial topic, such as support for an SOS foster-mother. It introduces the concept of an integrated following educational community youth, boarding facilities for teenagers and young adults from the SOS villages. Work thinks how sustainability cyclic replenishment of children and families in the SOS families and possibilities and individualized needs of clients in the SOS Children's Villages.

Conclusion of dissertation leaves open the question for the future Czech SOS Children's Villages, it encourages reflection on their use in the context of current trends in childcare outside the family in the Czech Republic.

Keywords

community, foster care, foster care facility, foster family, institution, role, identity, SOS family, SOS foster-mother, SOS family, SOS children's village, SOS youth community

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. 1. ZÁKLADNÍ TERMINOLOGIE SOUVISEJÍCÍ S PĚSTOUNSKOU PÉČÍ.....	10
1. 2. VZNIK SOS VESNIČEK A ZAKLADATELSKÉ OSOBNOSTI	12
1. 3. OD HISTORIE SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK V ČESKOSLOVENSKU PO SOUČASNOST.....	15
1. 4. STRUČNĚ O POSLÁNÍ, CÍLECH A ZÁKLADNÍCH PILÍŘÍCH FILOZOFIE SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	19
1. 4. 1. STANDARDY SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	22
1. 5. NÁSTIN LEGISLATIVNÍHO RÁMCE SKUPINOVÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČR SE ZAMĚŘENÍM NA SOS VESNIČKY.....	24
1. 5. 1. LEGISLATIVNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ OTAZNÍKY PĚSTOUNSKÉ PROBLEMATIKY V SOS VESNIČKÁCH.....	28
1. 5. 2. KAZUISTICKÉ SONDY K PROBLÉMU INSTITUCIONALIZACE	29
1. 6. SHRUTÍ PROBLEMATICKÝCH OBLASTÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK VE VZTAHU K OTÁZCE INSTITUCIONALIZACE.....	34
2. 2. POJEM SOS MATKA, SOS MATKA-PĚSTOUNKA, SOS PĚSTOUNKA.....	40
2. 3. DEPISTÁŽ KANDIDÁTEK SOS VESNIČEK.....	46
2. 4. VZDĚLÁVÁNÍ KANDIDÁTEK SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	53
2. 5. VZDĚLÁVÁNÍ SOS MATEK-PĚSTOUNEK	57

2. 6. KOMENTÁŘ K PŘÍPRAVĚ SOS MATEK-PĚSTOUNEK.....	59
3. SOS RODINA V ČELE S SOS MATKOU-PĚSTOUNKOU.....	60
3. 1. PRVNÍ OBDOBÍ SOS RODINY - NÁBOR PRVNÍ SKUPINY DĚTÍ.....	61
3. 2. DRUHÉ OBDOBÍ SOS RODINY - DOPLNĚNÍ SKUPINY DĚTÍ DO POČTU 4 -7	66
3. 2. 1. PODPORA SOS MATKY-PĚSTOUNKY JAKO HLAVNÍ NÁSTROJ K ZAJIŠTĚNÍ STABILITY SOS RODIN.....	67
3. 2. 2. SKLADBA TZV. „SOUROZENCŮ“ V SOS RODINĚ	70
3. 3. TŘETÍ OBDOBÍ - PŘECHOD DÍTĚTE NA KOMUNITU MLÁDEŽE.....	74
3. 3. 1. POZNÁMKA O VÝVOJI KOMUNITY MLÁDEŽE V ČR.....	76
3. 3. 2. NÁZORY PRACOVNÍKŮ KOMUNITY MLÁDEŽE	77
3. 3. 3. SHRUTÍ OTÁZKY PŘECHODU DÍTĚTE NA KOMUNITU MLÁDEŽE.....	79
3. 4. ČTVRTÉ OBDOBÍ - DALŠÍ DOPLNĚNÍ DĚTÍ DO SOS RODINY NEBO ODCHOD Z VESNIČKY DO INDIVIDUÁLNÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	79
3. 5. ODCHOD SOS PĚSTOUNKY DO DŮCHODU	81
3. 6. KOMENTÁŘ K POJETÍ SOS RODINY	82
ZÁVĚR.....	84
SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	86
SEZNAM PŘÍLOH.....	89

ÚVOD

K tématu této diplomové práce mne přivedl zájem o náhradní rodinnou péči, zejména o výchovu dětí, jež se ocitly mimo vlastní biologickou rodinu. Již osm let mám jedinečnou možnost sledovat problematiku SOS dětských vesniček (SOS vesniček, SOS-DV, vesniček), které jsou jednou z alternativ náhradní rodinné péče o děti, poznávat jejich formální i neformální struktury. Úspěchy, radosti, ale i problémy, které práce v českých SOS dětských vesničkách přináší, se staly cennou zkušeností při mém studiu pedagogiky a sociální práce. Díky SOS vesničkám jsem se setkala se zajímavými ušlechtilými lidmi (pěstounky, odborní pracovníci, sponzoři – „kmotrové“ z Velké Británie a USA). Mám tu čest být důvěrníci některých pěstounek, dětí i mladých dospělých, průvodkyní i poradkyní, na niž se mohou obrátit.

SOS dětské vesničky dokázaly po 60 let udržet čitelnou, nosnou základní ideu, která je originální a univerzální. Myšlenka SOS dětských vesniček je vybudována na humanistických ideálech komunity „Social Society“, která poskytuje bezpečný domov opuštěným dětem a ženám. Ženy, které se rozhodly naplnit svou životní roli prostřednictvím archetypálního ideálu milující pečující matky, jsou materiálně zabezpečeny, aby mohly pečovat o větší počet dětí, které jsou vychovávány i pedagogy a dalšími odborníky v intencích pokynů nadnárodní zastřešující organizace SOS-Kinderdorf International (SOS-KDI, KDI).

V 21. století stojí SOS dětské vesničky na křižovatce svojí vlastní tradice a globálních společenských změn, které aktuálně vystupují do popředí zájmu. Nejvýznamnější je realizace dětských práv, ochrana dítěte a péče o dítě v jeho nejlepším zájmu a spoluúčast dítěte či mladého dospělého na celém procesu. Neopomenutelný je rovněž komplexní pedagogický systém vytvořený Hermanem Gmeinerem, jeho partnerem a nástupcem Helmutem Kutinem, jenž je doposud vůdcem hnutí, a ostatními spolupracovníky SOS-KDI.

Hnutí SOS dětských vesniček má v České republice více než čtyřicetiletou tradici, během níž prošlo řadou významných etap. Kolektivní pěstounská péče v SOS dětských vesničkách byla od počátku zamýšlena jako jedna z mnoha variant systému náhradní rodinné péče o potřebné děti. Díky významným osobnostem dětské pediatrie, psychologie, speciální pedagogiky, sociální pedagogiky, metodologie a dalších disciplín, za všechny je nutno jmenovat Zdeňka Matějčka, Jiřího Langmaiera a Jiřího Dunovského, se SOS vesničkám na přelomu šedesátých a sedmdesátých let dostalo obrovské popularizace. Proto byla jejich

činnost po roce 1990 obnovena a rozvíjena. Oživení však nebylo realizováno v souladu se společenskými změnami a nekopírovalo společenskou realitu, což je signifikantním rysem doposud.

Cílem práce je charakteristika role pěstounky, zvané „SOS matka“, „SOS pěstounka“, „SOS matka-pěstounka“ a přiblížení jejích specifík. Důvodem je přesvědčení autorky jak o velkém potenciálu, který SOS dětské vesničky skýtají, tak o rizicích tohoto systému náhradní péče o děti. Ačkoliv jsou SOS dětské vesničky celosvětovým fenoménem s jednotnou standardizovanou závaznou normou, realizace se odlišuje v závislosti na sociokulturních podmínkách i legislativě jednotlivých zemích, kde hnutí SOS vesniček působí. Na základě dostupných interních závazných dokumentů Sdružení SOS dětských vesniček budou analyzovány rozpory s legislativními normami České republiky s akcentem na realizaci pěstounské péče v nejlepším zájmu dítěte.

Tato diplomová práce navazuje na předchozí diplomovou práci autorky, v níž bylo strukturovaně popsáno vztahové zázemí dětí v systému SOS-DV v ČR včetně názorů, jež prostřednictvím interview vyjádřili zaměstnanci pověřeni odbornými službami pro pěstounky a děti žijící v českých SOS dětských vesničkách. Z tohoto kvalitativního šetření mimo jiné vyplynulo, že všechny koncepce a změny, které v průběhu let vznikaly, byly vytvářeny bez přímé spoluúčasti SOS matek-pěstounek. Povinností pěstounek je průběžně sledovat a plně respektovat metodické pokyny a veškerá administrativní nařízení, materiálně-technické změny, pedagogické programy péče o děti mládež, odborná doporučení, což je nejen demotivující, ale i zdrojem napětí, konfliktů a nevyjasněných hranic. Hledání možností aktivizace role pěstounky v systému a takových zdrojů podpory „SOS rodin“, které zplnomocní pěstounky k výkonu jejich práce a poslání je vytyčeným úkolem práce.

I přes snahu o co nejobjektivnější přístup je nutno považovat zpracování tématu za subjektivní pohled na danou problematiku. Autorka nese veškerou zodpovědnost za uspořádání faktů i generalizaci závěrů.

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK, JEJICH HISTORIE A VÝVOJE

Následující část diplomové práce ve své první části obsahuje stručné vymezení problematiky SOS dětských vesniček, budou vysvětleny základní pojmy, které se vztahují k dané diplomové práci. Jedná se o právní vymezení oblasti pěstounské péče v České republice. Vysvětlíme okolnosti vzniku SOS vesniček ve světě a v ČR včetně významných osobností, které ho ovlivnily. Bude objasněno legislativní pozadí v souvislosti se zakotvením SOS dětských vesniček v ČR do systému výkonu pěstounské péče v Česku. Předložíme hlavní argumenty k názoru na rozdílné pojetí českých SOS dětských vesniček, institucionalizované formy pěstounské péče a shodného modelu SOS dětských vesniček ve světě.

1. 1. Základní terminologie související s pěstounskou péčí

V České republice se realizuje péče o děti ve vesničkách formou **pěstounské péče**. Laická veřejnost, pedagogické a zdravotnické pracovníky nevyjímaje, někdy zaměňuje pojmy adopce – osvojení – pěstounská péče. Proto je v následujícím textu stručně uveden pojem „pěstounská péče“, jak jej vymezuje česká legislativa a pro doplnění rovněž definice poručnictví.

Pojmy pěstounská péče a poručenství jsou zakotveny v zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině v § 45a – 45d. Zákon o rodině umožňuje dětem, které nemají zajištěnu výchovu u rodičů v souladu s jejich nejlepším zájmem vyrůstat v náhradním rodinném prostředí. Stát zajišťuje dítěti hmotné zabezpečení a osobám, jež se ho ujaly – pěstounům (jednotlivci či manželskému páru) přiměřenou odměnu. Pěstoun nemá vyživovací povinnost vůči dítěti. Pěstoun se ujímá výchovy dítěte, zastupuje je a spravuje jeho záležitosti v tzv. běžných věcech. K výkonu zásadních či mimořádných záležitostí je pověřen zákonný zástupce dítěte (rodič, nebyla-li mu omezena rodičovská práva, či příslušný úřad) prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dítěte a soudu.

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte, v mimořádných případech soudním zrušením. Pěstounská péče může být prodloužena až do 26

let věku mladého dospělého v případě, že studuje v řádném prezenčním/denním studijním programu.

Skupinová pěstounská péče je forma pěstounské péče vykonávaná v zařízeních pro výkon pěstounské péče určených pro péči o větší počet dětí v pěstounské péči. Zřizovatel zařízení uzavírá s pěstounem písemnou dohodu u výkonu pěstounské péče (viz výše). Zřizovatel má vymezené povinnosti.

Předpěstounská péče je dočasným opatřením pro umístění tzv. právně volného dítěte do péče osoby, která se má stát jeho pěstounem a splňuje zákonem stanovené podmínky. Rozhodnutí vydává orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je náhradní rodinná péče, kterou může podle zvláštního předpisu zákona o SPOD vykonávat evidovaná erudovaná osoba/manželský pár po dobu,

- a. kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- b. po jejímž uplynutí lze podle § 68a zákona o rodině dát souhlas rodiče s osvojením, nebo
- c. do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení § 68 zákona o rodině.

Poručenství

Zákon o rodině (§ 78) řeší výchovu dítěte, zákonný zástup a možnost správy jeho majetku institutem poručenství v případě, kdy oba rodiče nezletilého zemřeli, nebo byli zbaveni rodičovských práv, nebo byl výkon jejich rodičovských práv pozastaven, nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Pečuje-li soudem ustanovený poručník o dítě osobně a naplňuje-li všechny složky rodičovské zodpovědnosti, nastupuje namísto rodičů v prakticky celém rozsahu, čímž se poručenství řadí do forem náhradní rodinné péče potažmo pěstounské péče. Pěstounky v SOS vesničky jsou po uplynutí předpěstounské péče poručnicemi svěřených dětí. Institut pěstounství a poručenství se překrývá.

(web MPSV, 2011)

1. 2. Vznik SOS vesniček a zakladatelské osobnosti

Náhradní výchovná péče o dítě v České republice má v zásadě dvě formy – ústavní a rodinnou. SOS dětské vesničky jsou kvazi-systémem obou těchto forem, jsou definovány zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí jako **zařízení pro výkon pěstounské péče**. Legislativně SOS dětské vesničky nejsou ústavním zařízením, nevztahuje se na ně zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Sdružení SOS dětských vesniček v ČR není registrovanou sociální službou (z. č. 108/ 2006). Systém SOS vesniček je vybudován na základě standardizovaných norem zaštiťující mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International, organizace s celosvětovou působností a jednotnou závaznou formou a provozem zařízení pro ohrožené děti a mládež podle příslušné lokality (v případě ČR lokalita „Pobaltí“). Řídí se nařízeními a internacionálními dokumenty SOS-KDI. Filozofická linie ve shodě s nabídkou odborných služeb pro rodiny, ať už biologické, či formy náhradní rodičovské péče, je vybudována na základech Pestalozziho humanistické pedagogiky, která vnímá dítě v jeho celistvosti, neredukuje výchovu pouze na oblast kognitivní. Edukační program je vystavěn na čtyřech základních principech, které jsou pilíři filozofie SOS vesniček: SOS matka, Bratři a sestry, Dům, Vesnička. (viz Gmeiner, 2000, s. 25)

Známým rysem SOS dětských vesniček, společenství několika domů tvořících komunitu, jež je součástí obce, je fakt, že pěstounky jsou vybírány z řad žen, které nemají zájem o soužití s mužem. Mužský prvek při výchově dětí prezentuje správce-údržbář, pedagog či vedoucí-ředitel. Někteří současní kritici spatřují v chybějící roli otce zásadní nevýhodu této formy péče o děti, jiní vidí problém v kolektivní péči o děti. Vytipovaná a proškolená neprovdaná žena je náhradní matkou zpravidla 5-7 dětem různého věku, s nimiž žije v jedné domácnosti v samostatném domě. (srov. Matoušek, 2008, s. 208)

SOS dětské vesničky byly založeny jako alternativa k ústavní péči pro válečné sirotky. Jejich vznik byl odpovědí na reálnou situaci po druhé světové válce a opíral se o vize rakouského lékaře a filozofa Hermanna Gmeinera. Ten chtěl vytvořit společenství opuštěných dětí a žen, které by byly motivovány k celoživotní péči o ně.

Významnou roli zde sehrála idea tradiční role ženy-matky-pečovatelky ve společnosti. Myšlenka vycházela z reálné situace po druhé světové válce, kdy byla takto uplatňována vize rakouského lékaře a filozofa Hermanna Gmeinera vytvořit společenství opuštěných dětí a žen,

kteře jsou motivovány k celoživotní péči o ně.

První skromný počín, vybudování domku pro matku a 9 dětí v Imstu v roce 1949, byl během deseti let následován. V Evropě vzniklo devět dalších vesniček a jeden domov mládeže (Innsbruck, 1955). V roce 1960 bylo založeno Mezinárodní Sdružení SOS dětských vesniček (SOS Kinderdorf International „KDI“), které zaštiťuje jednotlivé národní spolky. Dvacet let po založení první vesničky existovalo 70 SOS-DV v 35 zemích světa. V současné době, za více než 60 let, zastřešuje organizace 132 národních sdružení po celém světě, poskytuje 1 897 zařízení a programů. Provozuje 473 SOS dětských vesniček, 226 školek, 383 komunit mládeže, 185 škol, 61 odborných výcvikových center, 499 společenských center, 60 zdravotních center a 10 programů mimořádné pomoci. Ve všech zmíněných zařízeních je samozřejmostí respektování kulturních, jazykových a náboženských zvyklostí jednotlivých zemí. Vedle činnosti **vesniček** a **komunit mládeže („family-based care“)** je mezinárodní organizace orientována na pomoc rodinám (**„family strengthening“**) – **sanaci biologických rodin, vzdělávání a odborná školení („education and vocational training“)** a **ochranu dětských práv („advocating children’s right“)**. Organizace se zasazuje i o **práva žen („women’s right“)**.

Mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International se sídlem v rakouském Innsbrucku zastřešuje jednotlivá národní sdružení. Je kombinací autonomní odpovědnosti a globální činnosti a nadčasového jednoduchého konceptu, který je klíčový pro spolehlivost a úspěšnost práce SOS vesniček. Zavazuje se k doзору nad dodržováním základních principů práce SOS vesniček, vzdělávacích a organizačních (administrativních) směrnic. Garantuje poskytování podpory národním asociacím na základě SOS vesničkové filozofie. Zajišťuje výměnu informací a znalostí mezi členskými organizacemi.

Vedle záštity nad přímými aktivitami ve prospěch znevýhodněných dětí je SOS-KDI poradcem Hospodářské a sociální rady OSN a členem Akční skupiny pro dětská práva při EU. Spolu s organizacemi IFCO (International Foster Care Organisation) a FICE (Fédération Internationale de Communautés Educatives) usiluje o harmonizaci péče o děti mimo domov prostřednictvím zavedení standardů kvality - „Quality 4 Children“. (web: SOS-KDI, 2009, 2011)

Nejvýznamnější osobnosti SOS dětských vesniček

Evidentní shodné rysy v životních etapách tří nositelů myšlenky SOS vesniček nelze nedávat do souvislosti, jak zakladatel Gmeiner, tak jeho pokračovatel Kutin i v současnosti nejvlivnější odpovědný pracovník Pichler v dětství osiřeli. Lze dedukovat, že zkušenost s vlastní ztrátou rodičů je nasměrovala k práci s potřebnými dětmi.

Zakladatel **Hermann Gmeiner** (1919-1986) osiřel v dětství a jeho starší sestra Elza převzala péči o své malé sourozence. Později byl Gmeiner konfrontován s bídou a materiálním i citovým nedostatkem válečných sirotků a dětí bez domova jako voják v Rusku za druhé světové války a posléze jako humanitární pracovník pomáhající těmto dětem. Z důvodu velkého zaneprázdnění péčí o sirotky a výstavbou SOS vesniček se dokonce rozhodl nepokračovat dál ve studiu medicíny, stal se prvním ředitelem ve své vesničce v Imstu a posléze vybudoval další vesničky v Rakousku a dalších evropských zemích. V průběhu dalších let definoval 4 základní pilíře filozofie SOS dětských vesniček a založil ve Štrasburku v r. 1960 SOS-KDI. Zemřel v r. 1986 v Innsbrucku a byl pohřben v Imstu.

Následník a svého času i souputník doktora Gmeinera je dosud úřadující prezident SOS-KDI **Helmut Kutin** (nar. 1941). I tento významný představitel SOS vesniček je poznamenán ztrátou rodičů v dětství. Po rodinné tragedii se v roce 1953 ve věku devíti let stal jedním z chovanců SOS vesničky v Imstu, později přešel do komunity mládeže v Innsbrucku. Tamtéž vystudoval VŠ, obor ekonomie a v roce 1967 se stal spolupracovníkem H. Gmeinera. Podobně jako jeho učitel i on se stal ředitelem SOS vesničky. Ve Vietnamu založil doposud největší SOS vesničku a řídil ji v letech 1968-1971. Posléze se stal zakladatelem dalších vesniček ve Vietnamu, Koreji, Číně, Africe. Roku 1985 byl zvolen prezidentem SOS-KDI.

Třetí významný realizátor ideje SOS vesniček, jehož spojuje s předešlými osud sirotka je **Richard Pichler** (nar. 1961), generální sekretář SOS-KDI. Od devíti let žil v rakouské SOS vesničce v Hinterbrühl u Vídně, ve Vídni vystudoval obchodní akademii a v roce 1988 se stal osobním asistentem Helmuta Kutina. Byl u zrodu rozšíření vesniček v Asii. Po těchto zkušenostech se začal věnovat vytváření administrativních a finančních strategií a postupů SOS-KDI. Od roku 1995 je generálním sekretářem, zodpovídá za implementaci rozvoje a strategického plánování veškerých globálních aktivit SOS vesniček, které jsou provozovány jednotlivými národními asociacemi. V současnosti se vytváří programy tak, aby byly zacíleny na poskytování pomoci stále většímu počtu dětí, narůstá počet sociálních služeb a mnoho jiných paralelních programů, které podporují práci SOS vesniček.

(web SOS-KDI,2010)

1. 3. Od historie SOS dětských vesniček v Československu po současnost

„Česká republika prošla od dob vzniku SOS-DV osobitým vývojem, jenž lze bez nadsázky charakterizovat jako oscilující křivku. Ideu vesniček se ne vždy podařilo (a daří) udržet v pozitivní rovině, na druhou stranu mají české vesničky za sebou mnoho významných etap.

Když byla v roce 1950 zrušena kvalitní československá sociální síť pěstounské péče, musely všechny děti přejít do státních domovů. Pěstounská péče zůstala zachována pouze v příbuzenské formě. Na sjezdu pediatriů v roce 1961, který se mimo jiné zabýval problematikou dětí vychovávaných v ústavních zařízeních, prof. Zdeněk Matějček poukázal na deprivaci dětí žijících v ústavních zařízeních. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině již zakotvuje možnost pěstounské péče. Doktor Herman Gmeiner byl v roce 1967 pozván Pediatrickou společností ČSSR, aby přednášel o své práci a zkušenostech s výchovou dětí v prostředí SOS vesniček. Myšlenka nadchla odbornou a posléze i laickou veřejnost natolik, že se Československo stalo první zemí v sovětském bloku, která realizovala tento typ náhradní rodinné péče, a to bez finanční podpory státu. V roce 1968 byl založen Klub přátel SOS dětských vesniček (posléze Sdružení přátel SOS dětské vesničky, dnes Sdružení SOS dětských vesniček), konto 777 (spontánní dárci poskytli neuvěřitelných 12 milionů korun) a byly schváleny stanovy Sdružení. Zdeněk Matějček vybudoval tým specialistů – pediatriů, psychologů, psychiatrů. Spolu s architekty, právníky a ostatními nadšenci zdarma a ve svém volném čase připravili celý projekt. Díky paní Svobodové, manželce tehdejšího prezidenta, získalo Sdružení skromné prostory na atraktivní adrese: Praha – Hrad. Za pouhých šest let existence postavilo Sdružení dvě kompletní vesničky (Doubí v Karlových Varech a Chvalčov u Kroměříže) a třetí vesničku v Brně dokončilo inženýrské síť.

Díky propracovanému systému výběru matek prošlo z několika set uchazeček 22 žen vstupním kurzem. Pro vesničku bylo připraveno 13 matek. V první vesničce bylo z 12 matek 9 věřících. V tehdejší režimu nesměly vodit své děti do kostela; mít Bibli, být v soukromém pokoji, bylo riskantní. Ačkoli byly zejména katolické ženy sledovány, aby se nestaly „prodlouženou rukou církve“, jejich osobní víra a statečnost, morální hodnoty a láska, smysl pro pravdu, odpuštění, štědrost a pokoru jim pomohly překonat náročné životní situace.

Tehdejší úřady se nezajímaly o opuštěné děti, ale o konto 777. Díky soustavnému nárůstu peněžitých darů muselo Sdružení opakovaně vyvracet podezření z financování ze zahraničí. Již od roku 1972 je ústředí Sdružení přestěhováno z Hradu do Nuslí, písemnosti ze zlikvidovaného pracoviště byly předány do skladu Ministerstva práce a sociálních věcí. Roku 1974 byla činnost Sdružení přerušena. Podařilo se alespoň, aby vesničky přešly k příslušným ONV. V 1975 roce Sdružení ukončilo činnost, veškerý majetek byl odevzdán státu.

Roky mezi 1975 a 1989 musely „SOS - maminky“ přečkat za zhoršených podmínek bez podpory Sdružení. Nejvíce pociťovaly nedostatek vzdělávání, děti měly obvykle individuální specifické potřeby vyžadující odborný přístup. Vedoucí vesničky musel zastávat i funkci „kádrové posily okresu“. Do uprázdněných domků dosazoval úřad manželské pěstounské páry. Původní kruh pěstunek však všechny újmy snášel, děti vyrostly, dospěly, vyučily se řemeslu a založily rodiny.“ (srov. Grosmanová, 2009, s. 15 - 17)

Zakladatel Zdeněk Matějček o českých SOS vesničkách:

“SOS vesničky ‘prorazily’ cestu pěstounské péči ve zvláštních zařízeních a hned nato i pěstounské péči individuální. Podstatně se rozšířila ‘nabídka’ možností náhradní rodinné péče, přičemž děti, jež nevyhovovaly kritériím adopce, zcela dobře kritériím pěstounské péče vyhovovaly. Rozšíření repertoáru náhradní rodinné péče přineslo nutně zvýšené nároky na odbornost posuzování a rozhodování. To dále vyvolalo zvýšené nároky na vzdělání odborných pracovníků a připravilo cestu sociálnímu školství. Povznesla se tím i prestiž práce sociálních pracovníků.” (Matějček, 1999, s. 44) Z několika set uchazeček bylo vybráno nejen prvních 22 kandidátek na pozici SOS matky, ale zároveň byl odzkoušen systém vzdělávání, který byl posléze i nadále využíván pro vyškolení profesionálních sociálních pracovníků. Tyto měly možnost uplatnění ve školství a zdravotnictví, neboť sociální služby v Československu oficiálně neexistovaly, neboť v budování socialistické vlasti nebylo třeba sociální práce; samotný systém existenci a tím i řešení sociálních problémů vylučoval.

Osobnostní profil SOS matky podle Zd. Matějčka

V době obnovy SOS vesniček v 90. letech 20. stol. profesor Matějček reflektoval a upřesňoval roli české SOS matky:

„...výsledky psychologického šetření prováděného se všemi uchazečkami o funkci matky-pěstounky v SOS vesničkách většinou potvrzují, že jde o osobnosti stabilní, energické,

vědomé si svého úkolu, extravertní, otevřené vůči světu a jeho nárokům. Nemohou samozřejmě nahradit dokonale funkční osobu otce v rodině, nicméně se jí v řadě rysů alespoň blíží...

Samotná matka ve "vesničkovské" rodině se, obecně posuzováno, svou rodičovskou identitou více blíží matce adoptivní. Přijímá svou úlohu zpravidla jako životní, neměnnou a definitivní; větší počet přijatých dětí ji však chrání před výhradním spojením vlastního osudu jen s jedním z nich. Uspokojení, ostatně stejně jako v pěstounské rodině s manželským párem, získává spíše než z výkonnosti a sociální úspěšnosti "svých" dětí, z jejich spokojeného, "šťastného" života, z výhledu na jejich budoucnost, na dobré manželství a houf vnoučat, kterými ji jednou obdaří. Přitom je ovšem zřejmé, že i zde matka-pěstounka přirozeně lépe rozumí mentalitě svěřených děvčat než chlapců a že se s nimi hlouběji identifikuje. " (Matějček a kol., 1999 s. 49) Osobnostní profil pěstunek byl podle Matějčka pozoruhodně shodný. Byla z něho patrna určitá energie v prosazování svých záměrů, otevřenost vůči vnějšímu světu, radost ze společenství s druhými lidmi aj. Jedna z charakteristik například vyjadřovala, že jsou to "lidé, kteří mají odvahu dělat to, co se obecně pokládá za chvályhodné a žádoucí, k čemu však ti ostatní odvahu nemají".

Po listopadu 1989, již 1. prosince, byla bývalým představenstvem pod vedením Jiřího Dunovského a Zdeňka Matějčka zahájena obnova Sdružení, které postupně převzalo zpět do správy vesničku v Doubí u Karlových Varů (1991) a Chvalčov (1992). Roku 1993 bylo Sdružení přijato za řádného člena mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International (SOS-KDI). Pěstounské páry přijaté do vesniček v 80. letech byly nuceny vlivem koncepčních změn na základě požadavku KDI v roce 1996 odejít. České vesničky se podřídily rakouské direktivě (KDI) a přešly na model samotné pěstounky pečující o děti svěřené jí do péče. Každá pěstounka tehdy musela smluvně přislíbit, že zůstane svobodná a bezdětná. Sehnat vhodné adeptky na post matek i tet bylo stále těžší. Po roce 2000 byla zahájena kompletní rekonstrukce Doubí. Vrcholem aktivit se měla stát dostavba brněnské vesničky v Medlánkách na podzim 2003 a otevření komunity mládeže v Brně. V roce 2003 byly pěstounky donuceny podepsat doplněk dohody, že jim svěřené děti přejdou po ukončení základní školy do komunity mládeže. Tento jednoznačně lidská práva porušující postup měl mimo jiné za následek odchod několika pěstunek a „jejich“ dětí z vesniček (v roce 2005). V roce 2003 byly problémy SOS vesniček po neúspěšném pokusu pěstunek o intervenci na českém ústředí postoupeny kanceláři veřejného ochránce lidských práv, která se vcelku

neúspěšně pokusila o zmírnění razantních nezákonných postupů vedení vesniček. V souvislosti s dostavbou nové vesničky, organizačními změnami a aktuálním nedostatkem pěstounských rodin, bylo 5 karlovarských rodin přestěhováno do Medlánky a Chvalčova a vesnička v Doubí pozastavila svou činnost (2003 – 2007). Sdružení vyvíjelo snahu naplnit kapacity všech tří vesniček a komunit mládeže v Doubí a Brně. Měnilo se personální obsazení celého Sdružení včetně ředitelů vesniček Doubí a Medlánky. V roce 2007, po několika letech působení ve Sdružení, odešla ze svého postu koordinátorka matek Dr. Jarmila Hubičková. Po osmnácti letech rezignovala na svou funkci národní ředitelka Lenka Pospíchalová a stala se kandidátkou a posléze SOS matkou-pěstounkou v SOS vesničce v Doubí. Po odchodu národní ředitelky a koordinátorky pěstounek rozvázala pracovní poměr část personálu národní kanceláře, na svou funkci rezignovala předsedkyně předsednictva Sdružení, paní JUDr. Jindřiška Kubíková. (srov. Grosmanová, 2009, s. 17 - 18)

Koncem roku 2007 na pozici národní ředitelky nastoupila Ing. Květuše Paichlová. V průběhu uplynulých bezmála čtyř let lze sledovat výraznou proměnu organizace, zejména na úrovni národní kanceláře se sídlem v Praze, kdy došlo zejména k posílení metodického, ekonomického a fundraisingového personálu. (Tato nová národní ředitelka ze zdravotních důvodů odstoupila ke 30. 6. 2011 ze své funkce.)

V současné době probíhá průběžné výběrové řízení pro pěstounky i pěstounské páry, aby byla naplněna kapacita všech tří vesniček (Karlovy Vary – Doubí, Chvalčov, Brno – Medlánky). Komunita mládeže v Doubí zanikla, v okolí vesničky jsou v bytových jednotkách ubytovány někdejší pěstounky a některým z mladých dospělých jsou doposud k dispozici byty v rámci dobíhajícího programu podpory mládeže z přelomu 90. let a po r. 2000. Dva z domů v SOS vesničce Doubí jsou pronajímány dětskému domovu v Ostrově nad Ohří. Neobydlené domy v doubské vesničce jsou v havarijním stavu. V průběhu let 2009 - 2010 byla vypracována analýza potřeb služeb Karlovarského kraje a započaty přípravy na naplánování projektu sanace biologických rodin a pěstounské péče na přechodnou dobu, případně vytvoření vzdělávacího střediska pro pěstouny a pracovníky přímé péče o děti a mládež. Komunita mládeže v Brně - Starém Lískovci se po vystřídání několika ředitelů připravuje na reorganizaci v duchu „Programové politiky SOS dětských vesniček“ a projektu „Odcházení z náhradní péče“. V medlánecké vesničce byla založena další komunita mládeže, která byla v letošním roce utlumena z nedostatku finančních prostředků. (viz. web a interní materiály SOS-DV, 2009 - 2011)

1. 4. Stručně o poslání, cílech a základních pilířích filozofie SOS dětských vesniček

„Cílem SOS dětských vesniček je poskytnout dětem, o které se jejich původní rodina nechtěla nebo nedokázala postarat, nový domov plný lásky a porozumění“ (web SOS-DV, 2011).

Naplňování poslání organizace vychází ze **čtyř principů** proklamovaných nadnárodní organizací, jenž jsou pilíři fungování dlouhodobého modelu náhradní péče o děti. Jejich tvůrcem je H. Gmeiner, zůstaly zachovány více než šedesát let.

. Matka: každé dítě má pečujícího rodiče

. Sourozenci: přirozeně se vytváří rodinné vazby

. Dům: každá rodina si vytváří vlastní domov

. Vesnička: vesnička je součástí komunity.

- *„SOS matka-pěstounka vytváří úzký vztah s každým dítětem svěřeným do její péče a poskytuje mu bezpečí, lásku a stabilitu, kterou potřebuje. Jako profesionální pečovatelka o dítě ovlivňuje směr vývoje dítěte a samostatně řídí chod domácnosti. Uznává a respektuje původní rodinu každého dítěte, jeho kulturní kořeny a vyznání.“*
- *„Děvčata a chlapci různého věku žijí společně jako bratři a sestry, pokrevní bratři a sestry jsou vždy umístěni v jedné SOS rodině. Tyto děti spolu se svou SOS matkou-pěstounkou vytvářejí emocionální vazby, které přetrvávají po celý život.“*
- *„Dům je domovem rodiny se svou vlastní atmosférou, rytmem a běžnou rutinou. Pod jeho střechou děti zažívají opravdový pocit bezpečí a sounáležitosti. Děti vyrůstají a učí se společně, dělí se o zodpovědnost, radost i trápení každodenního života.“*
- *„SOS rodiny žijí společně a vytvářejí podpůrné prostředí vesničky, kde si děti mohou bezpečně hrát a navazovat přátelství. Rodiny se podílejí o své zkušenosti a nabízejí si vzájemnou pomoc. Žijí také jako integrovaní a participující členové okolní obce. Prostřednictvím své rodiny, vesničky a obce se každé dítě učí aktivní účasti na životě společnosti.“ (Manuál SOS-DV, 2004 s. 10.)*

Tyto základní **čtyři pilíře či principy** SOS-KDI obvykle užívá pro svou prezentaci, jako východiska celosvětového fungování, Českou republiku nevyjímaje. Jsou zároveň možností, jak uchopit aktuální stav v českých SOS vesničkách a zasadit ho do kontextu role pěstounky, „SOS-matky“, jež je ústřední postavou konstruktů náhradní rodinné péče v SOS

vesničkách.

České vesničky prezentují své základní know-how následovně: „*Sdružení SOS dětských vesniček je nezisková, nevládní, nepolitická a nenáboženská organizace, která se snaží pomáhat dětem ohroženým ztrátou rodičovské péče nebo dětem, které již rodičovskou péči ztratily. Sdružení vyhledává a školí pěstouny, kteří pak v SOS dětské vesničce vychovávají děti, jež jsou jim svěřovány do péče. Jednu sourozeneckou skupinu tvoří cca. 5–7 dětí. Podporovány jsou i kontakty dětí s biologickou rodinou.*“

(web SOS-DV, 2011)

Sdružení SOS-DV ČR definuje čtyři hlavní cíle svého působení:

- „*obhajovat a podporovat práva dětí v České republice, jak je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte Organizace spojených národů z roku 1989.*
- *prostřednictvím činnosti SOS dětských vesniček v souladu s modelem péče o děti v SOS dětských vesničkách a dalšími formami náhradní rodinné péče poskytovat odbornou péči a podporu opuštěným a ohroženým dětem, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své vlastní rodině.*
- *pomáhat mladým lidem při vstupu do samostatného života poskytováním všech forem péče v rámci Sdružení (SOS dětské vesničky, komunity mládeže, polozávislé bydlení, následná péče).*
- *poskytovat odbornou péči a podporu dětem, mládeži a rodinám v nouzi.*“

(web SOS-DV, 2011)

Vedle provozu vlastních zařízení a zajištění jejich chodu vyvíjí Sdružení aktivity v oblasti sociální politiky. Zasazuje se o podporu dětských práv, jak je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte Organizace spojených národů z roku 1989. Tyto aktivity jsou předmětem tří základních projektů: **Chráníme dětská práva**, **Odcházení z náhradní péče** a **Více dětí do rodin** - zkvalitnění a rozšíření vzdělávání pro pěstouny.

V souvislosti s projekty a programovou politikou vyvíjí Sdružení vlastní publikační činnost, často ve spolupráci s jinými neziskovými organizacemi i odborníky z oblasti náhradní rodinné péče. Sdružení vydává čtvrtletník **Vesnička**, bulletin propagující

SOS vesničky nejen v ČR, dále vlastní interní dokumenty: **Manuál SOS dětských vesniček**, 2004; **Politika ochrany dítěte – Bezpečnost dětí je záležitostí každého z nás**, 2008; **Návrh standardů kvality náhradní péče o děti mimo domov "Quality4Children"**, 2008; **Programová politika SOS dětských vesniček – Dítě na prvním místě**, 2009; **Otázky z oblasti pěstounské péče – Vzdělávání pro pěstouny a zájemce o pěstounskou péči**, 2010.

Předmětem publikačních aktivit Sdružení jsou i vědeckovýzkumné projekty: **System náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice**, Situační analýza, 2009 (ve spolupráci se Střediskem náhradní rodinné péče a Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy); **Analýza stavu dětských práv v České republice - Děti v náhradní péči a děti ohrožené ztrátou rodičovské péče**, 2009 (ve spolupráci s Poradnou pro občanství, občanská a lidská práva).

Zajišťováním provozu zařízení pro výkon pěstounské péče (SOS vesničky) a nadstavbových systémů (komunita mládeže, projekt Odcházení z náhradní péče), publikační činností a účastí na vědeckovýzkumných projektech však výčet rozsahu působení Sdružení nekončí. Sdružení pořádá konference a semináře zaměřené především na politiku ochrany dítěte, např.: **Quality Care Conference**, zacílená na vybudování „mostů“ mezi mladými lidmi odcházejícími z náhradní péče, pracovníky, odpovědnými orgány a výzkumníky (4. - 6. 4. 2011), konference **Nové trendy v práci s ohroženými rodinami** (26. 8. 2010), **Mezinárodní konference věnovaná tématu následné péče** (26. 6. 2009), seminář **Tvorba mezinárodních standardů péče o děti** (25. 11. 2008) a pravidelné tiskové konference pro veřejnost. Vytvořením webových stránek, fundraisingového projektu **Zahradník** na síti Facebook a spoluprací s médii Sdružení hledá nové cesty, jak oslovit širokou veřejnost. Posledním a z hlediska zviditelnění SOS vesniček nejvýraznějším počinem je probíhající multimediální kampaň **Děti potřebují skutečný domov**, zahájená 7. října 2010 při příležitosti 40. výročí položení základního kamene k druhé nejstarší české SOS dětské vesničce ve Chvalčově.

Zásadní změnou prošly i stanovy Sdružení, které od 21. 6. 2009 zpřístupňují rozšíření členské základny Sdružení a umožňují zkvalitnění naplnění principů mezinárodního Sdružení SOS dětských vesniček: **Každé dítě patří do rodiny. ∩ Každé dítě vyrůstá v lásce. ∩ Každé dítě vyrůstá v úctě. ∩ Každé dítě vyrůstá s pocitem bezpečí.** (Stanovy, 2009)

1. 4. 1. Standardy SOS dětských vesniček

Stěžejní materiál, který má poskytovat oporu v realizaci pěstounské péče ve vesničkách – **Manuál SOS dětských vesniček**, je teprve v současné době v procesu implementace jednotlivých standardů, směrnic a doporučení. Ačkoliv je proklamovaně platný již od roku 2003 a je jedním ze závazných podkladů činnosti, jeho praktická realizace se odsune o bezmála deset let. Tento materiál obsahuje značné množství údajů, které jsou obtížně slučitelné s **legislativními, sociálními a kulturními podmínkami v České republice**. Nelze předpokládat, že by progresivní organizace mezinárodního rozsahu přistoupila na zrušení vlastních zařízení pro výkon pěstounské péče. Ačkoliv např. v Holandsku, kde je silná fundraisingová základna – pobočka SOS-KDI, není ani jedna SOS dětská vesnička nebo jiná sociálně prospěšná aktivita založená na základě koncepcí SOS-KDI. Pokud mají české SOS vesničky minimalizovat rizika péče o rodiny, musí **revidovat a reorganizovat vlastní systém**.

Příkladem pozitivních změn je výše zmíněná implementace Manuálu SOS dětských vesniček, která po četných odkladech probíhala v průběhu roku 2010. Zástupci Národní kanceláře, mezinárodní odborníci z řad SOS-KDI se v několika modulech setkali s pracovníky vesniček – řediteli, pedagogy a pěstounkami, aby strukturovaně připomínkovali naplňování Manuálu – standardu SOS vesniček. **Participace pěstounek** v neformálním prostředí napomohla vytvoření strukturovaného přehledu naplňování a rezerv v realizaci péče o děti ve vesničkách. Současná národní poradkyně pro kvalitu péče Mgr. Lucie Teresy Šultésové na přelomu června a července loňského roku uvedla, že Sdružení na zjištěné nedostatky reaguje vytvořením **akčního plánu rozvoje dětské vesničky**.

Standardy vesniček, výše zmíněný Manuál, je závazný metodický pokyn k dodržování základních kritérií práce ve vesničkách. Prezident SOS Kinderforf International Helmut Kutin zdůrazňuje fakt, že Manuál vznikl na základě dlouholetých zkušeností a má sloužit k praktické aplikaci nejlepších postupů, zkušeností a nápadů spolupracovníků z celého světa. Cílem této příručky je podle něho vzájemná výměna zkušeností a lepší porozumění obsahu práce v SOS dětských vesničkách. (Kutin, in Předmluva, Manuál 2004)

Tato mezinárodní příručka obsahuje Směrnice v podobě **10 Standardů SOS**

dětských vesniček, jež jsou metodicky upřesněny: Principy; Požadavky; Povinnosti; Směrnice; „Jak postupovat“ vysvětlení způsobů vlastní implementace principů, standardů a směrnic.

Standardy SOS dětských vesniček

1. SOS model náhradní rodinné péče vymezuje rámec naší práce
2. SOS matka-pěstounka vede SOS rodinu
3. Děti jsou umístěny v SOS rodině, kde jsou jejich potřeby nejlépe uspokojovány
4. Rozvoj dítěte je aktivně podporován
5. Programy péče o mládež nabízejí možnosti samostatného rozvoje
6. Každá rodina žije jako součást obce
7. S finančními prostředky a majetkem nakládáme zodpovědně
8. Plánování a hodnocení zajišťuje kvalitní prostředí péče o dítě
9. Podporujeme vzdělání a rozvoj zaměstnanců
10. Ředitel vesničky řídí SOS dětskou vesničku

Principy - filozofický rámec - čtyři výše zmíněné pilíře systému: Matka * Bratři a sestry * Dům * Vesnička *

Povinnosti SOS dětských vesniček:

Profil pracovníků péče o děti a mládež

- 1) definice SOS matky-pěstounky a klíčové povinnosti
- 2) definice vedoucího/pracovníka (komunity) mládeže a klíčové povinnosti

Profil personálu

- 1) definice SOS tety a asistentky rodiny
- 2) definice Pracovníků podpory rozvoje osobnosti mládeže
- 3) definice Administrativního a pomocného personálu

Profil ředitele vesničky a jeho klíčové kompetence

Složení a klíčové povinnosti

- 1) Výboru vesničky
- 2) Přijímací komise

Charakteristika výkonného orgánu národního sdružení SOS dětských vesniček:

- 1) Národní ředitel – klíčové povinnosti
- 2) Předsednictvo

Při rozdělení povinností v SOS dětské vesničce je hlavní důraz kladen na vytváření pevné vazby mezi ředitelem a matkami-pěstounkami, či vedoucími (komunity) mládeže.

Analýza Manuálu je součástí této diplomové práce, některé jeho pasáže budou použity při vysvětlení specifik SOS-DV. Domnívám se, že už jen krátký výčet jeho obsahu jednoznačně prokazuje institucionalitu realizace péče o dítě v systému SOS dětských vesniček. Dlouhodobá existenční vazba biologické či náhradní rodiny na nestátní organizaci je v České republice ojedinělá. Institucionalizovaná péče o děti v kombinaci se zatížením jedné osoby – SOS matky-pěstounky pečí o větší skupinu dětí a povinnost péče o děti ve větších skupinách jsou v současnosti překonané způsoby pomoci dětem, které se ocitly mimo svou původní rodinu.

1. 5. Nástin legislativního rámce skupinové pěstounské péče v ČR se zaměřením na SOS vesničky

Otázka sociálně právního vymezení základní činnosti Sdružení, kterou je realizace skupinové pěstounské péče v zařízeních pěstounské péče – SOS vesničkách, je vlivem složitých podmínek v České republice hodna pozornosti. Doposud není vytvořen závazný standard náhradní rodinné péče o děti, které se ocitly mimo původní rodinu. V současné době je vedena odborná diskuse o novém znění zákona o sociálně právní ochraně dětí.

Na legislativní rozříštěnost ochrany práv dětí, které se ocitly mimo původní rodinu poukazují četné studie. Jednou z nich je zmapování současného stavu iniciované právě Sdružením SOS-DV ČR: **Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice**, Situační analýza, 2009.

Zvláštní ochraně dětí je v právním řádu České republiky věnována velká pozornost. Pod zvláštní ochranou zákona jsou také rodina a rodičovství. Problematika sociálně právní ochrany dětí je rozdělena do kompetence pěti ministerstev:

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)

- mělo by hrát roli hlavního koordinačního orgánu v oblasti náhradní péče o děti

Ministerstvo Školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

- zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Ministerstvo zdravotnictví (MZ)

- kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku

Ministerstvo vnitra (MV)

- v kompetenci tohoto ministerstva se nachází krajské úřady, resp. obecní úřady obcí s rozšířenou působností, jejich součástí jsou i orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Metodicky orgány sociálně-právní ochrany dětí vede Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Ministerstvo spravedlnosti (MS)

- zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Jako ilustrativní případ problému legislativní roztržičnosti autoři této situační analýzy uvádí tzv. Kuřimskou kauzu z roku 2007. (srov. Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče, 2009, str. 8.)

Koordinovaná aktivita implementace k naplňování práv dětí vycházejících z Úmluvy spadá od roku 2005 do kompetence MPSV, legislativa upravující oblast náhradní péče o děti a mladistvé, kteří se ocitli mimo původní rodinu, je pro organizaci, jež je pověřena vlastní realizací náhradní rodinné péče, velmi náročná. Sdružení SOS dětských vesniček je pověřeno Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR k výkonu sociálně právní ochrany dětí dle zákona č. 359/1999 Sb. (viz. rámeček níže). Praktická realizace idejí Sdružení je limitována současnou legislativou ČR (např.: Zákon o sociálně právní ochraně dětí, Zákon o státní sociální podpoře, Zákon o sociálním zabezpečení, Zákon o pomoci v hmotné nouzi, Zákon o životním a existenčním minimu.)

Pěstounky nejsou v zaměstnaneckém vztahu vůči organizaci, pěstounky mají děti svěřené do vlastní péče a jsou poručnicemi dětí. Veškerá spolupráce se Sdružením je tak v

intencích smlouvy - **Dohody o výkonu pěstounské péče**. Sdružení nemůže nést odpovědnost za péči o děti svěřené pěstounce, ale ani do tohoto právního vztahu intervenovat bez aktivního svolení pěstounky a to ani v případě podezření z nezvládnání péče o svěřené dítě/děti. Vznikají tak četné rizikové situace, které pěstounskou péči ve vesničkách někdy provází. Univerzální pedagogický systém SOS-KDI, jenž je nedílnou součástí realizace této formy péče o děti, je často problematicky aplikován na právní situaci v ČR.

Rámeček: Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí v § 44 - § 47 určuje povinnosti Sdružení SOS-DV v ČR jakožto zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče:

Pěstounská péče v zařízeních pro výkon pěstounské je vykonávána na základě písemné dohody uzavřené mezi pěstounem a zřizovatelem zařízení, kterým může být buď kraj nebo obec v samostatné působnosti, anebo fyzická či právnická osoba pověřená k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Zřizovatelé jsou povinni hradit ze svých prostředků následující náklady spojené s provozem zařízení:

- odměnu pěstouna za výkon pěstounské péče (viz níže),
- 90 % poměrné části nákladů na domácnost, která připadá na děti svěřené do pěstounské péče (zejména náklady na elektřinu, vodu, plyn, odvoz odpadu atd.),
- náklady spojené s opravami a údržbou objektu zařízení a jeho vybavení, pokud v jednotlivém případě přesahují 100 Kč,
- náhradu jízdních výdajů pěstouna a dětí v pěstounské péči, a to v rozsahu určeném v dohodě mezi pěstounem a zřizovatelem zařízení,
- náklady na poskytování výpomoci pěstounovi s péčí o děti, pokud pěstoun pečuje o čtyři nebo více dětí nebo alespoň o jedno dítě vyžadující mimořádnou péči,
- náklady spojené s poskytováním součinnosti pěstounovi při doplňování odborných znalostí a dovedností.

K 31. 12. 2009 bylo v České republice provozováno celkem 52 zařízení pro výkon pěstounské péče (včetně tří SOS dětských vesniček), v nichž bylo umístěno v pěstounské péči celkem 237 dětí. V současné době jsou provozovateli naprosté většiny zařízení pro výkon pěstounské péče kraje v samostatné působnosti, na které přešly zřizovatelské funkce v roce 2003 ze zrušených okresních úřadů. Do roku 2004 financoval provoz zařízení pro výkon pěstounské péče prostřednictvím okresních úřadů, resp. formou dotace krajům, stát. Od roku 2005 jsou tyto náklady hrazeny z příjmů krajů v souvislosti s novelou zákona o rozpočtovém určení daní, která začala platit téhož roku.

(web MPSV, 2011)

Pověření Sdružení výkonem sociálně-právní ochrany dítěte

Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPO“), dovoluje v § 4 odst. 2 písm. d), aby vedle obecních úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, krajských úřadů, Ministerstva práce a sociálních věcí a Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu zajišťovaly sociálně-právní ochranu dětí také další

právnícké a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny (dále jen „pověřené osoby“). Fyzické a právnícké osoby mohou sociálně-právní ochranu poskytovat na základě rozhodnutí o pověření a v rozsahu, který zákon o SPO umožňuje a který je ve vztahu ke konkrétní pověřené osobě blíže vymezen v rozhodnutí udělení pověření.

Sdružení SOS dětských vesniček ČR, o. s. Je pověřeno výkonem SPO dětí v tomto rozsahu:

1. Vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje.
2. Pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě.
3. Poskytování nebo zprostředkování poradenství rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené.
4. V rámci poradenské činnosti pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou.
5. Zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti.
6. Zřizování a provoz zařízení sociálně-výchovné činnosti.
7. Zřizování a provoz zařízení pro výkon pěstounské péče.
8. Pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, poskytování výchovné a poradenské péče při výkonu pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče.
9. Zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny.
10. Navrhování OÚRP fyzických osob vhodných stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče.
11. Vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a jejich oznamování OÚRP.
12. Do roku 2002 bylo pověřeno (Magistrátem hl. m. Prahy) zřizováním a provozem zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (viz web: MPSV, 2011)

(pozn.: Organizace není **orgánem** sociálně-právní ochrany dětí, tím zůstává místně příslušný úřad v konkrétních případech jednotlivých dětí. Sdružení je pověřením delegováno pouze k **výkonu** sociálně-právní ochrany dítěte v daném rozsahu.)

1. 5. 1. Legislativní a institucionální otazníky pěstounské problematiky v SOS vesničkách

Ze základního závazného interního dokumentu **Manuál SOS dětských vesniček** (2003, 2006) vyplývá významný legislativní diskurz v rámci evropského regionu, který by se

dal zjednodušeně charakterizovat otázkou, kdo je odpovědný za děti v zařízeních SOS-DV. Čí je dítě? Druhý problém je, jaká je pozice SOS matky-pěstounky. Když není zaměstnancem, je klientem?

Česká republika spadá pod oblast označenou „Pobaltí“ spolu se zeměmi bývalého východního bloku, v těchto státech je právní forma SOS vesniček jednodušší, jsou to **ústavní zařízení** s významně pozitivními prvky péče, které zajišťují dítěti stabilní pečující osobu a prostředí blízké rodinnému modelu. Plně institucionalizovanou formou péče jsou i vesničky v ostatních zemích Evropy, nikde nejsou děti svěřeny do pěstounské péče SOS matkám-pěstounkám. Evropské SOS dětské vesničky **zaměstnávají** pečující osoby „SOS matky“ v rámci řádného pracovního úvazku, který z pochopitelných důvodů vysoce překračuje běžné vnímání pracovní pozice, jak jsme na ni zvyklí.

V České republice je tento model „SOS rodin“ realizován prostřednictvím pěstounské péče. Ženy, zvané SOS matky, či SOS pěstounky, eventuálně SOS matky-pěstounky jsou pověřeny péčí o děti a namísto mzdy pobírají „odměnu pěstouna“, sociální dávku, jejíž distribuce je v kompetenci úřadu práce. Vzhledem k tomu, že jsou české SOS pěstounky osobami pověřenými péčí o svěřené děti, poručnicemi, a tím i jedinými právně odpovědnými za rozvoj dítěte/děti, je naprosto nezbytné **respektovat právní i sociální autonomii vzniknuvších SOS rodin**. Domnívám se, že tento fakt je hlavním systémovým problémem, kdy je podle základní koncepce SOS vesniček za výchovu odpovědná jedna osoba, ale místo podpory rozvoje přirozené sociální vztahové sítě, širší rodiny, přátel, osobně vybraných odborníků, je zde upřednostňován **institucionální princip výchovy dětí**.

Dr. Pavel Pokorný, který více než deset let působí v pozici psychologa, uvádí: *„Základem výchovy v SOS dětských vesničkách je pevná citová vazba mezi matkou a dítětem. Tu je však kvůli specifikům problematiky dětí, které do SOS dětských vesniček přicházejí, nutné doplnit profesionálním pedagogickým působením. Jedině tak mohou být odstraněny přirozené nedostatky neúplné rodiny (matka o děti v rodině pečuje sama) a zajištěny podmínky pro výchovu dětí, které vyžadují zvláštní péči. Za řádnou výchovu dětí odpovídají pěstouni státu, který jim prostřednictvím soudu svěřil děti a právo kontroly patří příslušným orgánům péče o děti. Pěstouni řídí proces výchovy svěřených dětí jako spolupracující partner odborného týmu vesničky.“* (in Otázky z oblasti pěstounské péče, 2010, s. 11.)

Dochází ke střetu teoretického principu a reality, jehož nestabilitu dokazuje vysoká **fluktuace zaměstnanců**. V průběhu let 2008-2009 došlo k 37% fluktuaci, o rok později již 48% zaměstnanců pověřených přímou odbornou spoluprací s pěstounskými rodinami opustilo

své pozice (zdroj: Výroční zpráva 2006, 2007, 2008, 2009). V šetření realizovaném v rámci diplomové práce Vztahové zázemí dětí v prostředí SOS-DV (Grosmanová, 2009) formou osobních polostrukturovaných rozhovorů vyplynula vysoká míra frustrace těchto zaměstnanců především z důvodů nevyjasněných kompetencí a chybějících prakticky realizovatelných koncepcí, či pravidel.

Zatímco týmy zaměstnanců ve vesničkách, komunitě mládeže i národní kanceláři jsou velmi proměnlivé, pěstounky setrvávají v těchto zařízeních dlouhá léta. Pouze pokud jsou ohroženy negativními vlivy nestability Sdružení, odcházejí. Některé dobrovolně zůstávají kvalitními profesionálními pěstovkami i po odchodu z organizace, jiné svou roli nezvládnou a po odebrání dětí z péče se ocitají v pozici oběti systému, který je vybral jako vhodné SOS matky a neposkytl jim dostatečnou oporu. Důsledkem je často **sekundární traumatizace dítěte**, které prošlo tímto systémem náhradní péče a pocítilo důsledky takové nestability.

1. 5. 2. Kazuistické sondy k problému institucionalizace

Jako příklad problematického institucionalizovaného vytváření náhradních SOS rodin a dopadů nevyjasněných proměnlivých podmínek a postupů národní kanceláře a ředitelů vesniček uvádím případy, které jsou sestaveny na základě výpovědí samotných pěstounek.

Případy jsou ověřené pracovníky, kteří jsou pověřeni přímou prací s pěstovkami. Stanoviska zaměstnanců k případům a osobní postoje k problémům ve Sdružení jsem získala v průběhu šetření v rámci diplomové práce (Grosmanová, 2009). Spolupracuji s některými bývalými zaměstnanci, neformálně se setkávám s Ing. Květou Paichlovou, abychom si vyjasnily práva klientů Sdružení. Z pozice člena Sdružení SOS-DV mám možnost intervenovat v případě nesouhlasu s postupy organizace vůči pěstovkám, dětem a dospívajícím z SOS vesniček. Odborné postupy a způsoby mé pomoci pěstovkám a dětem z SOS vesniček konzultuji s Dr. Vědunou Bubleovou, ředitelkou Střediska náhradní rodinné péče, bývalou členkou představenstva. Vedu si spisovou dokumentaci interních materiálů a složek, které mi svěřily pěstounky.

V průběhu osmi let se na mě jedna z pěstounek obrací s prosbou o podporu v případech, kdy se cítí ohrožena změnami v organizaci. Před rokem se k ní přidaly další pěstounky, které řeší různé problémy způsobené nedostatečnou odbornou pomocí Sdružení. V průběhu těchto let jsem nasbírala velké množství informací, interní dokumentace Sdružení,

osobních spisů pěstounek, (S výjimkou první kazuistiky zprostředkované pěstounkami a bývalými zaměstnanci).

Záměrem výběru kazuistik z praxe českých vesniček není primárně kritika systému, mají sloužit k zamyšlení nad důsledky nepříznivých dopadů, jak na pěstounky, tak na svěřené děti. Jména pěstounek jsou změněna a pro zachování anonymity neuvádím věk dětí.

S případem paní Daniely jsem se setkala v průběhu výzkumu vztahového zázemí dětí v SOS-DV (Grosmanová, 2009). Pravdivost příběhu potvrdily dvě pěstounky z různých SOS vesniček, které v této rodině vykonávaly přípravu, praxi jako „SOS tety“.

Kazuistika Daniela

Pěstounka D. měla v péči sedm dětí. Pět z nich po jejím odchodu z vesničky nebylo schopno adaptace na její novou životní situaci a zůstaly bezprizorní. Proto bylo urychleno zřízení komunity mládeže v Brně – Lískovci (2003). Ačkoli jsou děti, o které tato pěstounka pečovala doživotně poznamenány tyranskou výchovou, SOS matka byla opakovaně vyšetřována orgány SPOD na základě svědectví „tet“ - rodinných asistentek, nikdy nebyla zjištěna žádná důvodem k omezení její péče o svěřené děti. Z vesničky a od dětí odešla z důvodu navázání vztahu s novým životním partnerem, který měl ve své péči tři děti. Ze sedmičlenné skupiny dětí se tak potenciálně měla stát desetičlenná. S pěstounkou do nové rodiny k manželovi přišly pouze dvě pěstounské děti.

V současné době se bývalá pěstounka ambulantně léčí na psychiatrii.

Dva mladí dospělí, kteří prošli její péčí a posléze komunitou mládeže jsou v současné době v kontaktu s organizací Janus, o. s., která jim pomáhá při odchodu z náhradní péče.

Pracovníci vesničky (ředitel, psycholog) v minulosti neměli podle svých slov nástroje k jinému řešení situace.

Paní Kamilu znám od roku 2004, kdy se rozhodla soudně bránit proti způsobům postupů Sdružení vůči ní a její SOS rodině. Kazuistika tak vznikla víceméně časosběrným způsobem, kdy jsem měla možnost přihlížet, jak se vyvíjí její snaha i nadále zůstat pěstounkou v SOS vesničce, nebo získat odstupné za újmu, kterou jí Sdružení, podle jejího názoru, svým jednáním způsobilo. Opakovaně jsem s národní ředitelkou konzultovala situaci, která nebyla doposud vyřešena.

Kazuistika paní Kamila

Paní K. žije ve vesničce od roku 1996. Byla jí svěřena sourozenecká skupina šesti dětí a později přijala do péče ještě jedno. Tři ze svěřených dětí jsou vážně hendikepované. Po odchodu dospělých jí zůstali v péči dva nezletilí hendikepovaní hoši a ona požádala o svěřeni dalších dětí. Její žádost byla zamítnuta s odůvodněním, že nemá potřebné kvality k dalšímu výkonu skupinové pěstounské péče ve vesničce.

V souvislosti s výpovědí z vesničky, jež obsahovala pokyn vystěhovat se z domku z důvodu malého počtu dětí v péči, jí Sdružení pozastavilo výplatu – odměnu pěstouna. Když neměla vlivem pozastavení finančních prostředků a povinnosti plné úhrady energií na zaplacení nedoplatku plynu, její insolventnost motivovala někdejšího ředitele vesničky k neúspěšné žádosti o odebrání dětí z péče.

Ačkoliv získala ocenění SOS-KDI „prsten pěstounky“, byla rok poté označena za „neperspektivní“ a její styl výchovy a výživy dětí byl hodnocen jako nepřijatelný.

V letech 2005 – 2007 byla nucena pobývat společně s dalšími dvěma pěstovkami v oficiálně uzavřené SOS vesničce bez jakékoliv odborné či laické podpory. (Ve vesničce nebyl ředitel, pedagog, psycholog, tety, matky.)

Po letitých právních sporech a odvolání ke krajskému úřadu jí byla Sdružením doplacena zadržovaná odměna – mzda, stejně jako neoprávněně inkasované zálohy na energie. Uspěla v právním sporu o vystěhování z domku i osobní kvalitu vykonávat pěstounskou péči. Znovu se stala žadatelkou o svěření dětí do pěstounské péče, ovšem nikoliv prostřednictvím Sdružení. Byl jí přiznán nárok na finanční kompenzaci. V současné době žije i nadále v domku ve vesničce a Sdružení se pokouší o kompromis formou mimosoudního vyrovnání.

Pěstounka Jindřiška potřebovala podporu při přechodu do individuální pěstounské péče, tu jí Sdružení nebylo schopno zajistit. Objevily se snahy o odebrání dětí. Tyto necitlivé a neprofesionální způsoby jednání pěstounku velmi znejistovaly. Pěstounku Jindřišku znám tři roky, v průběhu jejího odchodu z SOS vesničky jsme navázaly úzký kontakt.

Kazuistika Jindřiška

Pěstounka J. působila v SOS vesničce od r. 2007 do června 2010. Odešla i se třemi svěřenými dětmi a v současné době žije v pronajatém bytě v Praze. Pěstounka si byla vědoma své povinnosti přijmout ještě minimálně dvě děti do péče, což nepovažovala v dané situaci za vhodné. Nespokojenost s odbornou podporou pedagoga, chybějící kvalitní psychologická péče a nedostatečná podpora při čerpání řádného volna či dovolené, režimový systém vedení, který ji omezoval v novém partnerském vztahu a direktivní přístup vedení tuto pěstounku přiměl k rozhodnutí odejít. Pěstounka čelila podezření ze špatné péče o svěřené děti, které se projevovalo návštěvami sociální pracovníce i v době její nepřítomnosti, zpravidla na základě udání jiných pracovníků vesničky. Pěstounka považovala prostředí vesničky za neperspektivní nejen pro ni, ale zejména pro svěřené děti.

Dana je mou klientkou, její situaci sleduji přibližně dva roky. Bývalí pracovníci Sdružení jí zprostředkovali kontakt se mnou v únoru 2010. Pěstounka měla z důvodu snížení počtu dětí v SOS rodině do půl roku opustit SOS vesničku. Kvůli dlouhodobě negativnímu vztahu s ředitelem SOS dětské vesničky neměla možnost řešit podmínky přechodu do individuální pěstounské péče. Potřebovala zpracovat traumatické zážitky spojené s

dlouhodobými neshodami s ředitelem vesničky a soudními spory, které proti ní inicioval z důvodu nesouhlasu s jejími výchovnými metodami.

Kazuistika Dana

Pěstounka D. Přišla do vesničky před bezmála dvanácti lety. Byly jí svěřeny čtyři děti, dva chlapci a dvě děvčata (1999). Posléze jí, podle jejích slov pod nátlakem a s nedostatečnou počáteční podporou, svěřili další dva chlapce (2005), kteří jí byli odebráni z předpěstounské péče po jedenáctiměsíčním soužití s odůvodněním „nedostatečného navázání vztahu“ (2006). Vztahy mezi pěstounkou, ředitelem a psychologem se vlivem této situace značně narušily. S odstupem několika let a vědomím, že hoši byli umístěni v SOS rodině jiné vesničky, kde prospívají a odloučení od pěstounky posléze překonali, se i pěstounka D. smířila se situací a soustředila se na péči o zbylé čtyři děti a doplnění kvalifikace – studium VŠ.

Z důvodu podezření na nevládní výchovy svěřených dětí byl na popud ředitele vesničky a sociální pracovnice místního úřadu podán návrh na zbavení poručnictví pěstounky D., měly jí být odebrány všechny čtyři děti. Dospívající pěstounská dcera, která byla v té době v napjatých vztazích s pěstounkou, vlivem konfliktu nedokončila učiliště, čímž prakticky odešla ze systému náhradní péče. V současnosti tato mladá žena udržuje s bývalou pěstounkou vztah, obě se domnívají, že jejich SOS rodinu tento konflikt stmelil.

Poté co pěstounka obhájila své kompetence a zůstaly jí pouze tři děti, vedení vesniček jí z důvodu nízkého počtu vypovědělo smlouvu. Pěstounka přešla do systému individuální pěstounské péče a byla vyzvána k opuštění domku ve vesničce.

Po roční intenzivní intervenci v národní kanceláři se pěstounce podařilo zajistit podporu na základě smluvních závazků Sdružení, která jí pomůže po dobu přetrvávání pěstounské péče o děti svěřené v průběhu pobytu v SOS vesničce. Pěstounka, která si zajistila nové ubytování v nájemném bytě mimo vesničku, získává pro děti smluvní příslib měsíčního příspěvku na bydlení – nájem a energie.

Ačkoliv se pěstounka cítí poškozena jednáním organizace, nemá v úmyslu iniciovat právní spor za účelem získání finanční kompenzace.

Z dostupných písemných materiálů vyplývá, že původem problémů této pěstounky je neshoda v představě o podpoře ve výchově svěřených dětí ze strany ředitele vesničky a psychologa. Namísto podpory v nepříznivých výchovných situacích byly tyto důvodem k iniciování soudních sporů vůči této pěstounce se snahou odebrat jí svěřené děti z péče.

Příběh Lenky jsem sestavila na základě tří rozhovorů, které jsme vedly prostřednictvím Skype. Popsala metody spolupráce pověřených pracovníků Sdružení od svého přijetí po odebrání dětí. Ačkoliv ve své roli selhala, má právo reflektovat své chyby. Její příběh může být cenným podkladem k řešení metodických a personálních nedostatků práce ve vesničkách.

Kazuistika Lenka

V dubnu 2011 proběhla médii kauza pěstounky L., která byla odsouzena za týrání tří svěřených dětí k trestu 30 měsíců odnětí svobody s podmíněčným odkladem na tři a půl roku (z původně navrhovaného tříletého nepodmíněného trestu odnětí svobody). Zároveň bylo pěstounce zakázáno vykonávat činnost, při níž by měla pečovat o osoby mladší osmnácti let.

Sdružení vydalo 15.4. 2011 tiskové prohlášení:

„Vedení SOS dětské vesničky na případ tří dětí v péči pěstounky Kupcové upozornilo hned při prvním zjištění problémů v rodině sociální pracovnice, které na pěstounku podaly trestní oznámení. Děti byly Lence Kupcové odebrány, vedení SOS dětských vesniček umístilo všechny tři sourozence společně do rodiny jiné pěstounky. Po celou dobu jim byl k dispozici také psycholog, který společně s novou pěstounkou pomohl dětem vyrovnat se s traumatickými zážitky.

Pěstounka Kupcová prošla náročným výběrovým řízením a psychologickým posouzením, v jeho průběhu nic nenasvědčovalo jejím možným sklonům k agresivnímu chování. Po dobu jejího působení ve vesničce byl rodině k dispozici podpůrný tým psychologů a pedagogů. Sebelepší opatření ale nemohou stoprocentně zabránit selhání jednotlivce, jako se to stalo v případě paní Kupcové.

Vedení SOS dětských vesniček si je vědomo důležitosti kvalitního výběru budoucích pěstounek a u stávajících výběrových řízení klade mimořádný důraz na psychologickou stabilitu kandidátek. Velkou pozornost také věnuje psychologickému dohledu na již existující rodiny. Ani nejpřísnější kritéria výběru ale nemohou zaručit, že se u pěstounky v budoucnu neobjeví negativní rys, který se v průběhu diagnostiky nepodařilo odhalit. Případ pěstounky Kupcové je však v čtyřicetileté historii SOS dětských vesniček naprosto ojedinělý, což potvrzuje, že nastavená kritéria jsou správná.“

(web SOS-DV, 2011)

Důvodem udělení nízkého trestu, který bývá v tomto případě zpravidla nepodmíněný až do výše 8 let odnětí svobody, bylo podle slov soudkyně, **selhání systému výběru pěstounky**, který neodhalil její rizikové či negativní osobnostní rysy. Dostupné tiskové zdroje nezmiňují další znepokojivé skutečnosti. Za prvé po dobu přijetí pěstounky, zaškolení a vlastní realizace pěstounské péče byli přítomni titíž odborníci z řad Sdružení. Národní ředitelka, její poradci, ředitel vesničky i psycholog měli plnou odpovědnost za všechny procesy přípravy a následné podpory této pěstounky. Sdružení nedisponovalo žádnými zpětnovazebnými kontrolními mechanismy práce ředitele a psychologa. V době působení této pěstounky se ve vesničce vystřídalo několik pedagogů, kteří posléze odešli.

Za druhé, z objektivního hlediska lze zmínit i skutečnost, že půl roku z průběhu prvních dvou let, kdy se pěstounka měla adaptovat ve vesničce na péči o novou rodinu, jí umírala matka. Úmrtí blízké osoby mělo bezpochyby negativní vliv na selhání péče o svěřené děti. Kroměřížský tisk uvedl, že soudní znalec z oboru psychiatrie mimo jiné upozornil, že tato bývalá pěstounka inklinuje k abúzu alkoholu. Pěstounka některá nařčení odmítla, ale připustila, že se k dětem chovala neadekvátně. Pěstounka svého selhání lituje a podle svých slov při jednání vůči svěřeným dětem „nebyla sama sebou“. Nevyužila možnosti odvolání, navržený trest přijala. V současné době je v programu probační služby.

---

pozn.: Jméno této pěstounky je vzhledem k medializaci veřejné. Paní Kupcová odsouhlasila tuto verzi kazuistiky. (5. 6. 2011)

Výše uvedené kazuistiky jsou důkazem, že se realizace SOS dětských vesniček někdy dostává do nepříjemné konfrontace s neočekávanými vlivy. Koncepce matky pečující o velký počet dětí v bezpečném podnětném prostředí komunity - vesničky, kterou vede silný muž s otcovským přístupem, kde matka sdílí svůj úděl s ostatními ženami a jejich dětmi, je křehká a velmi idealistická.

1. 6. Shrnutí problematických oblastí SOS dětských vesniček ve vztahu k otázce institucionalizace

SOS dětské vesničky jsou mezinárodní organizací s šedesátiletou tradicí. V České republice je díky masové podpoře veřejnosti koncem šedesátých let minulého století prosadil Zdeněk Matějček, uznávaná autorita. Týmy odborníků a nadšenců napomohly k vytvoření SOS dětských vesniček v Čechách a na Moravě. Nejprve byla vybudována vesnička v Doubí u Karlových Varů, v sedmdesátých letech následovala vesnička ve Chvalčově na Hostýnsku. V následujícím období normalizace vesničky plně přešly do státní správy a pozvolna se vytrácely z povědomí veřejnosti. Po převratu 1989 byla činnost organizace obnovena.

Sdružení SOS dětských vesniček v ČR se posléze stalo řádným členem mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International. Vlivem problematického legislativního zakotvení v Ústavě ČR, podle něhož jsou vesničky zařízením s ústavními prvky, ve kterých je vykonávána pěstounská péče, se nakumulovaly otazníky kolem ošetření kontroly činnosti těchto vesniček. Z tohoto důvodu byla v 1. kapitole této diplomové práce vysvětlena legislativní a organizační stránka působení Sdružení SOS dětských vesniček v ČR. Byly nastíněny další okruhy působení Sdružení a jeho vztah s kmenovou organizací SOS KDI. Kazuistiky vybraných SOS pěstounek, uvedené v poslední části kapitoly, jsou dokladem přinejmenším problematického fungování Sdružení. Další část diplomové práce bude věnována vytvoření komplexní představy o životě SOS matek-pěstounek, tj. osob klíčových pro realizaci základní myšlenky vytvořit opuštěným dětem bezpečný láskyplný domov.

2. CHARAKTERISTIKA POZICE SOS MATKY-PĚSTOUNKY

SOS dětské vesničky jsou veřejnosti známé jako komuny, kde pohromadě žijí ženy, SOS matky-pěstounky, které se rozhodly vytvořit domov dětem, kterým selhala původní rodina. Díky materiálnímu zabezpečení a odborné pomoci se mohou věnovat většímu počtu dětí, než je obvyklé v běžných rodinách. Společenství lidí, kteří spolu chtějí žít ve společném prostoru, na základě společné práce, kterou je péče o opuštěné děti, je vedeno ředitelem SOS dětské vesničky, dominantním partnerem SOS matky-pěstounky s otcovským přístupem k dětem. Další prostor této diplomové práce je věnován představení role SOS matky-pěstounky, přiblížení motivací, které vedou ženy k rozhodnutí stát se SOS matkami-pěstounkami a popisu přípravy kandidátek na tuto pozici.

2. 1. Východiska k identitě mateřské role

"Žena je fyziologicky nepoměrně složitější než muž. Příroda ji tak nevybavila proto, aby se v potu tváře snažila muži vyrovnat. Je dokonalejší prostě proto, že je zárukou přežití lidského rodu, muž jí k tomu jen poskytuje servis. Pokud žena touto dokonalostí plýtvá v boji o pomyslnou rovnoprávnost, je to škoda - pro ni, pro muže, pro celý lidský rod.", upozorňoval nestor české pediatrie profesor Josef Švejcar. (Švejcar, 2009, s.)

Dříve než se rozprostře síť mapující pozici pěstounky v SOS vesničkách, je třeba zamyslet se nad rolí ženy a matky. Co je žena, její podstata, především její duševní a duchovní bytostné prvky? Jak definovat mateřský faktor ve společenském kontextu a rozměru? Je možno popsat a zhodnotit společenské uznání a postavení dnešní ženy?

Můžeme si klást otázky, co vlastně H. Gmeinera vedlo k vytvoření umělé komunity poskytující ženám naplnění mateřské role a dětem, jež ztratily původní rodinu, domov, a to za pomoci dominantního mužského elementu v podobě ředitele komunity - „SOS vesničky“. Lze předpokládat, že původní humanistické ideály zakladatele Hermana Gmeinera vyšly jak z potřeby pomoci, tak z důvodů vlastní seberealizace. Podařilo se mu dát bezpečný domov válečným sirotkům, dětem, jež ztratily rodiče a zároveň umožnit ženám bez partnera realizovat se jako profesionální pěstounka, v podobě životní role a moci tak naplnit jejich

životní roli.

SOS vesničky byly vybudovány jako komuny, společenství, v nichž byla pěstounka v pozici partnera, kterému je zprostředkováno materiální zabezpečení, systém služeb pro výkon kolektivní péče o děti a pedagogická a duchovní podpora. (Např. v původních rakouských vesničkách nechyběly vlastní zahrádky a obchod, takže pěstounkám odpadaly problémy se zásobováním rodin.) V České republice je SOS pěstounka víceméně klientem těchto zařízení pro výkon pěstounské péče, zatímco v ostatních zemích jsou pečovatelky zaměstnankyněmi organizace a nemají práva a povinnosti pěstounů a poručníků dětí, o něž pečují. Dochází k diferenciaci postavení „SOS matky“, nejvýraznějšího prvku v celém systému „SOS children´s-villages“.

Termín **role** je úzce spjat se sociálními vědami. Realizovat se v určité sociální roli znamená chovat se a jednat podle určitého očekávání společnosti, přijmout určitou pozici. Jsou-li očekávání spojená s rolí jedince v rozporu s očekáváními druhých, dochází ke konfliktu. Role „SOS matky“ se vlivem společenských změn postmoderní euroamerické kultury dostává do genderového diskurzu. Tento proces je pochopitelný. Společenská objednávka zabývat se ženským vnímáním světa a problémy žen včetně práva žen na ženský postoj se vyprofilovala natolik, že se ženská studia, tzv. „woman studies“ stala samostatným studijním oborem přednášeným na západoevropských a severoamerických univerzitách a vyšších odborných školách. (srov. Matoušek, 2008, s. 259)

Mapováním rozdělení mužských a ženských rolí ve společnosti se zabývá vědní obor rodová neboli genderová studia. Témata rozdělení tradičních rolí ve společnosti a jejich proměny jsou dynamickou vědní disciplínou, jež vyšla z vývoje lidských práv a emancipace žen. Pozice pěstounky v SOS vesničce je propojením profesní i životní role, čímž je výrazně ovlivněn zájem o tuto pozici v zemích, kde je ženám umožněna kariéerní seberealizace v pomáhajících profesích.

Termín **pohlaví – sex** lze chápat jako fyziologickou, psychickou a duchovní základní formu života. Slovník sociální práce pod heslem „**gender/rod**“ uvádí: *“Dobou a kulturou formovaná očekávání vztahující se k roli mužů a žen ve společnosti – k tomu, jaké společenské pozice mají zastávat, jaké činnosti jsou jim dovoleny a jaké ne, jak mají být hodnoceni (hodnoceny) za určité chování. Mezi nimi má zvláštní význam představa o normálních vztazích mezi muži a ženami, nazývaná někdy genderová/rodová smlouva.*

Uvedená očekávání zásadním způsobem modifikují vrozené dispozice mužů a žen, protože jsou předávána výchovou...“ (Matoušek, 2008, s. 65.)

„Většina mužů se v tzv. vyspělých zemích v současnosti drží tradičního pojetí rodové totožnosti/genderové identity, jsou autoritativní, sebestřední, orientovaní na materiální hodnoty, od žen čekají vstřícnost a podrobnost, uvádí dále Matoušek a dodává: „Také většina žen se zatím přidržuje tradičního pojetí rodové totožnosti, které jim předepisuje hlavní odpovědnost o domácnost a výchovu dětí. Nicméně i tyto ženy se účastní trhu práce, takže jsou přetěžovány požadavky rodiny a profese.“ (Matoušek 2008, s. 180)

Zakladatel vesniček H. Gmeiner byl přesvědčen o síle a stabilitě ženské a mužské role ve společnosti. Proto vybudoval paternalisticky orientované společenství, v němž větší počet žen propojuje svou rodičovskou a profesní roli v péči o sirotky, zatímco muži se starají o materiálně-technické podmínky a určují metody výchovného působení na děti. Gmeiner tvrdil, že *„Všude na světě jsou ženy bez rodinných závazků, neprovdané či vdovy, pro mnohé z nich není zaměstnání dostatečně naplňující. Přejí si mít děti, touží dát jim svou lásku, cit a péči. Všude na světě žijí děti bez rodičů, které si přejí mít matku profese dost. Přejí si mít děti, touží dát jim svou lásku, cit a péči. Všude na světě žijí děti bez rodičů, které si přejí, aby měly matku. A právě to je úkol pro SOS dětské vesničky přivést dohromady tyto ženy a děti.“* (srov. Gmeiner, 2000, s. 25, překl. autorka)

Je evidentní, že Gmeiner nepochyboval o trvalosti tradičního genderového rozdělení společnosti. Jeho nástupce Helmut Kutin v předmluvě k Manuálu SOS vesniček dodává, že vyhledávání takovýchto žen je nejkrásnějším, ale zároveň nejobtížnějším úkolem. Nepochybuje, že existují tisíce žen, jež jsou schopny úspěšně naplnit svůj osobní i profesní potenciál v rámci SOS vesniček. *„Je mým neochvějným přesvědčením, že v každé zemi existují ženy, které mají potřebné nadšení, sílu a oddanost, jež vyžaduje role SOS matky-pěstounky. Hledání takovýchto žen a nabízení jim příležitosti k práci pro SOS může být tím nejkrásnějším, ale zároveň nejobtížnějším úkolem naší práce. Byl jsem svědkem toho, jak tisíce žen byly schopny úspěšně naplnit svůj osobní a profesionální potenciál v rámci SOS dětských vesniček. Nejtěžší úkol naší práce bude splněn jen tehdy, když se nám podaří najít ženy, které budou odhodlány přijímat děti, žít s nimi a dávat jim svou lásku.“* (Manuál, 2006, s. 5)

Helmut Kutin byl osobně velmi často konfrontován s nelehkým úkolem najít kandidátky na pozice pěstunek ve vesničkách. Evropské, potažmo rakouské vesničky se po

prvních dvaceti letech existence potýkaly s nedostatkem uchazeček. Britské, holandské i islandské ústředí slouží v současné době již jen jako fundraisingová agentury sdružující příznivce SOS vesniček.

Tradiční interpretace ženské role je v současné postmoderní euroamerické společnosti překonána, rozvětvila se do mnoha podob. Ženská a mužská role a pohlaví jsou stále nazírány v duchu jungovských principů Animus-Anima jako dvě rozdílné entity, dvě polarity. Genderově zmatená společnost se zabývá i ženskou složkou mužské osobnosti a mužským faktorem ovlivňujícím postavení žen ve společnosti. V duchu genderové rovnosti dochází ke značnému míšení rolí mužů a žen.

Postavení žen v západoevropských zemích a Spojených státech prošlo vývojem, který se od zemí tzv. východního bloku značně odlišuje. Po poválečném návratu ke starému osvědčenému schématu muže živitele a ženy hospodyně – pečovatelky v padesátých letech následovala revolta let šedesátých, „květinové děti“, hledání alternativních životních stylů. Osmdesátá léta sice přinesla určitou regresí ve vnímání mužských a ženských rolí, na druhou stranu umožnila ženám širokou profesní seberealizaci. V uplynulých dvou dekadách genderové studie upozorňují stále více na mužskou roli v současné postmoderní společnosti a snaží se hledat rovnoprávnost a rovnováhu.

V totalitním Československu byla **role ženy v domácnosti** zcela potlačena umělou obligatorní zaměstnaností všech občanů. Od převratu v listopadu 1989 až do současnosti již zmíněné genderové změny a rozšiřující se možnosti uplatnění žen na trhu práce zasahují do současného mainstreamového názoru společnosti v Čechách a na Moravě. Proto je kontext sociálního statutu SOS matky-pěstounky poznamenán konfliktem nových a starých sociálních rolí a neexistencí stabilních identifikačních kulturních vzorců. Díky ekonomickému zabezpečení se navenek tyto rozpory mohou jevit méně drastické, ale pro psychiku dnešní SOS matky-pěstounky jsou velice náročné.

„Pozice žen má kontinuální časové, strukturální a generační zakotvení. Z hlediska ženské populace začal proces nové dělby práce mezi muži a ženami v nedemokratických podmínkách. Začal vyrovnáváním vzdělanostní parity (dosud probíhá), průnikem žen do vysokoškolských profesí, přizpůsobením sféry práce na ženskou pracovní sílu (dosud probíhá), etablováním rodin na zaměstnanost matky. Demokratizační proces dělby práce mezi muži a ženami není zdaleka ukončen. Z hlediska významu pro obě pohlaví byly procesy, které proběhly v průběhu socialistického vývoje, rozhodující a nevratné. Obě populace –

mužská i ženská jsou sice vystaveny novým mechanismům trhu a restrukturalizaci ekonomiky, ale ty nemohou v dohledné době nijak výrazně změnit vzorce a modely, které se uplatňují ve sféře práce. Zaměstnanost žen se tedy vyvíjí v kontinuu, které výrazně nenarušily ani nové podmínky trhu. Signifikantní pro českou ženskou populaci jsou kvalitativní změny v její struktuře, které se udály v průběhu posledních 50 let.“ (Čermáková, 1995, s. 16) Současná žena je často ekonomicky nezávislá na partnerovi. Emancipace, které dosáhla, se pochopitelně nechce vzdát. To neznámá, že by rezignovala na své mateřské potřeby. Hledá nové možnosti, jak skloubit roli matky s rolí profesní. Plánovaným rodičovstvím a jeho odsunem na pozdější dobu se zároveň vyhýbá frustraci z neuspokojivé kariéry. V případě, že se rozhodne pro rodinu, děti, její nároky na partnerovu participaci na chodu domácnosti a výchově dětí jsou nezdědky vysoké. „Nelze očekávat, že by se dnes již třetí generace zaměstnaných žen ve větší míře vzdala práce. Neodpovídá tomu zejména vzdělanostní struktura, generační zkušenosti, současná ekonomická situace rodin, systém hodnotových orientací jednotlivých skupin žen a všeobecné podcenění práce v domácnosti, a konec konců i nízký sociální status nezaměstnaných žen.“ (Čermáková, 1995, s. 21)

Žena, která volí kariéru, riskuje, že bude rezignovat na uspokojivý rodinný život. Žena, která zůstane doma s dětmi, se stává finančně a psychicky závislá, v našem případě na instituci, ztrácí původní kvalifikaci a často i sociální kontakty. Zatímco české SOS pěstounky z šedesátých let měly unikátní možnost seberealizace, zejména vlivem pozitivního hodnocení veřejnosti i odborníků, současné pěstounky musí být voleny z řad žen, které primárně nemají profesní ambice. V socialistickém Československu prakticky neexistovala sociální práce a péče o potřebné děti byla výhradně ústavní. V současnosti již existuje mnoho možností uplatnění žen, které chtějí svou kariéru věnovat péči o děti vyrůstající mimo původní rodinné prostředí.

2. 2. Pojem SOS matka, SOS matka-pěstounka, SOS pěstounka

V interních dokumentech SOS Kinderdorf International a Sdružení SOS dětských vesniček stejně jako v propagačních materiálech se setkáváme se třemi variantami označujícími klíčovou pečující osobu v SOS vesničkách. Původní pojem SOS matka byl

posléze rozšířen na SOS matka-pěstounka a následovně někdy zkrácen na SOS pěstounka. Pojem „matka“ bývá většinou zachován v propagačních materiálech a interních dokumentech, samotné označení SOS pěstounka můžeme nalézt především v textech určených odborné veřejnosti.

V posledních několika letech se začíná objevovat rovněž termín „profesionální pěstoun/ka“, který označuje pečující osobu disponující odbornou kvalifikací, jež se průběžně po celou dobu kariéry vzdělává. Důvod, proč je stále zachován starý termín „SOS matka“, či „SOS matka-pěstounka“ je identifikace pěstounky s mateřskou rolí, která má zajišťovat emoční zázemí svěřeného dítěte, lásku a bezpečí, mateřskou náruč. Ze stejného důvodu byla rodinná asistentka a pomocnice pěstounky nazývána „tetou“. Symbolika a vytváření láskyplného prostředí hraje v myšlence SOS dětských vesniček dominantní roli. Vychází z přesvědčení schopnosti samostatné ženy, *„která svěřeným dětem poskytuje láskyplnou péči, dává jim pocit jistoty a bezpečí a vychovává je k samostatnému životu a integraci do společnosti.“*, jak je uvedeno ve Statutu SOS matek, od roku 1978 pro všechna národní Sdružení závazném dokumentu, jenž je součástí smlouvy všech matek v SOS dětských vesničkách. (viz příloha: Statut SOS matek v SOS dětských vesničkách, 1998)

Pěstounství na rozdíl od osvojení – adopce dítěti zaručuje zachování práva kontaktu s biologickými rodiči, právo na přirozenou hlubokou citovou vazbu na původní rodinu, čímž se i ve vesničkách termín „matka“ posouvá do symbolické roviny.

Miroslav Zedníček, doktor práv a teolog na svých přednáškách říká, že *„Mateřství je základní hodnotou lidstva, osou života společnosti a dějin. Mateřství zahrnuje tři komponenty: nejznámější je fyziologický prvek, který spočívá v tělesném základě a zahrnuje fyzické početí, zrození a fyzickou přípravu nového člověka na samostatný život. Druhý – psychický – moment je vždy neslučitelně spojen s fyzickým a jeho náplní je jednak prožití jednoty matky s dítětem, jednak jeho psychická příprava na život. Bezdětná žena uskutečňuje své mateřství vůči jiným dětem či lidem. Diskusním podnětem je mateřsky pečovatelský vztah vůči manželovi nebo jiným lidem, jako je tomu např. u učitelek nebo lékařek. Třetí prvek nazýváme duchovním prvkem mateřství. Jeho náplň tvoří přímo nebo nepřímo vědomý vztah ženy k dobru, pravdě a jednotě v přirozenosti konkrétního člověka, v níž žena spatřuje především základ dobra a schopnost konat dobro. Žena zde uskutečňuje své poslání vychovat k mravní svébytnosti a pomáhat při nabývání osobnostní i společenské samostatnosti.“* (autorka cituje z vlastních zápisků z přednášky)

Slova Miroslava Zedníčka potvrzují sílu identity matky. Jsou názornou demonstrací obecné představy o **integrovanosti identity ženy s identitou matky**.

Identita neboli totožnost je faktorem, který ovlivňuje veškeré jednání jednotlivce, je způsobem jakým člověk vnímá sama sebe, subjektivním sebeobrazem. Vybudování **statutu matky–pěstounky** napomáhá v případě vesniček především sounáležitost s komunitou v SOS vesničce. Společné principy, které jsou prosazované a stále populární již více než šedesát let mohou působit jako stabilizační prvek opora v sebepojetí SOS pěstounky. Cílem organizace není směřovat či dokonce zaměřovat mateřství a pěstounství, ale vyzdvihnout sociální status pěstounky, empatické pečující osoby, která kromě vlastního fyzického a profesionálního potenciálu odevzdává i cit a lásku. Z těchto důvodů je v základním pojetí role pěstounky v SOS vesničce ponechán pojem „matka“.

Jeroným Klimeš však upozorňuje nutnost zodpovědného přístupu k náhradnímu rodičovství: „ *Profesionálové v oblasti náhradní rodinné péče, tj. sociální pracovníce, psychologové, pediatři apod., mají stále stejný problém – jak vysvětlit náhradním rodičům, že náhradní rodičovství není biologické rodičovství, že se mýlí, když jim říkají: “Pane doktore, mně nemusíte nic vysvětlovat. Já jsem vychovala tři děti.” Teprve když uvidíme debakl celé řádky těchto suverénů, tak si uvědomíme, že to nebude tak jednoduché, jak se to na začátku jeví. Důvod, proč selhávají rodiče, kteří jinak úspěšně vychovali své děti, leží v prostém faktu. Procesy, které zcela přirozeně vznikají a probíhají u biologického rodičovství, při náhradním rodičovství zkrátka přirozeně neběží. Najednou se musejí buď řídit, nebo uměle tvořit, nebo se objevují nezvyklé poruchy, o kterých laici často ani v životě neslyšeli (např. pika v dětství, desinhibovaná přítulnost).*“ (Klimeš, 2006, ns)

Rodičem se člověk stává na základě určité přirozenosti, zatímco pěstoun by měl zvážit všechny okolnosti. Petra Vrtbovská, ředitelka institutu Natama, upozorňuje, že zájemci o pěstounskou péči by měli být předem připraveni na svou roli a znát všechny obavy, ale i naděje a očekávání, která se svou rolí spojují. (srov. Vrtbovská, 2006 s. 9)

Těhotenství ženy trvá devět měsíců, což není pouze biologickou determinantou k růstu oplodněného vajíčka v embryo – plod – dítě, umožňuje matce připravit se na narození dítěte fyzicky, psychicky a sociálně. Někdy pěstounkám s nadsázkou říkám, že jejich příprava je jako těhotenství slona. Dostanou do péče dítě s odžitou osobní historií, jejich motivovanost stejně jako odborná vybavenost je pro ně výhodnou investicí do sebe sama, která se v

budoucnosti zúročí.

Druhým doporučením Vrtbovské (tamtéž) je, aby si zájemci o pěstounství uvědomili, že je dítě potřebuje především jako osobu blízkou, která ho přijme takové, jaké je, a poskytne mu bezpeční přirozené prostředí a každodenní péči.

Dodávám, že přirozenost je univerzální potřebou dítěte, v současné době již prakticky nikdo nepochybuje o vhodnosti umístění dítěte v náhradní rodině, pokud nemůže vyrůst ve svém původním prostředí. Potřeba pozitivního přijetí je pro dítě bazálně důležitá. Často se jedná o zdánlivé banality, např. respondentka Quality4Children z Irska, která prošla pěstounskou péčí, vzpomíná, jak pro ni byly důležité každodenní rituály. Když ji vykoupali, přenesli v osušce, dali misku s ovocem, ukládali do postele, jedli ve stejnou dobu, cítila se díky těmto drobnostem bezpečně. (srov. Standardy Quality4Children, 2008, s. 37) Společným soužitím s pěstouny dítě získává zkušenosti, které mu v dospělosti pomohou zvládat samostatný plnohodnotný život. Vztah s pěstouny je formativní pro schopnost dítěte navazovat vztahy s ostatními lidmi, partnerské vztahy. Umění dávat lásku je krásné poslání, o které by měli pěstouni pečovat. Velká citová investice do výchovy pěstounského dítěte je vyčerpávající, proto potřebují stále hledat vnitřní i vnější zdroje síly.

Autorka (tamtéž) dále upozorňuje, že dětem, které přicházejí do pěstounské péče, bude nějakou dobu trvat, než si zvyknou a začnou se projevovat přirozeně, tedy i zlobit a zkoušet hranice. Tyto projevy jsou však adekvátní reakcí dítěte, které se někde cítí bezpečně a může se projevit přirozeně, uvolněně, bez obav, že by mu hrozilo nebezpečí.

Přechod dítěte do nového prostředí je pro něj bez nadsázky krizovou životní situací. Prožívá odloučení a ztrátu a to i v případě, že pro něj bylo původní prostředí ohrožující, nebo žilo v dětském domově. Proto se zpočátku často snaží „být hodné“, nebo naopak reaguje pro stresovou situaci typickým způsobem odporu, či apatie. Teprve po adaptaci na nové prostředí, když se cítí orientováno a bezpečněji, začne testovat své nové pečovatele, svou novou rodinu. Toto období nápadně napomínající vývojové stádium vzdoru by mělo být pro pěstouny „čitelné“. Paradoxně přichází v době, kdy pěstouni očekávají další pokrok dítěte. Ke zklidnění potíží přispívá, jsou-li pěstouni připraveni a znají-li pozadí „zlobení“ dítěte.

Vrtbovská (2006, s. 9) varuje potenciální pěstouny, že nelze očekávat, že děti jim budou za jejich práci vděčné a budou se chovat, jak oni si přejí.

Domnívám se, že zklamání z očekávání vděku dítěte a přehnaných ambic ohledně jeho chování, mohou pěstouni významně umírnit, najdou-li vnitřní kapacitu k nelehkému úkolu

brát dítě takové, jaké je a zodpovědně si uvědomovat svou roli. Pěstounka, populární herečka V. Žilková, která vedle svých tří dětí vychovala dvě pěstounské, upozorňuje zájemce o pěstounskou péči, aby neočekávali, že jim děti budou vděčné, naopak, jejich „nevděk“ vnímá jako pozitivní projev dítěte, pro nějž je normální, že bylo akceptováno náhradní rodinou. Druhou rovinnou v očekávání je schopnost pěstouna respektovat individuální limity každého dítěte a podporovat je právě tak, aby se mohlo rozvíjet.

„Stejně tak nelze očekávat, že dítě splní naše představy a touhy, které do něho vkládáme. Je důležité všimnout si individuálních schopností dítěte, rozvíjet je podle jeho možností a podporovat talent a nadání dítěte.“, varuje autorka (tamtéž)

Uvědomme si, že milující rodič, ať už biologický či náhradní, vkládá do svého dítěte představy a touhy, tomu se při nejlepší vůli nelze vyhnout. Proto pěstoun pracuje s pomocí odborníků na individuálním plánování rozvoje osobnosti dítěte, což mu umožňuje reflektovat své nároky na dítě a optimálně rozvíjet individuální schopnosti dítěte, akceptovat jeho limity, hledat možnosti jeho dalšího rozvoje. Rizikovým faktorem může být snaha rodiče o vlastní uspokojení, projektování svých představ a tužeb do dítěte bez respektování jeho zájmu. Dítě má být v maximální možné míře zapojeno do procesu vlastního rozvoje, pěstounovi je v tomto ohledu partnerem. Zkušenost ukazuje, že nejlepší formou podpory pěstouna v plánování individuálního rozvoje osobnosti dítěte je multidisciplinární tým vedený profesionálem, jehož stanoviska pěstoun respektuje. Pěstoun musí být připraven na nutnost vnější intervence v zájmu dítěte.

Vrtbovská upozorňuje, že pro budoucího pěstouna je rovněž důležité připravit se na různé reakce okolí. *„Lidé z vašeho okolí se mohou vyptávat, mohou být zvědaví, kdo je ten nový „človíček“ ve vaší rodině, nebo jaké dítě jste přijali do péče a proč.“* (tamtéž)

Projevy lidí z okolí pěstounů jsou velmi rozmanité. V zásadě se reakce nijak neliší od tradičního přístupu lidí k hendikepu či jakékoliv jiné odlišnosti. Ať už se lidé snaží „nekoukat“, nebo se účastně ptají na původ nově přijatého dítěte, nemusí se vždy jednat o příjemné situace. Přinejmenším jsou indiferentní, pozitivní, negativní i kuriózní reakce komunity, v níž rodina žije zátěžově. Jistá připravenost, jak na zvědavé otázky, tak na předstírání nezájmu, nebo dokonce negativní reakce, je pro budoucího pěstouna výhodou. Berme tyto reakce pozitivně jako otužování, studená voda je obvykle nepříjemná, ale zvykem se z ní stává veskrze posilující a povzbuzující zkušenost.

I pro samotného pěstouna může být těsně po přijetí dítěte těžké vypořádat se

s vlastními pocity. Vrtbovská tuto pobídku k zamyšlení zmiňuje ze stejného důvodu jako předchozí, ve snaze vyrovnat se s vlastními emocemi mohou nastat chvíle, kdy se pěstoun bude chtít svou rolí chlubit nebo se o ní zmiňovat před cizími lidmi (např. v tramvaji, v obchodě...). Takovým situacím se podle ní dá předejít, pokud se na ně pěstoun předem připraví a bude mít například připravenou formulaci, jak o dítěti v pěstounské péči mluvit s cizími lidmi. (viz. Vrtbovská, 2006, s. 9)

Zkušenost ukazuje, že prostřednictvím zvážení předem známých okolností se lze vyhnout zklamání a nepříjemnostem. Jedna pěstounka například při každé příležitosti a v přítomnosti dětí ochotně vyprávěla, že jsou z SOS vesničky. Často se jí dostávalo pozitivního přijetí v podobě neočekávaných volných vstupů na kulturní představení, zlevněných nákupů, spontánních sponzorských dáreků. Zdálo se, že děti už byly na její „veřejná vystoupení“ zvyklé, nicméně tento způsob sebepotvrzování pěstounky negativně ovlivnil jejich sebepojetí. Doposud se cítí výjimečné svým životním údělem a očekávají od okolí privilegované podmínky. Naopak někteří dospělí, kteří vyrůstali v prostředí náhradní rodiny, se mohou cítit frustrováni, považují se za „nenormální“. Přestože neuvážené výroky svých pěstounů původně ve vědomé rovině, nepovažovali za nepříjemné, mohou trpět pocity méněcennosti, mít narušené sebepojetí. Neznalost okolí o původu dítěte, faktu, že je v pěstounské péči, může být rovněž riziková. Například školní instituce, které dítě navštěvuje, musí být adekvátně seznámené s původem dítěte. Schopnost pěstouna vysvětlit, že je dítě v pěstounské péči a umět poskytnout potřebné informace může dítě ochránit před nechtěnými nepříznivými reakcemi okolí.

Poslední postřeh k zamyšlení, který Vrtbovská uvádí, je zvážení otázky přijetí dítěte širší rodinou, jenž je pro něj bez nadsázky stejně důležité jako vytvoření citového pouta s pěstouny. (srov. Vrtbovská, 2006, s. 9) Dodávám, že sociální síť prostředí, v němž přijaté dítě vyrůstá, mu pomáhá vytvářet rozmanitější vazby a v neposlední řadě je zdrojem posily pěstounů.

Ať už jsou pěstouni a pěstounky, kteří se rozhodli poskytnout domov potřebným dětem nazýváni „pečujícími osobami“, „profesionálními pěstouny“, „SOS matkami“, nebo jednoduše „pěstouny“, je jejich role v současné společnosti vnímána spíše jako kuriozita. Dětské domovy sice nejsou považovány za dobré řešení situace dětí, které se vyrůstají mimo svou původní rodinu, nicméně jsou zvyklostí podobně jako ústavy pro seniory nazývané domovy důchodců. Nikdo nepochybuje o nepřírozenosti těchto „domovů“. Proces

deinstitucionalizace péče o děti mimo domov v České republice je však teprve na počátku. Kvalitních zájemců o pěstounskou péči je jako šafránu. Nároky na pěstounství jsou vysoké, zároveň je neoddiskutovatelné, že jejich připravenost „být tady a teď pro dítě“ je permanentní, čtyřiaadvaceti hodinová. Proto je nezbytné, aby byli pěstouni kvalitně a dlouhodobě provázeni procesem přípravy na svou roli náhradního rodiče. Odborníci v oblasti náhradní rodinné péče se dosud neshodli, zda mají pro výkon jejich profese a poslání užívat termín „profesionální“. Psychosociální identifikace s mateřskou rolí je pro pěstounky čitelnou a pozitivní rovinou jejich poslání, zároveň posiluje přirozené přijímání pěstounství společností, jak praví čínské přísloví: „Sto mužů může vytvořit tábor, ale jenom jedna žena může vytvořit domov.“

2. 3. Depistáž kandidátek SOS vesniček

Vyhledávání adeptek pro SOS vesničky je náročný klíčový úkol každého národního ústředí. O české, respektive československé pěstounky v počátku zakládání SOS vesniček nebyla nouze, naopak zájemkyň, které se ucházely o pozici SOS matky a splňovaly náročná kritéria, bylo několik desítek. Od obnovení sdružení po roce 1990 počty uchazeček o „SOS mateřství“ klesají. Podle informací prostřednictvím webové prezentace Sdružení je každoročně okolo osmdesáti potenciálních zájemkyň, z nichž pouze 2-4 projdou úvodním proškolením. Samo Sdružení k výběru kandidátek uvádí:

„Existují 3 skupiny žen ucházejících se u nás o pěstounství. V první skupině jsou svobodné ženy bez závazků, většinou starší třiceti let, které dosud nezaložily vlastní rodinu. Důvodem jsou často partnerské vztahy, které nevyšly; nedostatek příležitostí; aj. Tyto ženy by si rády naplnily mateřství prostřednictvím profese mámy v SOS vesničce. Ve druhé skupině jsou rozvedené ženy a vdovy, které již vychovaly vlastní děti. Po osamostatnění a odchodu jejich dospělých dětí z domova chtějí dále smysluplně využít své síly a práce schopnost. Často cítí „prázdné hnízdo“ a tak nabízí své srdce a péči jiným dětem, které takové rodinné hnízdo nikdy nepoznaly. Třetí skupinou jsou ženy, které se potřebují hmotně zabezpečit. Bohužel i to se stává a nabídka bytí ženy coby matky pěstounky ve vesničce láká. Láká vidina bydlení v rodinném domě, materiálního zabezpečení a pravidelného finančního příjmu. I když je pochopitelné, že spousta žen samoživitelek se chce touto cestou postarat i o vlastní rodinu, přesto SOS vesnička není charita ani azylový pobyt. Tato informace by však neměla odradit

zájemkyně toho času bez práce, pokud je jejich motivace čistá a zdravá. Vše se individuálně posuzuje.“ (web SOS-DV, 2011)

Způsoby oslovování kandidátek na pěstounky se v průběhu více než čtyřiceti let proměnily. Při zakládání vesniček se přihlásily stovky zájemkyň aktivně samy (srov. Cháb, 2004, s. 4). V devadesátých letech a do konce činnosti bývalé polistopadové národní ředitelky, paní Lenky Pospíchalové, byly oslovovány prostřednictvím komerční inzerce a úřadů práce, zároveň národní kancelář poskytovala rozhovory do médií, denního tisku regionálního charakteru, populárních časopisů, rozhlasu. V náborové kampani formou novinové inzerce se pokračuje, je soustředěna na podzimní měsíce. V současné době byly získány 3 kandidátky díky podzimní mediální kampani (2010). Kampaň Děti potřebují skutečný domov, uveřejněná prostřednictvím spotu v televizi a rozhlase, apelovala na zvýšení počtu dětí v pěstounské péči. Zároveň Sdružení pořádá jednorázové prezentace ve stanu instalovaném v brněnských a karlovarských veřejných prostorách (např. nákupní centra) s cílem informovat širokou veřejnost a získat finanční podporu i zájemkyně o kariéru SOS pěstounky. Piktogram SOS vesniček umístěný na vybraných výrobcích firma Dr. Oetker je další z mnoha aktivit na podporu a zviditelnění SOS vesniček. Všechny tři vesničky pořádají sportovní a kulturní akce, na které zvou širokou místní komunitu.

„Toužíte po naplnění mateřství? Umíte lásku dávat i přijímat?“ Ptá se na svých webových stránkách Sdružení SOS vesniček, kde informuje o podmínkách SOS pěstounství. Vedle toho, že v zásadě vítá zájem ze strany manželských párů, upřesňuje představu o uchazečkách na pozici SOS matky a zároveň nabízí základní podmínky a výhody vykonávání pěstounské péče ve vesničkách.

Profil kandidátky na SOS matku - pěstounku:

- žena ve věku 25 – 45 let
- svobodná, rozvedená či ovdovělá, bezdětná či se staršími samostatnými dětmi
- s alespoň výučním listem
- v dobré fyzické i duševní kondici, morálně bezúhonná
- připravená žít v SOS dětské vesničce a přijmout dlouhodobý závazek vychovat alespoň jednu generaci dětí
- ochotná rozšiřovat a rozvíjet svoje profesní znalosti a schopnosti
- připravená na mateřství
- flexibilní, odolná vůči stresu, schopná vytvářet pozitivní vztahy, s nadhledem a smyslem pro humor

Nabídka SOS dětských vesniček:

- zaměstnání poskytující životní náplň
- příležitost k uskutečnění mateřského poslání životní uspokojení
- zázemí mezinárodní organizace s dlouholetou tradicí
- teoretickou i praktickou přípravu pro povolání SOS matky – pěstounky
- odbornou pomoc a podporu ředitele vesničky, pedagogicko-psychologického týmu i rodinných asistentek
- existenční a sociální zajištění dle platné legislativy
- průběžné vzdělávání
- nárok na dny pracovního volna a dovolenou

Výhodou SOS pěstounství je možnost realizace formou profesní a zároveň životní role, adeptky nemusí zvažovat, zda jejich výdělek umožní finančně zajistit rodinu. Vedle odborné podpory je nutné zdůraznit možnost zajištění bydlení v plně vybaveném domě, čímž odpadá otázka, zda bytová situace bude odpovídat potřebám dítěte. V informacích pro zájemkyně bohužel chybí zdůraznění myšlenky sdílení komunity lidí, kteří mají stejné hodnotové priority. Z nabídky není patrné, že vesničky jsou především komunitou, byť otevřenou, kde se v harmonii a pod záštitou odborníků v čele s ředitelem stará o přijaté děti 7 – 10 pěstounek. Situace sousedského soužití většího počtu pěstounských rodin je unikátní a je jedním z principů SOS myšlenky:

„SOS rodiny žijí blízko sebe, aby se mohly dělit o své zkušenosti a vzájemně se podporovat. V rámci vesničky je vytvářeno prostředí vzájemné podpory a je podporována myšlenka sounáležitosti. To je především důležité pro děti přicházející z problematického zázemí, které vyžadují speciální péči při překonávání traumatických životních zkušeností. Nové SOS dětské vesničky mohou sestávat maximálně z patnácti SOS rodin, přičemž dvanáct je považováno za ideální počet.“ (Manuál, 2004, s. 21)

Uchazečka, která je rozhodnuta o své motivaci k SOS pěstounství absolvuje **vstupní psychologickou diagnostiku** (3 - 5 hodin) a v případě potvrzení základních kvalit pro pozici pěstounky, navazuje **individuální 20 – 25 hodinová práce s psychologem-průvodcem**, jímž je již několik let Dr. Pavel Pokorný z Olomouce, který je více než deset let chvalčovským psychologem-průvodcem. Spolupráce s kandidátkou je zaměřena na osobnostní rozvoj a přípravu na vstup do SOS vesničky. Bližší údaje o podmínkách první

části výběru kandidátky nejsou dostupné.

(web SOS-DV, 2011)

Pro srovnání základních kritérií depistáže je možné uvést např. náměty Střediska náhradní rodinné péče v Praze, jehož zakladatelka Dr. Věduna Bubleová, (dcera prof. Jiřího Dunovského – zakladatele SOS vesniček) a prof. Jiří Kovařík patří k našim nejzkušenějším odborníkům na problematiku náhradní rodinné péče. Doporučují, aby uchazeči o pěstounství sdíleli svůj nápad s širší rodinou a vytvořili tak dítěti, či dětem podmínky na přijetí dítěte „za své“. Především však podněcují žadatele k introspekci svých motivů, k čemuž jim mohou pomoci následující otázky:

- *„mám dost fyzických a duševních sil, abych dítě vychoval/a?*
- *jsem tolerantní a otevřený/á druhým?*
- *budou mi stačit finanční prostředky?*
- *co se mi v životě podařilo, co jsem dokázal/a?*
- *co se mi nepovedlo, co mi schází?*
- *jaké bylo moje dětství?*
- *jaké jsou mé partnerské vztahy? mé manželství?*
- *jsem ochoten/a se vzdát svého pohodlí?*
- *jsem opravdu schopen/a věnovat se plně dítěti?*
- *jsem ochoten/a se přizpůsobit?*
- *věřím, že přesvědčím okolí, že toto rozhodnutí je správné?*
- *nebude pro mě dítě překážkou v profesní dráze?*
- *dovedu si představit, co obnáší výchova dítěte?*
- *dovedu si konkrétně představit, jaké by dítě mělo být?*
- *dovedu posoudit, jaké dítě bych opravdu nedokázal/a vychovávat?*
- *mohu upřímně říci, čím mohu být pro dítě prospěšný/á?*
- *budu schopen přijmout minulost dítěte?*
- *budu umět porozumět jeho pocitům?*
- *budu mít odvahu s ním opakovaně hovořit o jeho minulosti a původní rodině? “*

(Bubleová, 2009, s. 18)

Jeroným Klimeš upozorňuje na neznalost žadatelů o náhradní rodinnou péči, která je podle něho častá až zarážející. Hovoří o až ignoraci, kterou přičítá více důvodům:

„1) Žadatelé ztotožňují přijetí dítěte do NRP s narozením vlastního dítěte. Neočekávají velký rozdíl. Navíc většina z nich nemá ani tuto zkušenost.

2) Žadatelé jsou přesvědčeni, že zkušenosti s vlastními dětmi jsou dostatečnou zárukou úspěchu v NRP.

3) Žadatelé neočekávají a nemají představu o následcích psychického zanedbání či týrání. Například mají iracionální neuvědomělé očekávání, že týrané dítě bude vcelku normální po té, co se mu zahojí podlitiny, dorostou vytrhané vlasy a jiné známky fyzického týrání (idealizování oběti).

4) Žadatelé nezajímá problematika NRP či osudy dětí v DD, ale adopci si chtějí vyřešit pouze vlastní neplodnost (egocentrismus versus altruismus).

5) Žadatelé se často za svou neplodnost stydí a tento pocit přechází i na otázky NRP. Tento stud a pocity méněcennosti následně inhibují i zájem o NRP.

6) Vzdělávání v NRP ohrožuje idealizované představy o dítěti, které průběžně vznikaly řadu let bez konfrontace s realitou. Snění o dítěti je tedy jakási autostimulace, která nemá za cíl adaptaci na realitu, ale uspokojení vlastních potřeb, například spásitelského komplexu. Sem často spadá snění o malých černoušcích a Indech.“

Některé obavy žadatele zbytečně zatěžují, naopak příprava na skutečná nebezpečí, to čeho by se měli obávat, bývá podle Klimeše malá. Nejčastější problémy žadatelů jsou:

„1) Nepřiměřeně velký strach bývá vůči věku a rase dítěte.

2) Nepřiměřeně malé obavy vzhledem k šíři a netypičnosti problematiky NRP.

3) Odmítání spolupráce s odborníky a ostatními žadateli.

4) Falešná sebejistota, spoléhání výlučně na vlastní síly.“

(in Klimeš, 2002, s. 24 - 25)

Nadto Klimeš upozorňuje, že sociální či pracovní úspěšnost, nemusí být automaticky predispozicí k úspěšnému pěstounství, naopak výkonová motivace, důraz na ego-vztažnou motivaci jsou faktory snižující vhodnost takovýchto kandidátů. Na druhé straně žadatelé tohoto druhu bývají často tolerantní k rase dítěte, protože se často pohybují v kultivovaném prostředí, kde rasismus neexistuje. (srov. Klimeš, 2002, s. 26- 27). Tato zkušenost koresponduje s tradiční preferencí SOS vesniček vybírat altruisticky zaměřené, osobnostně vyzrálé pěstounky, které ovšem nemají vysoké ambice. Riziko vysokých

nepřiměřených nároků pěstunek a nerealistických očekávání úspěšnosti svěřených dětí se výběrem může významně snížit.

Motivaci k pěstounství včetně rizikových faktorů vyhodnotila Dr. Sobotková v rámci svého rozsáhlého výzkumu fungování a odolnosti pěstounských rodin. V jejím výzkumném souboru někteří pěstouni uváděli více důležitých motivů či důvodů rozhodnutí, průměrně 2-3. V posloupnosti dle četnosti:

- *cítily sílu* vychovat další děti,
- *chtěli pomoci* potřebným dětem
- *bezdětnost*
- *inspirace* jinými pěstouny nebo televizními pořady o pěstounech či dětech vhodných do pěstounské péče
- *znali problematiku opuštěných dětí*
- *přijali do pěstounské péče dítě známých*
- a ojedinele rovněž: *pocit vděčnosti* za vlastní zdraví/záchranu & touha prospět a splatit dluh; *obtížné najít vyhovující práci* v místě bydliště po mateřské dovolené, proto přijali dítě, aby „mohla s vlastními dětmi zůstat doma a dělat jim a manželovi zázemí“; *přání* paní mít děti s mladším partnerem-manželem, ale *cítily se už „příliš stará“*

Sobotková v průběhu rozhovorů dospěla k dvojí kategorizaci z hlediska perspektivy úspěšnosti pěstounských rodin. Při pěstounství významově propojovaném *s prací, s úkolem, se snahou, dřinou* apod. se podle ní jednalo o rizikové až multiproblémové rodiny. Kvalitní rodiny hovořily o motivech *altruistických*, o motivech *duchovních, transcendentálních*. (srov. Sobotková, 2003, s. 51 - 53)

Rámeček: MPSV - prostředkování náhradní rodinné péče probíhá ve dvou etapách:

Nejprve obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele shromáždí potřebné doklady pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče a založí spisovou dokumentaci o žadateli (§ 21 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb.). Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci o žadateli, která obsahuje

- a. žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje, jimiž jsou jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu;
- b. doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky;
- c. opis z evidence Rejstříku trestů vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností;
- d. zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem;
- e. údaje o ekonomických a sociálních poměrech;
- f. písemné vyjádření žadatele, zda
  - a. souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty uvedené v § 23 odst. 3 byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny,
  - b. žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny;
- g. písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn
  - a. zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí,
  - b. kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci;
- h. písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;
- i. stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče;
- j. stanovisko zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče, vyžadované obecním úřadem obce s rozšířenou působností, podává-li žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče fyzická osoba, která vykonává pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče.

Po shromáždění všech potřebných dokladů postupuje obecní úřad obce s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace o žadateli **neprodleně krajskému úřadu**. (viz web MPSV, 2011)

2. 4. Vzdělávání kandidátek SOS dětských vesniček

„Jízda na tříkolce je jiná než jízda na bicyklu. Ano, v mnohém je to podobné šlape se a kroutí řídítky. Při jízdě na bicyklu však musíme navíc držet rovnováhu do stran. Jízda na kole není těžká, ale není to samozřejmost. Je to dovednost, kterou je třeba si osvojit.

Podobný rozdíl je mezi náhradním a biologickým rodičovstvím. Obě jsou si v mnohém podobné, ale přesto náhradní rodiče musejí mít navíc znalosti, dovednosti a schopnosti, které biologičtí rodiče často vůbec nepotřebují.“

(Klimeš, 2008, s. 7)

Po úspěšné diagnostice a úvodní individuální práci s psychologem-průvodcem následuje kurz. *„Pro vybrané zájemkyně bude následovat teoretický kurz pořádaný Sdružením v rozsahu cca 10 dní. Kurz bude zahrnovat všechna důležitá témata týkající se např. specifík pěstounské péče, SOS dětských vesniček, vývojové psychologie, práce s týranými či zneužívanými dětmi, deprivace, ale také sebezkušenostní část. Se zájemkyněmi budou pracovat nejen externí lektori, ale také pracovníci SOS dětských vesniček či přímo matky – pěstounky...“*, informuje Sdružení prostřednictvím svých webových stránek. (web SOS-DV, 2011)

Tento současný vzdělávací modul, který uvádí budoucí pěstounku do teorie skupinové pěstounské péče v SOS vesničce, je časově nejkratší přípravou v historii českých SOS vesniček. Původní rozsah školení v šedesátých letech, připravovaný někdejšími experty v oblasti péče o dítě a rodinu, byl 400 hodinový. Vzdělávací program, kterým prošly pěstounky v roce 2006/07 byl rozdělen na letní a podzimní část. Dva víkendy v letních měsících tzv. psychosociálního výcviku (40 hodin) byly orientované na sebezkušenostní tematiku, kde si měly kandidátky vyjasnit vztahy s původní rodinou, zarámovat předešlé partnerské či manželské vztahy, připravit se na změnu sociální role. Druhá, podzimní část přípravného kurzu byla zaměřena na studium a další ujasnění správnosti volby životní cesty matky-pěstounky. Rozsah teorie byl 170ti hodinový, následovalo 60 hodin praxe v dětských domovech a kojeneckých ústavech a 240 hodin praxe v SOS vesničce formou výpomoci pěstounkám v rodinách. Dříve se tyto kandidátky nazývaly „tety“, posléze byla jejich pozice s ostatními asistentkami v rodinách sjednocena v rámci shodného pracovního poměru na

„rodinná asistentka“. (Výroční zpráva za rok 2007).

V současné době probíhá proces desetidenní přípravy na pozici matky-pěstounky současně s výkonem běžného zaměstnání zájemkyně. Poté vhodné kandidátky uzavírají pracovní smlouvu se Sdružením, stávají „rodinnými asistentkami“, absolvují 6 měsíční praxi. Praxi asistentkám zajišťuje a koordinuje ředitel vesničky s pomocí svého odborného týmu. Průběhem asistence v rodinách kandidátku provází zkušená a proškolená matka-pěstounka, zvaná „tutorka“. Teprve během této praxe kandidátka žádá o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny u příslušného krajského úřadu, podle platných legislativních předpisů, shodně jako jiní žadatelé o pěstounskou péči. Zároveň jsou vytipovávány děti, pro které by pěstounka byla vhodnou náhradní matkou. (web SOS-DV, 2011)

Rámeček: Výtah přípravy pěstounů dle metodického doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče:

I. FÁZE PŘÍPRAV: Úvodní setkání žadatelů minimální rozsah 8 – 10 hodin, forma vícedenních setkání, nebo zkráceného víkendového setkání

1. úvodní setkání (jednodenní)

Témata:

- seznámení se
- cíl příprav
- struktura příprav
- vysvětlení procesu zprostředkování (včetně souvislostí, co to znamená, pokud si žadatelé podají žádost přímo k soudu)

2. setkání (jednodenní)

Témata:

- formy náhradní rodinné péče
- právní aspekty
- psychologie dítěte v NRP
- specifika péče o dítě v NRP
- současný stav NRP v kraji
- interaktivní část – očekávání, obavy, motivace k podání žádosti

Výstup z prvního a druhého setkání formou zprávy.

Následuje vyšetření psychologem (příslušný krajský úřad), jehož výstupem je opět závěrečná zpráva, plus vyjádření doporučení – nedoporučení či doporučení s podmínkou.

II. FÁZE PŘÍPRAV: *Klíčová témata v náhradní rodinné péči probíhá již odděleně pro žadatele o pěstounskou péči. V této části by měla probíhat vícedenní setkávání skupin žadatelů, s využitím nejen předávání informací, ale s větším zapojením žadatelů do interakce a zážitkových technik, ze kterých si žadatelé odnesou poznatky a prožitky z níže*

uvedených témat. Pokud má vyšetřující psycholog zájem, může se účastnit některého bloku příprav.

Témata příprav: (tématům se věnovat ve všech rovinách: sociální, psychologické, zdravotnické)

- charakteristika dětí v náhradní rodinné péči,
- specifika péče o děti v náhradní rodinné péči,
- péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, poruchy chování),
- zátěž v biologické rodině (závislost, onemocnění, sociální vyloučení),
- sociálně-právní témata náhradní rodinné péče,
- zprostředkování NRP, soudní jednání,
- psychologie dětí v náhradní rodinné péči (vývojová psychologie, identita dítěte),
- prožívání dětí (deprivace a její důsledky),
- role náhradního rodiče v životě dítěte,
- biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči (význam udržení kontaktu a pozitivního obrazu),
- řešení krizových situací,
- vlastní děti a rodina žadatelů,
- práce s historií dítěte,
- péče o etnicky odlišné děti,
- péče o sourozenecké skupiny,
- péče o dospívající děti,
- ochota spolupracovat a vyhledat odbornou pomoc,
- je možné využít i spolupráci s kojeneckým ústavem či jiným zařízením v kraji (návštěva žadatelů).

Výstup z příprav závěrečná vyhodnocující zpráva o žadateli/ žadatelích a průběhu přípravy, přičemž žadatelé mají právo seznámit se se spisem a vyjádřit se k němu.

Závěr příprav: psychologická konzultace – uzavření, celkové zhodnocení psychologem a vydání doporučujícího či nedoporučujícího stanoviska.

(web V zájmu dítěte, 2011)

Rozsah a náplň zaškolení zájemce o náhradní rodičovský není v současné době české legislativě nijak zakotvený. Od roku 2009 MPSV průběžně vypracovává metodická doporučení. Přípravovaná novela zákona o sociálně právní ochraně dětí má obsahovat závazný standard. Naproti tomu SOS-KDI v Manuálu SOS dětských vesniček určuje rozsah zaškolení kandidátek, který je významně delší, než současná česká varianta:

- „První dva roky kariéry SOS matky-pěstounky se skládají ze tří měsíců teoretické výuky z oblasti péče o dítě a 21 měsíců praktického školení. Tři měsíce celodenní teoretické výuky je minimální požadavek, přičemž delší období vzdělávání je považováno za výhodu.
- Předtím, než SOS matka-pěstounka-kandidátka zahájí teoretickou výuku, by měla absolvovat alespoň dvouměsíční praktickou přípravu ve vesničce. Tato zkušenost zvyšuje efektivitu výuky.
- Po dobu prvního půl roku ředitel vesničky měsíčně pořádá schůzky a poskytuje kandidátce pečlivé vedení. Vyhodnocuje její činnost a SOS matka-pěstounka-kandidátka získává lepší orientaci v životě SOS rodiny.
- SOS matce-pěstounce-kandidátce je také přiřazena zkušená SOS matka-pěstounka, která jí jako učitelka poskytuje podporu a zpětnou vazbu.
- Po dvou letech přípravy se SOS matka-pěstounka-kandidátka může stát profesionálně kvalifikovanou SOS matkou-pěstounkou. Tento důležitý krok v kariéře je možný, jestliže: a) SOS matka-pěstounka-kandidátka zodpovídá za vlastní SOS rodinu a b) hodnocení vypracované ředitelem vesničky ukazuje, že se může na základě svého výkonu a schopností stát profesionální SOS matkou-pěstounkou.
- Po ukončení dvouletého období zácvičku se ve vesničce uspořádá oslava na počest toho, že tato žena rozšířila řady profesionálních SOS matek celého světa.“

(Manuál, 2004, s. 28 – 29)

Minimální rozsah zaškolení dle standardu je tříměsíční teoretické školení a roční praxe v SOS vesničce, teprve potom mohou být kandidátce svěřeny děti a umožněno převzít odpovědnost za SOS rodinu. Praktická realizace posledního náboru a proškolení pěstounek před třemi lety byla zkrácena na teoretický kurz a následné několikaměsíční tzv. „tetování“ v podobě vykonávání asistentské práce pro SOS rodiny. (Slovo „tetování“ je zlidovělý výraz pro asistenci v SOS rodinách, kdy „SOS matce“ pomáhá „teta“.) Důvodem snížení kvality a zkrácení přípravy byl zřejmě nedostatek kandidátek a časté změny ve sdružení. Povinnost minimálně ročního proškolení byla formálně dodržena, prakticky však byl kurz poznamenán personálními změnami v SOS vesničkách a národní kanceláři. Negativní vliv měly i odchody čtyř kvalitních pěstounek ze chvalčovské vesničky, které odmítly přestup dětí do internátu, tzv. komunity mládeže, po ukončení povinné školní docházky. Tyto pěstounky i s dětmi

zvolily odchod z vesničky, čímž významně ovlivnily klima této vesničky. Vlivem snížení počtu SOS rodin a nedostatku nových pěstounek byla SOS vesnička v Medláncích obsazena pěstounkami z SOS vesničky v Doubí, aniž by byly vytvořeny podmínky k jejich adaptaci a vytvoření kvalitní komunity. Poslední kampaň prozatím přivedla do vesniček pouze dvě kandidátky, a proto je jejich příprava vedena individuálně a nestandardizovaně, nikoliv skupinově a podle směrnic.

2. 5. Vzdělávání SOS matek-pěstounek

SOS matky-pěstounky jsou povinny průběžně se vzdělávat i v dalších letech své kariéry. Mnoho českých pěstounek se po stabilizaci své SOS rodiny rozhodlo ke studiu na vyšší odborné či vysoké škole. Reagují tak nejen na povinnost dalšího vzdělávání, ale především na vlastní potřebu odborně hlouběji proniknout do problematiky péče o děti. Zároveň tím získávají pocit jistoty, pečují tak o své duševní zdraví.

V rámci projektu „Více dětí do rodin“ Sdružení v období července 2009 – června 2010 realizovalo vzdělávací projekt zaměřený na rozšíření a optimalizaci nabídky vzdělávacích kurzů pro stávající pěstounky z SOS vesniček, ale i pro nové zájemce o pěstounství. Projekt bohužel nezahrnoval možnosti hlídání dětí, a ačkoliv byl zdarma včetně ubytování a stravy, nemohly se ho SOS pěstounky zúčastnit v plném rozsahu, protože nebylo možné ze zdrojů vesniček pokrýt v době školení péči o děti. Výstupem projektu je publikace shromažďující informace z jednotlivých kurzů pro budoucí/stávající pěstouny, která má sloužit jako přípravný materiál pro budoucí zájemce o pěstounskou péči.

Další možností vzdělávání SOS pěstounek byla diskuse nad implementací Standardů kvality pro děti „Standards Quality For Children“, nad implementací Manuálu SOS-DV, které se účastnili i odborníci z SOS-KDI. Dále jsou pěstounky seznamovány s aktuálními koncepcemi SOS-KDI, např. projektem politiky ochrany dítěte Bezpečnost dítěte je záležitostí každého z nás, který je zaměřen na prevenci týrání a zneužívání. Setkání proběhla v průběhu roku 2009 – 2010 a jejich výsledkem bylo vytvoření akčních plánů rozvoje jednotlivých SOS vesniček.

Profesionální pěstounská péče v zemích s dlouholetou tradicí, jak ji shrnuje Petra Vrtbovská, zahrnuje vzdělání v oblasti právní stránky, sociálních aspektů, psychologie a zdravotní péče, práv dítěte a principů pěstounství „pro dítě“. Klade důraz na dlouhodobé průběžné sebezpůsobovací a zážitkové vzdělávání formou tréninků, které je formou „focus groups“ - podpůrných skupin přenášeno do další kariéry pěstounů. (viz. Vrtbovská, 2005, s. 32 – 33) Průběžné vzdělávání nemá opodstatnění formálního charakteru, je důležité především kvůli tomu, že pěstouni řeší odlišné situace potažmo problémy, než biologičtí rodiče.

Každá organizace poskytující služby pěstounům má své vlastní způsoby průběžného školení pěstounů, např. Středisko náhradní rodinné péče provozuje tzv. Kluby osvojitelských a pěstounských rodin, kde se přibližně jednou měsíčně schází adoptivní rodiče, pěstouni a poručníci, aby sdíleli své zkušenosti. Vedle toho jsou jim nabízeny vzdělávací pobyty, kulturní a zábavné akce, individuální poradenství, výchovné poradenství, aktivity zaměřené na duševní hygienu a další projekty. Kombinací průběžné individuální a skupinové práce zajišťují pěstounům, kteří se na ně obrátí, kvalitní profesionální zázemí. (srov. web SNRP, in Rozvoj NRP, 2011)

Obdobný systém služeb vzdělávání pěstounů jako Středisko náhradní péče, nabízí i jiné organizace. Např. Rozum a cit, o. s. organizuje: odborné semináře pro náhradní rodiče i odbornou veřejnost; víkendové tvůrčí a terapeutické pobyty pro náhradní rodiny; Terapeutické a prožitkové letní pobyty pro náhradní rodiny; Prožitkové pobyty pro mladistvé vyrůstající v náhradních rodinách; Setkání náhradních rodin. Metodicky jsou jejich aktivity zaměřeny na: arteterapii, muzikoterapii, dramaterapii, jemnou dotykovou terapii, canisterapii a narativní terapii. Centrum náhradní rodinné péče, Amalthea, o. s. zajišťuje odbornou přípravu pěstounských rodin formou přednáškové činnosti, průběžných i jednorázových akcí, tzv. odpoledních klubů a organizací svépomocných skupin. (srov. web. Rozum a Cit, web Amalthea, 2011)

Průběžné odborné proškolení pěstounů se v průběhu posledních let neustále zkvalitňuje. Obecně lze říci, že neexistuje organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí, které by v nabídce chyběl vlastní vzdělávací program pro pěstouny. Přípravované nové znění zákona o sociálně právní ochraně dětí bude vzdělávání pěstounů obsahovat, konkrétně v § 47v c) rozsah a způsob doplňování odborných znalostí a dovedností pěstouna. Pěstounská péče se tak plně profesionalizuje. (srov. web MPSV, 2011)

2. 6. Komentář k přípravě SOS matek-pěstounek

Zájemkyně o profesi SOS matky-pěstounky se od počátku existence SOS dětských vesniček v ČR na výkon tohoto povolání důkladně a dlouhodobě připravovaly. Proces přípravy na příchod do SOS dětské vesničky je několikaměsíční, mění se podle momentálních kapacit Sdružení, což se později může negativně projevit v podobě nedostatečné připravenosti SOS pěstounek. V ČR nejsou stanovena závazná kritéria přípravy pěstounů, není proto kontrola kvality přípravy. V současné době je prostřednictvím neziskového sektoru široká nabídka poradenských a vzdělávacích služeb pro pěstounky a pěstouny. Průběžné vzdělávání je nezbytnou podmínkou k jejich povolání, připravuje na možné problémové situace při výchově svěřených dětí a pomáhá pěstounce hledat vlastní zdroje síly.

3. SOS RODINA V ČELE S SOS MATKOU-PĚSTOUNKOU

Standard č. 2 „SOS matka-pěstounka vede SOS rodinu

SOS matka-pěstounka žije spolu s dětmi, kterým poskytuje emocionální jistotu a příležitost rozvíjet nové a trvalé vztahy v láskyplném prostředí SOS rodiny. SOS matka-pěstounka současně dětem poskytuje profesionální péči a při naplňování jejich potřeb spolupracuje s ostatními zaměstnanci SOS dětské vesničky.“

(Manuál, 2004, s. 11.)

SOS kandidátka, která prošla procesem výběru a zaškolení, kdy měla možnost získat nejen teoretické znalosti a připravit se na novou roli SOS matky-pěstounky, nahlédla i do běžného chodu SOS rodin, kde několik měsíců vykonávala v rámci zaměstnaneckého poměru roli „SOS tety“ - asistentky zkušených matek-pěstounek, pozitivně reflektovala svou připravenost stát se SOS matkou-pěstounkou.

Na základě standardu v Manuálu SOS dětských vesniček je možné demonstrovat, jaké povinnosti ji čekají:

Povinnosti SOS dětských vesniček

Pracovníci péče o děti a mládež žijí s dětmi a mládeží svěřenými do jejich péče a nesou zodpovědnost za jejich individuální rozvoj. (Vysvětlení: Jsou jimi SOS matky-pěstounky a pracovníci internátů, zvaných komunity mládeže, viz dále)...

...SOS matka-pěstounka je hlavou SOS rodiny a je přímo zodpovědná za péči a vývoj každého dítěte, které je svěřeno do její péče. SOS matka-pěstounka je přímo zodpovědná řediteli vesničky. Ten ji podporuje a společně pracují v atmosféře otevřenosti a vzájemné důvěry. SOS matky-pěstounky si pomáhají a navzájem se podporují. Volí ze svého středu SOS matku-pěstounku jako svou zástupkyni, která je pak reprezentuje vůči Sdružení SOS dětských vesniček.

Klíčové povinnosti:

- > *Vytvářet domov*
- > *Vést SOS rodinu*
- > *Zajišťovat blaho dítěte svým rodičovstvím*
- > *Rozvíjet své vlastní tělesné a duševní blaho*
- > *Vykonávat úkoly spojené s chodem domácnosti*

- > *Vést děti k zodpovědnosti*
- > *Podílet se na životě obce a zapojovat se do něj“*

(Manuál, 2004, s. 13.)

Pověřeným pracovníkem a hlavním partnerem pěstounky zůstává **ředitel vesničky**, na něhož jsou kladeny vysoké nároky, zejména z hlediska dalšího provázení pěstounky. **Pomocný personál** (SOS tety, asistentky SOS rodiny a zaměstnanci zvaní „Pracovníci podpory rozvoje osobnosti dítěte“) má posilovat SOS rodinu, pomáhat, kdykoliv je potřeba a nabízet různé možnosti rozvoje jejich dětí. Pracovníci představují pro děti pozitivní vzor, přestože nenesou celkovou zodpovědnost za rozvoj dítěte a péči o něj. (srov. Manuál, 2004, s. 14)

Ve fázi příjmu první skupiny dětí a po adaptaci dětí i pěstounky na novou životní situaci, stejně jako v pozdějším vývoji SOS rodiny, hraje klíčovou roli především ředitel SOS vesničky, jehož vztah s pěstovankou významně překračuje pracovní poměr. Vzájemná důvěra a shoda v běžných i mimořádných krocích určuje stabilitu prostředí, v němž děti z SOS vesničky vyrůstají. Pokud je ředitelská pozice často přeobsazována, nebo dojde-li k neshodě v oblasti vztahů ředitele a pěstounky, je prostředí pro děti vysloveně ohrožující.

3. 1. První období SOS rodiny - nábor první skupiny dětí

Standard č. 3: *Děti jsou umístěny v SOS rodině, kde jsou jejich potřeby nejlépe uspokojovány*

Pouze ty děti, jejichž potřeby mohou být nejlépe uspokojovány v SOS rodině, jsou navrženy pro přijetí do SOS dětské vesničky. Proces přijímání dětí zaručuje pečlivé posouzení každého dítěte před jeho umístěním v SOS rodině.

Standard č. 4: *Rozvoj dítěte je aktivně podporován*

Každému dítěti nabízíme individuální možnosti rozvoje, které jsou šité na míru jeho potřebám a schopnostem. SOS matka-pěstovanka ovlivňuje a směřuje vývoj dítěte ve své SOS rodině. Ostatní spolupracovníci jí v tom pomáhají nabídkou služeb a organizovaných činností, které nejsou dostupné v obci. Všichni zaměstnanci SOS dětských vesniček respektují a podporují práva každého dítěte.

(Manuál, 2004 s. 11.)

Úspěšná SOS kandidátka, která je připravena na přijetí první skupiny dětí, je zpravidla v průběhu letních prázdnin seznámena s první sourozeneckou skupinou, kterou pro ni vybral ředitel SOS vesničky za podpory místních i krajských orgánů sociálně právní ochrany dítěte a tzv. vesničkového výboru, nebo vesničkové komise. Volba období, které je pro děti příznivé, což jsou obvykle letní prázdniny, je zároveň riziková tím, že si zaměstnanci vybírají řádnou dovolenou a pěstounky čerpají volno, děti tráví čas na letních táborech. Vesnička se v letních měsících vylidňuje. Dvě až tři děti, které jsou typově vhodné k dlouhodobé pěstounské péči, utvoří první část „SOS rodiny“ a stanou se tak spolu se svou „maminkou“, čerstvou pěstounkou, členy komunity SOS vesničky.

Z důvodu předpokladu dlouhodobé pěstounské péče a nezvykle velké skupiny dětí vychovávaných neprovdanou ženou, která prioritně nemá zájem o soužití s mužem, jsou vybírány děti, u kterých je předpoklad nižšího stupně postižení a předpoklad vhodnosti vyrůstat ve větší skupině dětí. Je snaha umisťovat do péče SOS pěstounkám děti relativně zdravé a mladšího věku. Doporučená hranice je méně než deset let, stejně jako preference fyzického i duševního zdraví dítěte, není vždy reálně zajistitelná. Prioritně jsou v SOS rodinách umisťovány děti romského etnika. Důvody pro častou volbu Romů jsou dva, jednak děti romského původu nebývají osvojovány či přijímány do dlouhodobé pěstounské péče, druhým důvodem je původ těchto dětí. Pochází-li z početnějších rodin, větších sourozeneckých skupin, jsou snáze adaptabilní na život v nezvykle velké „sourozenecké“ skupině v SOS rodině. (Skupina dětí jedné SOS rodiny bývá smíšená ze dvou až tří skupin biologických sourozenců.) Náprava různé míry psychické, fyzické a sociální deprivace u nich bývá prognózována maximálně pozitivně. V praxi se pak u těchto dětí mohou projevit zatěžující faktory, nebo dokonce různý stupeň fyzické či mentální retardace, která SOS rodinu velmi zatíží. Pro první dva roky je s pěstounkou uzavírána **smlouva o výkonu pěstounské péče na dobu určitou**. Období dvouleté adaptace nové SOS rodiny je významné z důvodu upevnění vazby pěstounky a dětí a teprve poté je ponechán prostor k diskusi o možnosti vytvoření velké rozšířené SOS rodiny. V zásadě existují dvě varianty. Buď je po dvou letech pěstounka připravována na přijetí dalších dětí, doplnění skupiny na 5 – 7 dětí, nebo přechází do systému individuální pěstounské péče, zpravidla mimo SOS vesničku.

Profil přijímaných dětí v České republice je významně odlišný od původní myšlenky a modelu SOS vesniček. Připomeňme, že vznikly v poválečné éře, děti ve vesničkách byly postiženy **válečným traumatem**, ztrátou rodiče, jejich rané připoutání k

pečující osobě zpravidla nebylo narušeno. John Bowlby si povšiml, že děti, které nejsou k nikomu **citově připoutány**, mívají vztahové problémy. Má-li dítě narušený vztah s primární pečující osobou (zpravidla matkou), je negativně ovlivněno výchozí postavení dítěte pro další vztahy v budoucnosti. Úkolem pěstounky je podporovat a podněcovat vznik citového pouta mezi ní a dítětem. Musí být připravena řadu problémů, které bude překonávat. „*Například pěstouni a adoptivní rodiče mívají často pocit, že tyto děti nemají svědomí, jsou manipulativní a nejsou upřímné, když vyjadřují svoje pocity nebo náklonnost. Pěstouni nebo adoptivní rodiče si pak říkají: „Pořád mu dávám a dávám a je to k ničemu.“*“ (in Vrtbovská, 2006, s. 11)

Dítě, jehož dříve zažívané potřeby nebyly naplňovány, **nedůvěřuje**, že jeho pečovatel (pěstounka, rodič) uspokojí. Svět pro něj není bezpečným místem k životu, cítí se bezmocně a osaměle. Pěstounka přijímající dítě mu pomáhá přerušit již naučený a zažitý kruh interakcí se světem a vrací dítě ke šťastnějšímu sebeprožívání. Navrácením pocitu důvěry a sebeúcty zvyšuje pěstounka šanci dítěte stát se šťastným zdravým člověkem. Vzhledem k tomu, že pěstounka každodenně řeší množství problémových situací s každým ze svěřených dětí, potřebuje **kvalitní odborné zázemí**. Některé problémy s dětmi se mohou jevit jako běžné, pěstounka často reaguje naučeným způsobem, který si osvojila ve své původní rodině nebo při výchově svých vlastních dětí. Odborný tým jí pomáhá dešifrovat projevy svěřeného dítěte, co je tak říkajíc za nimi. Například lhaní a krádeže jsou typickou nevědomou reakcí dítěte na někdejší citový nedostatek, která se projevuje při zdánlivě banálních situacích. Aby se z takového problémového chování nestal trvalý patologický rys osobnosti dítěte, musí na ně pěstounka umět adekvátně reagovat.

V minulosti se pěstounská péče blížila spíše adoptivní rodině. Přijaté děti byly plně integrovány do nové rodiny, vazby s jejich biologickou rodinou nebyly podporovány. Druhou polaritou k tomuto modelu je odrazování pěstounů od vytváření citových vazeb ke svěřeným dětem. Nedostatečnou vazbou s dítětem může pěstoun podněcovat a prohlubovat citovou deprivaci dítěte, naopak ztotožňováním s „pravým rodičovstvím“ přivádí dítě do stavu zmatku, lži, předstírání a nevědomělého odporu, jak uvádí Vrtbovská (2006, s. 10). Nástrojem ke zvládnutí bezpečné vazby dítěte a pěstounky a reflektování jeho pokroku je **individuální plán péče rozvoje osobnosti dítěte** (dále IPRO). IPRO napomáhá nejen pěstounům, ale i podporujícímu týmu plánovat a reflektovat způsoby rozvoje dítěte. Pro SOS pěstounky jsou vybírány děti, u nichž není perspektiva, že by se vrátily domů, často jsou rodiče omezeni v právech vychovávat své děti, či zbaveni rodičovských práv. Nárok

dlouhodobé pěstounské péče je někdy obtížný i vzhledem k tomu, že umožňuje dítěti vyrůstat v bezpečném a podnětném rodinném prostředí a zároveň zachovává možnost kontaktu s původní rodinou dítěte.

Vztah pěstounky a dítěte je založený na vzájemném porozumění a úctě. Adekvátně k věku má **dítě možnost účasti na rozhodování**, která se ho přímo týká. K podpoře rozvoje osobnosti dítěte významně napomáhá individuální plán péče. Je dokumentem – osobní složkou každého dítěte, která mapuje stav rozvoje dítěte, stanovuje cíle a opatření a objasňuje zdroje potřebné k podpoře celkového rozvoje dítěte ve fyzické, kognitivní, emocionální a kognitivní oblasti vývoje. (srov. Standardy Quality4Chilren, 2008, s. 51) Tento plán by proto měl být vytvářen svědomitě a důsledně, pravidelně doplňován, aby sloužil k orientaci v potenciálu a potřebách dítěte. V minulosti byly některé individuální plány spíše nahodilou formalitou, v současné době se podařilo, že všichni pracovníci pověřeni podporou SOS rodin i samotné pěstounky využívají skutečného účelu plánování péče o děti v SOS vesničkách. *„Děti bez rodičovské péče musí dostat šanci na utváření své budoucnosti tak, aby se staly samostatnými, soběstačnými a platnými členy společnosti díky životu v podpůrném ochranném a starostlivém prostředí, které podporuje jejich plný potenciál.“* (Standardy Quality4Chilren, 2008, s. 11)

Samotná pěstounka má omezené možnosti k vytvoření rodinného prostředí, proto je nezbytné, aby bylo vytvořeno **pozitivní klima** okolní komunity. Nejbližší okolí rodiče či pěstouna obvykle tvoří jeho vlastní rodina, jeho partner, sourozenci, rodiče a přátelé. Příchod pěstounky do SOS vesničky je pro ni zásadní změnou jejího původního sociálního prostředí. Vlivem intenzivní péče děti se pěstounka stává potenciálně ohrožena **sociální izolací**. Rané mateřství, stejně jako rané pěstounství na matku-pěstounku klade požadavek intenzivní péče o děti. Stává se více závislou na svém okolí. Proto byly SOS vesničky vytvořeny s ústřední myšlenkou vzájemného sdílení stejného „údělu“, stejné role mezi SOS pěstovkami. Komunitu SOS dětské vesničky tvoří SOS rodiny, ředitel vesničky, asistentky či „tety“ a ostatní personál – údržbář, pracovníci rozvoje osobnosti dítěte a další osoby. Signifikantním rysem současných českých vesniček je, že žádný z ředitelů či pracovníků pověřených individuálním plánováním rozvoje osobnosti dítěte nebydlí v SOS vesničce. Ubyly „SOS tety“, které žijí ve vesničce s pěstovkami a nahradily je „SOS asistentky“ bydlící mimo SOS vesničku. Komunitní život je tak narušen faktem, že v SOS vesničce žijí pouze pěstounky se svěřenými dětmi a údržbáři – správci objektů. Výjimku tvoří SOS-DV Doubí, které dva z

domků pronajímá dětskému domovu z Ostrova nad Ohří. (Mimochodem ředitelem DD v Ostrově nad Ohří je bývalý ředitel vesničky Doubí, Mgr. Petr Zmuda).

SOS matky-pěstounky jsou připraveny přijmout dítě a společně s ostatními pracovníky vesniček stanovit cíle a opatření, objasnit zdroje potřebné k podpoře celkového rozvoje dítěte. Vztah pracovníků a pěstounek musí být založen na vzájemné důvěře. Pokud pěstounka vyhledá odbornou pomoc externě, mimo vesničku, neměla by být tato její iniciativa považována za projev neúcty k pracovníkům vesniček, ale naopak přijímána. Respondenti šetření vztahového zázemí dětí v SOS-DV (Grosmanová, 2009) se shodli, že je nutné **posilovat přirozené kompetence SOS pěstounek**. Z výpovědí 13 respondentů pověřených přímou spoluprací s dítětem v SOS rodině vyzníval v různém kontextu rozpor, do jaké míry lze vstupovat do intimity náhradní SOS rodiny. Uváděli, že do vztahů v náhradní rodině je nutné vstupovat co nejméně, aby nebyly deformovány nepřirozenou účastí profesionála. Upřednostňovali proto nepřímý vliv v podobě podpory pěstounky. Byli znepokojeni otázkou, zda není systém nataven příliš pečujícím způsobem ze strany Sdružení. Pět ze třinácti respondentů hlásících se k přímé práci s dítětem, negativně hodnotilo nepřirozenost prostředí SOS vesniček. Názory všech třinácti respondentů napomohly vykreslit možnosti i limity jejich podpory:

„Modelový příklad z praxe z pozice psychologů – rodinných průvodců

Psycholog musí citlivě pracovat v rodině, vytvářet bezpečné prostředí. Pravidelná diagnostika napomáhá řešení komplikovaných situací (vzniklých např. důsledkem někdejšího zanedbávání, či zneužívání dítěte). Psychologové mluví o nepřipravenosti a možná i nepřipravenosti na situace - „náhradní rodině bez genetické zkušenosti“, nutnosti respektu limitů - „co má dítě nadědíno“.

Modelový příklad z praxe z pozice pracovníků individuálního rozvoje osobnosti dítěte

Pedagogovi je dítě partnerem, který má cítit přirozenou autoritu a bezpečí a zároveň mít vždy pocit, že je brán vážně. Hodnoty, jako je spravedlnost, plnění slibů a podobně, jsou pro děti nezbytné. Potřebují podporu a hodně chvály. Vytýkat se vždy musí se zdůvodněním, vysvětlením. Základem je otevřená komunikace – projevení zájmu a snahy pomoci – navázání se a naslouchání dítěti, brát ho vážně, „rozumně“. Pak se dají vytvořit pravidla pro spolupráci – dítě zájem opětuje, aktivit se účastní.“ (Grosmanová, 2009, s. 55-58)

Jeden z respondentů, psycholog - průvodce kladl velký důraz na **vstupní i průběžnou diagnostiku dítěte**. Při příchodu každého dítěte do rodiny provedl diagnostický screening, který opakoval nejprve další rok a posléze každé dva roky, kdy bylo dítě umístěno v SOS rodině. Jakkoliv tento psycholog zdůrazňoval nutnost diagnostiky, nebylo zřejmé, jaký prostor následovně dostávala pěstounka. Praxe opakovaně prokázala, že problém může nastat v případě, kdy pěstounka nerespektuje doporučení psychologa - průvodce, nebo jiné pověřené osoby. Například, v případě SOS pěstounky paní Lenky Kupcové, která nezvládla péči o svěřené děti, se tento psycholog s pěstounkou neshodl na intervenci psychiatra v rodině a následné medikaci jednoho ze svěřených dětí. Bývalá pěstounka uvedla, že tato neshoda byla počátečním impulzem ke vzniku problémů a jejím následným neadekvátním chování vůči svěřenému dítěti, které bylo kvalifikováno jako týrání.

Tento případ rozhodně neznamená, že by měl psycholog v SOS vesničce rezignovat na kvalitní diagnostiku dítěte. Spíše by měl vést k zamyšlení nad mírou intervence psychologa - průvodce a připraveností pěstounky respektovat autoritu kvalifikovaného zkušeného psychologa, což je především otázkou otevřené komunikace v prostředí vzájemné důvěry. Je nutno nepodceňovat fakt, že pěstounka má vlivem volby své participace na tvorbě SOS rodiny a komunity v SOS vesničce možnost přijmout místní odbornou konzultaci, nebo zvolit jinou alternativu. SOS matka-pěstounka má podle standardu stát v čele rozhodovacího procesu v otázkách svých dětí: *„Jako vedoucí SOS rodiny matka-pěstounka zodpovídá za kroky a rozhodnutí týkající se jejích dětí. Přebírá roli rodiče a ostatní pracovníci tuto její roli respektují a o svém působení na děti ji informují.“* (srov. Manuál, 2004, s. 26) Při individuální práci s SOS pěstounkou je potřeba upevňovat její výchozí motivaci, kterou je vedle přání pečovat o děti, její důvěra v podporu ze strany organizace. Budování kvalitních vztahů zaměstnanců SOS vesniček, zejména ředitelů s pěstounkami, je klíčovým úkolem k úspěšnému naplňování poslání SOS dětských vesniček.

3. 2. Druhé období SOS rodiny - doplnění skupiny dětí do počtu 4 -7

Pro SOS rodinu je typický vysoký počet dětí, doposud však není stanoveno, kolik dětí lze svěřit pěstounce, aby reálně zvládla vytvořit jednotku blížící se rodině. Z ekonomických a provozních důvodů je vyvíjen tlak ze strany SOS-KDI naplňovat kapacity

SOS rodin do počtu pěti až sedmi dětí. Ve standardu vesniček je dokonce ještě vyšší požadavek: „*SOS rodina obvykle sestává ze **sedmi, maximálně deseti** dětí, které žijí jako bratři a sestry spolu s SOS matkou-pěstounkou v rodinném domě: Tímto způsobem může co nejvíce dětí těžit z kvality péče poskytované SOS rodinou. Děvčata a chlapci různého věku žijí společně, pokrevní bratři a sestry bývají vždy umístěni ve stejné SOS rodině. Každé národní sdružení určuje přesný počet dětí v rodině v tomto rozmezí.*“ (Manuál, 2004, s. 21) Naproti tomu piktogram SOS vesniček, zobrazující SOS rodinu, je stylizovaná dospělá postava se čtyřmi různě velkými dětmi kolem ní, z nichž jedno je červené, aby byla zdůrazněna zacílenost organizace na každého jedince. Toto schéma slouží například k demonstraci zásad Programu SOS dětských vesniček – rozvoje dítěte v pečujícím rodinném prostředí (viz Dítě na prvním místě, 2008, s. 5). Obrázek neukazuje postavu pěstounky s pěti, sedmi či deseti dětmi, takovéto zobrazení by jistě bylo pravdivější, zároveň by působilo pitoreskně. Požadavek na vysoký počet dětí v náhradní SOS rodině přinejmenším nekopíruje společenskou realitu, v České republice je obvyklý počet dětí v rodině jedno až dvě děti, přičemž pozitivně vnímaný je maximální počet čtyř dětí. Určení počtu dětí v SOS rodině je v současné době jedním z hlavních problémů. Respondenti šetření vztahového zázemí SOS dětí v 11 případech z 19 (58%) považovali za smysluplný kompromis **3 – 4 děti v SOS rodině**, tři (16%) se vyslovili pro doplňování do počtu 6, jeden (5%) považoval za smysluplnou individuální péči o 1 – 2 děti. 20% respondentů zdůraznilo individuální přístup k počtu dětí tak, aby odpovídal možnostem pěstounky a individuálním nárokům dětí. Větší počet dětí neznamena vždy „sehraný mančaft“, jak jej popisoval Zdeněk Matějček, ale někdy i silné rivalry. (srov. Grosmanová, 2009, s. 58 – 59)

3. 2. 1. Podpora SOS matky-pěstounky jako hlavní nástroj k zajištění stability SOS rodin

Důvodem, proč se zakladatel SOS vesniček Herman Gmeiner zaměřil výhradně na ženy-matky, bylo jeho přesvědčení, že lze snáze vyhledat a oslovit pro poslání vytvořit náhradní domov potřebným dětem ženy, které nemají potřebu žít s mužem. Byl přesvědčen, že manželské páry jsou ohroženy rozvodem, což v případě svobodné ženy – matky odpadá. Nepřítomnost mužského elementu obhájoval možností doplnění pozitivních mužských vzorů prostřednictvím pedagogického systému. Bagatelizoval právo dítěte žít v úplné rodině

tvrzením, že vdaná žena - matka je oslabena povinností starat se o muže, zdůrazňoval, že odpadá riziko rozvodu. (viz. Gmeiner, 2000) Tyto argumenty vyzdvihující „singl“ mateřství – pěstounství se opakovaně objevují ve všech jeho výrocích o SOS dětských vesničkách. Zdeněk Matějček často potvrzoval, že respondenti výzkumů, ženy i muži vyrůstající v pěstounské péči manželů, vnímali osobu otce-pěstouna upozaděně. Dospěl k názoru, že vyloučení muže-otce z pěstounské péče v případě SOS vesniček není pro děti ohrožující. Osamocené rodičovství je však závažný společenský problém, kterému je v praxi sociální práce věnována zvláštní pozornost.

„**Osamocený rodič**“ je pojem, který označuje osobu, nejčastěji ženu, žijící se svým nezletilým dítětem nebo dětmi (viz Matoušek, 2005, s. 44). Neúplná rodina je vnímána jako vysoce riziková, hodna zvláštní podpory a pozornosti ze strany státních institucí. Vedle ekonomického znevýhodnění figurují sociální a psychologické dopady, které mohou rodinu ohrožovat sociální izolací až sociální exkluzí. Materiální problémy osamocené rodiče často zhoršují kvalitu zabezpečování každodenních potřeb, jakými je např. strava, bydlení, zdravotní péče, vzdělávání aj., o omezení možností jejich dětí pro realizaci mimoškolního duševního, kulturního a sportovního rozvoje nemluvě. (viz. Matoušek, 2005, s. 45 - 47) Postavíme-li vedle tohoto faktu situaci SOS pěstounky, je zřejmé, že materiální rizika zde zcela odpadají. Ekonomická znevýhodnění, jakými je např. riziko nezaměstnanosti osamocené rodiče a problematická bytová situace, SOS pěstounka neřeší, což bývá v praxi často vyzdvihováno jako výhoda až privilegium. Setkáváme se s názory, že SOS pěstounky si dostatečně neváží svého materiálního zabezpečení, dokonce jsou podezírány, že tuto kariéru zvolily ze zistných důvodů: *„V minulosti byl výběr matek neuvážený – nevyhledávali zdravou, silnou osobnost, ale pomáhali ženám v různých obtížných životních situacích nalézt bydlení, zajištění, nový smysl života. Věřili, že tyto „chudinky“ pak budou pomáhat dětem a všichni budou šťastní. Z neuvážených předchozích výběrů matek se kumulují současné problémy.*“ (Grosmanová, 2009, s. 62) Někdy se setkáváme s radikálním odmítáním pěstounek, kdy by jeden z respondentů na systému jako takovém nic neměnil, ale vyměnil by děti a matky. Na druhou stranu byli zaměstnanci připraveni pracovat se zakázkou SOS pěstounky s respektem, jejich výpověďmi se prolínala **akceptace individuálního potenciálu i potřeb SOS pěstounky**. Psychická zátěž pěstounky, stejně jako riziko sociální izolace, které prostředí SOS vesničky ve své podstatě zvyšuje, nebyla respondenty bagatelizována. Jako názorný příklad uvádím permanentní zátěž pěstounek v podobě péče o děti, kdy pedagogičtí

pracovníci ve školských institucích v ČR mívají dovolenou 40 dní v roce a zpravidla nepracují ve dnech pracovního klidu a ve dnech pracovního volna (o víkendech), zatímco SOS pěstounky mohou čerpat volno v rozsahu 25 dní ročně plus maximálně dva dny v měsíci v závislosti na momentálních kapacitách Sdružení pokrýt služby v SOS rodinách. „*Matky - pěstounky, resp. pěstounské páry v SOS dětských vesničkách mají nárok na dovolenou na zotavenou. V současnosti se jedná o 5 týdnů v kalendářním roce, přičemž je Sdružením SOS dětských vesniček významně preferováno, aby si matky-pěstounky, resp. pěstounské páry svou dovolenou plánovali na dobu, kdy jsou děti na různých akcích mimo SOS dětskou vesničku (např. letní dětské tábory nebo zimní lyžařské výcviky).*“ (web SOS-DV, 2011)

Garant kvality péče o dítě v SOS vesničce, SOS-KDI, si je vědom přetížení SOS matek, ať již jsou zaměstnankyně organizace, nebo ve smluvním vztahu v rámci výkonu pěstounské péče. V dokumentu pro oblast tzv. Pobaltí, k němuž náleží i české SOS vesničky, zvaném „**Podpora SOS matek. Standardy**“ (2005) doporučuje tyto formy podpory: profesionální spolupráce s ředitelem vesničky, národní koordinátorkou matek, zaměstnanci rozvoje osobnosti dítěte SOS vesniček; základní a průběžné vzdělávání včetně příkladů forem školení; odborná supervize (individuální i skupinová).

„Podpora SOS matek“ odkazuje na čtyři základní dokumenty, jimiž se mají SOS matky řídit: Manuál SOS dětských vesniček, Manuál HR (human resources – lidských zdrojů), Příručka matek SOS-DV a konečně Standardy Podpora SOS matek. Tristním důkazem faktické odtrženosti dokumentů od reálného života v SOS vesničkách je příklad pracovní pozice národní koordinátorky matek, která byla zrušena ještě před implementací Standardu podpory pěstounek. Funkce národní koordinátorky SOS matek a pedagogického poradce, pracovníků národní kanceláře, kteří měli propojovat realizaci pěstounské péče v SOS vesničkách a uplatňování pedagogických principů s programovou politikou SOS-KDI, realizovanou prostřednictvím národních kanceláří, byla sloučena do pozice zvané „Národní poradce pro kvalitu péče“ (myšleno péče o dítě). Tento poradce, jenž má prioritní úkol implementovat doporučení SOS-KDI, primárně nespolupracuje s SOS pěstounkami. Praktické poradenství SOS rodinám a další služby jsou ponechány ve výhradní kompetenci jednotlivých ředitelů vesniček.

Můžeme si klást otázku, kam dospěla tato organizace ve snaze křečovitě dodržet původních idejí svých zakladatelů. Na druhou stranu je potřeba vyzdvihnout fakt, že organizace reflektuje problémy vyplývající z aktuální situace a nevyhýbá se ani konfrontaci s

tabuizovanými tématy, jakými je např. zanedbávání, týrání a zneužívání dítěte (nejen) v SOS dětských vesničkách. Téma ochrany dítěte je například zpracováno v projektu a dokumentu. „Bezpečnost dítěte je záležitostí každého z nás“ (2008).

3. 2. 2. Skladba tzv. „sourozenců“ v SOS rodině

Doplnění první skupiny o další děti je zvláště vhodné v případě, kdy je možno umístit v SOS rodině velkou biologickou sourozeneckou skupinu. Druhou variantou je doplnění o další jednotlivé děti, nebo dítě a dva-tři sourozence, tak, aby bylo pokud možno respektováno přirozené věkové rozmezí dětí. Umisťování mladších dětí do stávající sourozenecké skupiny je významně úspěšnější, protože posiluje přirozené vazby, kdy starší děti respektují potřebu zvýšené pozornosti jejich nových malých bratrů a sester. Biologická pokrevnost je zde nahrazena psychosociální vazbou sounáležitosti, která se vytváří soužitím. Vlivem každodenních drobných interakcí, sdílením společných zážitků v intimním citovém prostoru ohraničeným společným domovem – domem, se vytváří pevné vazby, vztahy které přetrvávají do dospělosti. *„Sourozenecký vztah se jeví jako významný resilientní činitel, který působí v životě osob vyrůstajících v pěstounských rodinách. Znamená to, že v osudu lidí vystavených kdysi nebezpečí psychické deprivace má funkci ochrannou či obrannou a přispívá (v součinnosti s jinými takovými činiteli) k příznivému vývoji daného jedince i přes výchozí nepříznivé podmínky.“* (Matějček, 2002, ns.) Výstupy Laboratoře pro výzkum rodiny v ČR byly identické s např. izraelskými kibucy. Bylo zjištěno vytvoření tzv. sourozeneckého tabu, kdy se i mezi nepokrevními sourozenci vytváří sexuální zábrany, vzájemně si nejsou pohlavně přitažliví, což evolučně chrání lidský genofond. U dospělých respondentů výzkumů, někdejších dětí z SOS vesniček, např. ve studii následků pozdní deprivace (1997), nebo výzkumu metodou životních příběhů (2000), se projevovaly silné sourozenecké vazby i v dospělosti. Byla sledována skupinová dynamika, např.: *„...i po odchodu z vesničky přetrvává velmi silná soudržnost bývalých členů téže rodiny a silná závislost „slabších“ jejich příslušníků na autoritě dominantního jejího člena. Ten má pak ve skupině autoritativní postavení. Opakovaně se nám stalo, že při prvním oslovení jednotliví členové rodiny s návštěvou souhlasili, sjednali si její termín, ale pak všichni odmítli, protože odmítl onen autoritativní sourozenec.“* (Matějček, 2002, ns.)

SOS dětské vesničky byly atraktivními výzkumnými objekty mnoha longitudinálních i jednorázových studií, jež umožňovaly sledovat vývoj dětí, které touto formou náhradní péče prošly až do dospělosti. Výběr dětí a doplňování skupin bylo možné plánovat a reflektovat. Věduna Bubleová ze Střediska náhradní rodinné péče, dcera jednoho ze zakladatelů SOS vesniček Dr. Jiřího Dunovského s úsměvem upozorňuje na jedinečnost výzkumného materiálu, který by v současných podmínkách, chránících právo dítěte na soukromí, nebylo možné realizovat. V minulosti byly SOS dětské vesničky jakousi pokusnou laboratoří odborníků věnujících se výzkumu rodiny a pěstounské péče. Dr. Mižikarová, psychologka, která vyrostla v SOS dětské vesničce Doubí, mi potvrdila, že vzhledem k malému vzorku ve výzkumech, je velmi snadné rozpoznat jednotlivé konkrétní osoby. Z důvodu zachování anonymity rodin, které jsem měla možnost v uplynulých letech pozorovat, jsem se rozhodla pro dva modelové příklady skladby sourozeneckých rodin, které jsem konzultovala se zkušenou SOS pěstounkou.

Modelové příklady skladby sourozeneckých skupin

Příklad č. 1:

Pěstounka navštěvovala čtyři pokrevní sourozence v kojeneckém ústavu, kteří zde byli postupně umístěováni (tři děti odebráním z rodiny a další ve věku jednoho měsíce). Pravidelnými návštěvami s nimi navázala kontakt, posléze si je díky vstřícnosti vedení kojeneckého ústavu brávala domů (na počátku devadesátých let neexistoval pojem hostitelská péče). Po tříměsíčním adaptačním období na základě předběžného opatření soudu nejprve přijala tříletou Boženku a čtyřletého Toníka. Zuzanku (30 měsíců) s Pavlínkou (18 měsíců) i nadále navštěvovala, do rodiny přišly pět měsíců po Božence a Toníkovi. V předškolním věku děti nenavštěvovaly mateřskou školu ani jinou instituci, pěstounka se jim plně věnovala, aby byla vytvořena pevná citová vazba a zmírněny následky jejich deprivace. S novou SOS rodinou byly formou prázdninového podzimního pobytu seznámeny i jejich dvě starší sestry Jana (9) a Kristýna (11), které pobývaly v DD a do SOS rodiny trvale přišly až po roce od této návštěvy. Mezitím byla skupina čtyř SOS sourozenců doplněna o Petra (7), který jako jediný nebyl pokrevně spřízněn s rodinou.

Tento příklad ukazuje krátké rozestupy v doplňování dětí a relativně malý věkový odstup. Příchod dětí do rodiny v datech: září 1993 Boženka a Toník, leden 1994 Zuzanka a Pavlínka, červenec 1994 Petr, říjen 1994 Jana a Kristýna. V průběhu dospívání dětí bylo možno

pozorovat velkou vyčerpanost pěstounky, která prakticky nepřetržitě řešila pozůstatky rané deprivace v kombinaci s náročným obdobím, kterým puberta a adolescence u dětí s identitou pěstounského dítěte zákonitě musí být. Podařilo se jí dovést do dospělosti všechny původní biologické sourozence. Jediný Petr, jehož výchovné problémy ohrožovaly celou rodinu, musel předčasně z rodiny odejít již ve věku 13 let. V ústavním zařízení se chlapci nepodařilo poskytnout potřebnou podporu, rozvinuly se u něj patologické osobnostní rysy, kriminální chování a celková společenská nepřizpůsobivost. Přesto i on udržuje se svou bývalou pěstounkou doposud telefonický kontakt. Pěstounka je přesvědčena, že zásadní chybou bylo umístění tohoto chlapce do skupinové pěstounské péče. Domnívá se, že podporou původní rodiny, nebo v individuální pěstounské péči, by měl chlapec větší šanci úspěšně dospět. Po patnácti letech od utvoření této SOS rodiny lze konstatovat, že všechny tyto pěstounské děti, nyní mladí dospělí, vedou řádný život. Potvrzují pozitivní zkušenost Matějčka a jeho týmu. SOS pěstounka jim poskytla šťastný domov, lásku, prožili pěkné dětství.

Příklad č. 2:

Pěstounka dostala na počátku letních měsíců do péče pokrevní sourozence Andreu (7), Sabinu (5) a Jirku (4,5), děti měly možnost si o prázdninách zvyknout v novém prostředí. V září Andrea nastoupila do první třídy ZŠ, ačkoliv se pěstounka domnívala, že by měla být docházka odložena z důvodu sociální nevyzrálosti, na naléhání odborného týmu vesničky ustoupila. Po patnácti měsících byla rodina doplněna o dalšího chlapce, Václava (5), který se stal benjamínkem SOS rodiny, zejména nejstarší Andrejka (9) na něj žárlila. Rodině bylo ponecháno poměrně dlouhé adaptační období a po dvou letech následovalo roční vyjednávání s pěstounkou o přijetí dalších dvou chlapců. V průběhu roku psycholog-průvodce každých čtrnáct dní docházel do SOS rodiny a snažil se připravit pěstounku na příchod vybrané sourozenecké skupiny. Pěstounka projevovala velkou nejistotu, zda ke čtyřem dětem zvládne zátěž dalších dvou chlapců, Daniela a Jakuba, což se bohužel posléze projevilo jako oprávněné. Snažila se sžít čtyři děti s chlapci, kteří přišli do rodiny o prázdninách, čímž jí byla omezena možnost čerpat volno. Neshodla se přidělenou „SOS tetou“, řešila žárlivost nejstaršího děvčete vůči Václavovi, Danielovi i Jakubovi. Po čtyřech měsících od přijetí Daniela a Jakuba byla pěstounka vyčerpaná a podle svých slov na pokraji sil. Následovalo dlouhodobé náročné období vyjednávání o zrušení předpěstounské péče těchto hochů a jejich přechodu do jiné SOS rodiny v jiné SOS vesničce, které narušilo vztahy pěstounky s ředitelem i psychologem vesničky natolik, že se celý případ opakovaně projednával na úrovni

české národní kanceláře i SOS-KDI. Chlapci byli z rodiny odebráni po 11 měsících z důvodu „nenavázání citové vazby“, což pěstounka prožívala jako osobní selhání a velkou křivdu. Naštěstí chlapci v nové rodině našli vhodnou náhradu, postupně se odloučili od bývalé pěstounky a jsou šťastní. Pěstounka se po několika letech smířila s tímto náročným obdobím a nyní reflektuje skutečnost, že má „jen“ čtyři děti jako rozumnou. Dospělá Andrea prošla bouřlivým procesem dospívání, kdy měla na základě problematického vztahu k pěstounce psychosomatické potíže, jež vedly k jejímu vyloučení z učiliště a tím i pěstounské péče. Nyní udržuje s bývalou pěstounkou pěkný vztah. Sabina se v současnosti osamostatňuje a chystá se založit vlastní rodinu. Pěstounka přešla do individuální pěstounské péče, s Jirkou a Václavem se přestěhovali do bytu mimo SOS vesničku.

Uvedené příklady nejsou univerzální zkušeností v SOS dětských vesničkách, příběhy SOS rodin jsou individuálně velmi odlišné. Jediný společný rys, který nesou, je, že se poměrně často nedaří vytvořit skladbu rodiny napomínající přirozené rozložení a poskytující dětem dobré výchozí podmínky k začlenění do SOS rodiny.

Slavný psycholog Alfred Adler, již na počátku 20. století prokázal význam postavení sourozenců v rodině na utváření osobnosti jedince, **sourozeneckými konstelacemi** se v současnosti zabývá samostatná psychologická teorie, která se rozvíjí a je popularizována. Za ideální je považován tříletý věkový odstup sourozenců, přičemž odstup **osmnáctiměsíční až pětiletý** je obecně považován za přijatelný. Psychologové zabývající se poradenstvím v náhradní rodinné péči varují před unáhleným umístěním dětí do pěstounské péče a nerespektováním přirozeného věkového odstupu dětí v pěstounských rodinách. Mezi dětmi s menším časovým odstupem se vytváří **sourozenecká rivalita**, což se mi potvrdilo i u SOS rodin, kde jsem vypomáhala formou dobrovolné asistence, nebo výchovným a psychosociálním poradenstvím pro pěstounky. Pěstounky byly velmi zatížené „bojí“ dětí o jejich přízeň a stresované, aby se ke všem chovaly „spravedlivě“.

Jedna pěstounka to řešila pořízením veliké postele, kam si s dětmi všichni mohli lehnout a povídat si. Navíc vyhradovala čas, kdy se každému dítěti věnovala výhradně individuálně. Děti se na tuto svou „hodinku“ s pěstounkou a sdílení svých starostí vždy velmi těšily, zatímco ostatní respektovaly prostor a čas určený pro jednoho z nich. Dnes, kdy dospěli, k ní jezdí na návštěvu, opět zalezou do postele a povídají si o svých radostech i těžkostech. Stal se z toho krásný rituál.

V jisté SOS rodině mělo každé dítě svou nástěnku, kde si potvrzovalo svou

úspěšnost, kam mu pěstounka dávala osobní vzkazy. Když jsem jednou přijela do této rodiny na návštěvu, nástěnky byly přetvořeny. Visely na nich výtvarné výtvary pěstounky z doby jejího dětství a dospívání spolu s fotografiemi SOS rodiny. Děti mamince přichystaly výstavku, aby viděla, jak moc ji mají rády a jak si jí váží.

Jsou pěstounky, které nevyváženost „sourozenecké“ skupiny kompenzují tím, že každé dítě má své přidělené úkoly, které musí plnit, čímž se podle nich děti připravují na budoucí osamostatnění. Děti navštěvují mnoho tzv. kroužků, mimoškolních aktivit, kde rozvíjí své talenty. Tyto pěstounky často sklouzávají k režimovému pojetí výchovy, které osobně považují za velmi nešťastné pro dítě, na něž často klade nepřiměřené nároky. Je nelehké určit míru, kdy je neškodná a pro dítě čitelná snaha udržet hranice ve výchově a kdy je již autoritativní výchovný styl ohrožujícím elementem. SOS rodinné prostředí má vliv na osobnostně sociální rozvoj dětí, jejich schopnost začleňovat se do kolektivu, navazovat a udržovat partnerské vztahy, proto by s nimi pěstounka měla jednat vždy s respektem a ohledem na jejich touhu být jedineční. Děti potřebují lásku a hranice.

3. 3. Třetí období - přechod dítěte na komunitu mládeže

Vzhledem k vysoké zátěži pěstounek a k potřebám starších dětí byly zřízeny tzv. komunity mládeže, internátní střediska, která mají za cíl převzít výchovu dítěte po ukončení povinné školní docházky. První komunita mládeže vznikla již v roce 1955 v rakouském Innsbrucku, sídle současné nadnárodní centrály SOS-KDI. Internátní péče o mládež se stala součástí **pedagogického systému** SOS vesniček a nedílnou součástí této instituce, v současné době je ve světě 383 komunit mládeže, toho 79 v Evropě, jejichž služeb využívá 3 799 klientů.

Standard č. 5: Programy péče o mládež nabízejí možnosti samostatného rozvoje: *„Děti jsou od prvního dne, kdy vstupují do SOS dětské vesničky, vedeny k nezávislosti, soběstačnosti a k tomu, aby se stali aktivními členy společnosti. Období, kdy přebírají kontrolu nad svým životem, hledají zaměstnání nebo se začínají sami živit, je důležitým milníkem v práci SOS dětských vesniček. Programy péče o mládež jsou oporou tohoto procesu a nedílnou součástí SOS modelu náhradní rodinné péče. Nabízejí mladým lidem*

různé možnosti rozvoje osobnosti a připravují je na nezávislý život. Tyto programy mohou obsahovat výchovné a vzdělávací aktivity, ubytování, rozjezdové programy a formy následné péče.“ (Manuál SOS-DV, 2004, s. 42)

„Self-Relianci“, nebo-li sebedůvěře, sebejistotě, nezávislosti se musíme učit, říkal Gmeiner. Chtěl, aby měly všechny děti šanci zůstat v péči SOS dětských vesniček, dokud se plně neosamostatní, obával se však, že proces osamostatňování, je pro chlapce a dívky natolik náročný, že vedle pěstounky a ředitele potřebují ještě další prostor. Po ukončení povinné školní docházky, ve věku přibližně 15 let, se dospívající vydávají na nebezpečnou cestu experimentování, kdy jsou zároveň více ohroženi tím, že nepoznali pravý domov, v tomto věku potřebují další pomoc a podporu. Cílem péče a pobytu na komunitě mládeže je **příprava na úplné osamostatnění a vlastní partnerský a rodinný život jednotlivých dospívajících dětí**. Během pobytu na komunitě mládeže získávají dospívající osobní a pracovní zkušenosti, které jsou nutné pro dovršení profesního vzdělání a získání trvalého zaměstnání. Souběžně vytváří komunita prostor pro samostatné rozhodování a posílení pocitu odpovědnosti a dotváření náležitého sebepojetí ve skupině vrstevníků. Konečným cílem komunity mládeže je přechod do další fáze péče, kterou je podporované samostatné bydlení.

Pravidla vytvoření a fungování komunit mládeže jsou vypracovaná v podobě dokumentu Koncepce péče o mládež Sdružení SOS dětských vesniček ČR (2003). V těchto zařízeních pro mladistvé se o ně starají vychovatelé, kteří postupují podle standardizované **pedagogické koncepce**. Maximální kapacita zařízení je 14 obyvatel, chod zajišťuje pedagogický personál v počtu pěti pracovníků tak, aby vykryli směnný provoz a to i v případě, že na komunitě mládeže pobývá menší počet klientů. Přechodová fáze mladého člověka na osamostatnění je standardizovaně strukturována a plánována. Dítě je v průběhu dokončení povinné školní docházky rok připravováno na přechod do komunity, po dobu vzdělání - profesní přípravy na učilišti nebo střední škole může na komunitě pobývat až čtyři roky. (Výjimku tvoří např. dospívající, který předčasně ukončil, nebo není schopen profesního vzdělání, ale řádně pracuje. Plánovaná doba pobytu může být prodloužena studentovi SŠ a podobně.) Pokud dospívající/mladý dospělý nevyhoví kritériím pobytu, nedodrží vnitřní řád zařízení, není schopen splnit nároky, které jsou na něj kladeny, je z komunity mládeže a systému následné péče vyloučen.

Projde-li klient úspěšně přípravou na povolání a pobytem na komunitě mládeže, přejde do programu **podporovaného samostatného bydlení**. V současné době není zajištěna kvalita služby komunity mládeže. Nejsou nastaveny podmínky pro přechod mladých

dospělých do podporovaného bydlení. Dopracovává se zcela nový koncept osamostatňování mládeže z SOS dětských vesniček.

3. 3. 1. Poznámka o vývoji komunity mládeže v ČR

Ve většině členských zemí SOS-KDI je upřednostňován rodinný model dlouhodobé péče v SOS dětských vesničkách pouze o mladší děti, ačkoliv kontakty pěstounek s dětmi přetrvávají i po přechodu do komunity a ve většině případů i po úplném osamostatnění mladých dospělých a založení vlastních rodin. Prostřednictvím osobní spisové dokumentace pěstounek, kterou mi předaly v rámci potřeby pomoci s nepříznivými situacemi a podpory jejich SOS rodin, a s využitím interních metodických dokumentů sdružení mohou krátce popsát dosavadní fungování českých komunit mládeže.

V České republice proběhla bouřlivá diskuse (2001 - 2004), do níž zasahovala i kancelář úřadu ombudsmana. Všechny pěstounky měly povinně podepsat dodatek ke smlouvě o výkonu pěstounské péče, kterým stvrzují souhlas s umístěním svého pěstounského dítěte do zařízení komunity mládeže. Některé pěstounky nesouhlasily s povinností akceptovat všechna nařízení organizace, obávaly se o kvalitu nově vznikající služby, nechtěly riskovat. Bály se, že by děti, které měly svěřeny do péče, vlivem odloučení od pěstounské rodiny a pobytem v internátním zařízení s vrstevníky se stejně problémovou minulostí mohly být ohroženy právě kvůli své nevyzrálosti, které se mají teprve učit. Přály si, aby s nimi děti i nadále vyrůstaly v SOS rodině, která by jim umožnila dozrát, dospět a osamostatnit se. Čtrnáct SOS matek z celkového počtu dvaceti (včetně dvou kandidátek), napsalo veřejný dopis (viz příloha Dopis matek), ve kterém vyjádřily nespokojenost a **nedůvěru organizaci**. Stěžovaly si zejména na „direktivitu, neprofesionalitu, systém příkazů a zákazů, vyhrožování a zastrašování maminek“, porušování vlastních interních materiálů. Domnívaly se, že organizace porušuje svá vlastní pravidla i účel, pro který byla založena, pocitovaly nedostatečnou podporu, zázemí a pomoc. Národní kancelář odmítla možnost kompromisu, kdy by přechod do komunity byl jen variantou nikoliv povinností.

Sdružení SOS dětských vesniček je nezisková nestátní organizace, proto nespadá do kompetence úřadu ombudsmana, intervence byla omezitelná. Vytvořili prostor pro schůzky u kulatého stolu, kde jednali zástupci státu pověřeni kontrolou výkonu pěstounské péče v zařízeních, odborníci na náhradní rodinnou péči, zástupci Sdružení SOS-DV, zástupkyně SOS

matek-pěstunek a zástupce kanceláře ombudsmana, jak konflikt vyřešit. Bylo vydáno doporučení nepostupovat proti SOS pěstounkám direktivně. Výsledkem bylo, že tři pěstounky smluvně potvrdily souhlas s přechodem dětí na komunitu mládeže. Odešly čtyři pěstounky (s dětmi), které odmítly podepsat dodatek ke smlouvě, jímž se zříkají přímé péče o svěřené děti po ukončení jejich povinné školní docházky. U dalších dvou pěstunek bylo vydáno rozhodnutí „nesvěřovat jim z psychologických důvodů už žádné další děti“. Jedna pěstounka odešla, protože se vdala, do nové rodiny přivedla dvě své pěstounské děti a pět dětí, které opustila, naplnily první komunitu mládeže v Brně-Lískovci spadající do působnosti chvalčovské vesničky. Medlánecká vesnička měla v době sporu mladé SOS rodiny, kde nebylo potřeba řešit přechod dospívajících dětí na komunitu, některé pěstounky měly se Sdružením uzavřít jinou smlouvu o výkonu pěstounské péče, v níž byl již prvek komunity mládeže integrován. Prozatím neměly zkušenost s výchovou dospívajících dětí. V Doubí se podařilo na krátkou dobu vytvořit komunitu mládeže, a když projekt zkrachoval, klienti komunity se ocitli v ohrožení. Vesnička byla v roce 2005 převedena do režimu tzv. útlumu, SOS rodiny, které nebylo možno rozstěhovat do Chvalčova a Medlánek se ocitly v izolaci a bez vedení, zůstalo jen několik dosluhujících pěstunek a údržbář s rodinou. V současné době je po odchodu několika vedoucích i pedagogů chvalčovská komunita mládeže v Brně – Lískovci údajně stabilizována, komunita mládeže v Medláncích z finančních a organizačních důvodů po roce od otevření pozastavila svou činnost.

3. 3. 2. Názory pracovníků komunity mládeže

Systemem péče o děti a mládež, komunitami mládeže, prošlo natolik malé množství klientů, že není možné použít kazuistické případy z důvodu zachování jejich práva na soukromí. K vytvoření představy o provozu komunity mládeže bude využito výstupů šetření, interview se čtyřmi zaměstnanci komunity mládeže, které bylo realizováno v prosinci 2008. Do té doby komunitou v Brně – Starém Lískovci prošlo postupně 13 dětí, plus 3-4 děti v systému polozávislého bydlení. Pedagogové-průvodci v komunitě mládeže, mají odlehčit vztahy, pomoci mladým „*oprostit se od urputného chránění pěstounky...že jsme tady, je šance potkat se, zažít jiný způsob jednání, komunikace*“, jak sami říkají.

- Jeden z respondentů upozorňuje: „*Chráněné prostředí komunity nemá být vnímáno*

jako nadstandard, ale nadstavba – zprostředkování reálné skutečnosti, reality. Zároveň dospívající musí vědět, že komunita není samozřejmost, ale něco navíc, co každý nemá. „Velmi dobré až luxusní hmotné zabezpečení vnímají pracovníci spíše jako problém.

Př.: „Dostali jsme 4 počítače. Kdo si může dovolit v běžné domácnosti takový luxus?... Neukazujeme svět jaký je, systém bere kompetence pěstounkám a v důsledku toho i dětem, systém z nich dělá mrzáky. ...Jsou nepraktičtí, nesamostatní. Zvyklí, že dostávají věci, že se o ně pečuje.“

- *Dvě z respondentek vysvětlují: „Komunita mládeže funguje jako samostatná jednotka, ačkoli spadá do administrace chvalčovské SOS vesničky. Pedagogové mají práci rozdělenou do směn. Jeden z nich je vedoucí, organizačně zodpovídá za chod komunity. ...Někdy jsou problémy spojené s prací ve sdružení spíše zaměstnaneckého charakteru, jako např. dorovnání platu s kolegou, které se řešilo 4 měsíce, nebo administrativní práce pro ústředí, která ubírá prostor pro práci s klientem.“*
- *Všichni průvodci v komunitě mládeže shodně uvádí, shrnují: Spolupráce s pěstounkou je především v podobě pravidelného telefonického kontaktu, dopisování prostřednictvím e-mailů. Osobní kontakt pěstounek za pracovníky odvádí vedoucí komunity. Všichni musí spolupracovat a dodržovat dohodnutá pravidla. Je potřeba otevírat i zavřené dveře, nevyhýbat se těžkým tématům a věcem, které je trápí. Dospívající často řeší vztah k pěstounce, vrstevníkům, k sobě samým.“ (in Grosmanová, 2009, s. 53 – 54)*

Modelový příklad z praxe z pozice pracovníků komunity mládeže:

Nepěstovat pocit, že se s dítětem spřáhnu proti mámě. Jednáme a hovoříme o pěstounce vždy s úctou. V období dospívání a rané dospělosti je prioritou kamarádský způsob jednání s mladým člověkem, ale ne za každou cenu. Průvodce je partner, kamarád, ale zároveň i autorita. Budovat vzájemný vztah stojí za to. Mládež se účastní všech povinností v komunitě, učí se hospodařit, pravidla, uklízet, vařit, prát, třeba i vyspravit zeď a vymalovat, spravit výlevku a podobné praktické dovednosti. Kromě provázení a možností kdykoliv se obrátit na pracovníky komunity, mají speciální, komunitou pořádané programy na témata: sebeúcta, rodina, rodinné mapy, partnerské vztahy, sexuální a rodičovská výchova. Často jsou zváni i kamarádi, lidé mimo komunitu. (in Grosmanová, 2009, s. 57 – 58)

3. 3. 3. Shrnutí otázky přechodu dítěte na komunitu mládeže

System přechodu dospívajících z SOS dětských vesniček má **od břemenit SOS pěstounku** a umožnit jí přijmout do péče další malé děti, stejně důležitá je i **podpora dospívajícího, dítěte či mladého dospělého v procesu osamostatňování**. „*Vztah k matce bývá v období dospívání typický především odmítáním nadměrného pečovatelsství, hlídání a dávání rad. Pubescenti obého pohlaví se snaží z pozice pečovaného objektu uniknout. Na nezájem a často i proklamovanou nechuť pubertální péče může matka reagovat pocity nevděku a nespravedlnosti. Pečovatelství je typické spíše pro matky.*“ (Vágnerová, 200, s. 242) SOS komunity mládeže ve světě jsou osvědčenou formou následné péče o děti a mládež, které organizace přijala do své péče.

V České republice je odlišná situace v tom, že děti jsou svěřeny do péče SOS pěstounky, nikoliv zařízení. V současnosti dítě nemá povinnost přechodu na komunitu po ukončení povinné školní docházky. Přechod je dohodou mezi pověřenými pracovníky Sdružení, dítětem a SOS pěstounkou. Přípravě na budoucí povolání se může věnovat ve své původní SOS rodině. V České republice může dítě požívat výhod studenta a zároveň zůstat v systému státní sociální podpory. Po osmnáctém roce jsou mu vypláceny dávky pěstounské péče přímo. Pokud studuje, je mu umožněno do 26 let věku požívat stejné podpory jako by bylo v biologické rodině. Tato délka ochrany mladého dospělého v České republice je výjimečná a činí významné problémy při implementaci pokynů a doporučení SOS-KDI, kde je možno podporovat mladého dospělého zpravidla do nabytí zletilosti, maximálně do 21 let věku.

3. 4. Čtvrté období - další doplnění dětí do SOS rodiny nebo odchod z vesničky do individuální pěstounské péče

Původní myšlenka vytvoření SOS dětských vesniček byla spojena s definitivou, se kterou přijala SOS matka svůj životní úkol, vychovávat děti ve vesničce. Ženě mělo být umožněno pečovat o děti ve vesničce až do jejího odchodu do starobního důchodu. System nepočítal s dřívějším odchodem pěstounky, bylo nastaveno kritérium, **průběžně doplňovat počet dětí v SOS rodině**. Nejúspěšnější rakouská pěstounka během svého působení ve vesničce vychovala 48 dětí! Tento vysoký počet dětí potvrzuje realističtější obraz SOS

vesniček, kterým je spíše příklon k institucionální – ústavní péči. Pokud by pěstounky vychovaly uváděný počet dětí 5-7 (Česká republika, Bělorusko, Chorvatsko, Albánie aj.), nebo 4-5 (Rakousko, Německo, Rusko aj.) ve 2-3 „cyklech“ odpovídajících věku pěstounky (nástup na pozici ve 25-45 letech, odchod do důchodu v 60-65 letech), době péče o jednotlivé děti od příchodu do vesničky do odchodu na komunitu mládeže (tj. přibližně 10-12 let), možnostem obměnit sourozeneckou konstelaci (cca 3x), došli bychom k přibližnému počtu **20 dětí na SOS matku-pěstounku**. To je z hlediska udržení vícegeneračních rodinných vazeb problematicky akceptovatelný počet dětí na pěstounku nebo pěstounský pár.

Po snížení počtu dětí ve skupině pod 3 – 4 (podle smlouvy o výkonu PP, které jsou tři verze), je pěstounka nucena buď domek ve vesničce opustit, nebo přijmout do péče další děti. Náročný proces postupného doplnění dětí až do počtu 5 - 7 dětí, jak určuje smluvní závazek pěstounky s organizací (viz. Příloha Smlouva o výkonu pěstounské péče) je v současné době realizován individuálně.

Na základě osmiletého pozorování fungování českých SOS dětských vesniček konstatuji, že v současné době je nábor dalších dětí do SOS rodin vysoce rizikový. Časté personální a metodické změny organizaci velmi oslabil. Pěstounky se obtížně rozhodují, zda doplnit svou rodinu, nebo odejít. Nejsou stanoveny podmínky a způsoby přechodu do individuální pěstounské péče. Po zrušení pracovní pozice koordinátorky SOS matek-pěstounek byla posílena kompetence jednotlivých ředitelů SOS vesniček, kteří nesou hlavní odpovědnost při určování počtu dětí v SOS rodinách. Při zachování dobrého vztahu důvěry řediteli SOS vesničky, jsou některé pěstounky schopny opakovaně doplňovat svou SOS rodinu. Ne vždy jsou SOS pěstounky smířeny se ztrátou soukromí, dokonce některé z nich zaujmou v průběhu svého působení konfliktní postoj vůči své servisní organizaci. S politováním lze konstatovat, že se vesničky pozvolna vylidňují.

V minulosti pěstounky doplňovaly skupiny dětí a sloužily tak svému poslání až do důchodu. Podporou a povzbuzením měl být mimo jiné **ritualizovaný způsob ocenění jejich práce po sedmi letech**, kdy mohly být nominovány na ocenění **Prsten matek**. Byla pro ně uspořádána oslava a Helmut Kutin, nástupce Gmeinera, jim předal prsten matek, což je šperk, kterým organizace potvrzovala jejich kvality i sounáležitost k myšlence SOS vesniček. České SOS pěstounky, které vychovaly obvykle patnáct až sedmáct dětí, byly zcela oddány svému poslání. Ačkoliv je další velká skupina přijatých dětí zpravidla zcela vyčerpala, byly schopné dětem vytvořit v prostředí SOS vesničky krásný domov. Paní Borková, Hradská, Vokurková, které jsem měla možnost poznat, jsou dnes obklopeny dětmi a vnoučaty, každé povídání s

nimi je velkým zážitkem. Jejich zkušenosti, životní moudrost, pokora, skromnost, ale i smysl pro humor, je potvrzením smysluplnosti poslání SOS matky. Paní Eva Borková, obdržela v roce 1999 státní vyznamenání v oblasti sociální práce - „Medaili za zásluhy II. stupně“ za svou práci a obětavost, výchovu 17 dětí a vedení pěstounské rodiny jako „otevřené společenství, kde je bohatě naplněna základní potřeba jistoty“. O medaili se osobně zasadil především profesor Matějček a ocenění bylo symbolicky adresováno všem SOS matkám-pěstounkám.

Přijetí další skupiny dětí, řekněme čtvrtý cyklus v etapě fungování, by měl být do budoucna zvažován a prováděn pouze v případech, že je organizace schopna vytvořit a zachovat kvalitní podmínky pro SOS rodiny. **Vesničky jsou významně limitovány vlastní architektonickou strukturou, domy jsou typizovány pro pobyt sedmi až desetičlenné sourozenecké skupiny.** Problémem je fixace některých pěstounek na prostředí SOS dětské vesničky, která nese v mnoha ohledech rysy **hospitalizmu**. Pomoci pěstounkám odejít z SOS dětské vesničky, je náročný úkol, na nějž organizace není připravena. Příkladem aktuálně řešených problémů je zápis jednání autorky práce, národní ředitelky a národní poradkyně pro zajištění kvality péče ve verzi schválené pro předsednictvo Sdružení SOS-DV v ČR (viz. příloha Uzavřené jednání) Jednání proběhlo 25. 6. 2010. Podnětem byla **neochota národní kanceláře řešit kumulující se rizika, zejména přechod pěstounek do individuální péče a odmítání podpory formou polozávislého bydlení mladých dospělých z SOS rodin.** Podmínky přechodu do individuální pěstounské péče je nutné řešit profesionálně a citlivě, s respektem k dosavadní práci pěstounky. Podpora osamostatňování mladých dospělých je povinností Sdružení, je jeho základním smyslem. Odmítáním nebo redukováním již přislíbené podpory je narušena důvěryhodnost celé organizace.

3. 5. Odchod SOS pěstounky do důchodu

V průběhu historie českých SOS vesniček některé pěstounky zvládly vykonávat své poslání až do důchodového věku. Zdravotní a psychické problémy, které díky velkému dlouholetému zatížení řeší, jsou bez výjimky veliké, často vedly k závažnému chronickému onemocnění pěstounky. Toto hledisko doposud nebylo výzkumně sledováno navzdory faktu, že vesničky přitahují pozornost vědeckovýzkumných pracovníků z oblasti péče o děti, které se

ocitly mimo svůj původní domov. Nicméně odchodem do důchodu přechází SOS matka-pěstounka z prostředí, které jí bylo mnoho let domovem, s nímž je pevně spjata. Tato významná životní etapa definitivně uzavírá její vztah s organizací SOS-DV. České vesničky pěstounkám odcházejícím do starobního důchodu zajišťovaly vyhledání bydlení a částečně se podílí na nákladech na jeho provoz. V současné době není v žádné z českých SOS vesniček pěstounka důchodového věku, u níž by byla tato situace aktuální.

Příprava na odchod do důchodu

- ◆ SOS matka-pěstounka je na důchod připravována v dostatečném předstihu prostřednictvím osobních pohovorů a seminářů. Příprava začíná alespoň tři až čtyři roky před vlastním odchodem do důchodu.
- ◆ Ideální je, je-li složení SOS rodiny plánováno tak, aby v době jejího odchodu do důchodu nebyly v rodině již žádné děti mladší čtrnácti let.
- ◆ Když SOS matka-pěstounka odchází do důchodu, vesnička s ní nadále udržuje kontakt prostřednictvím programů pro SOS matky v důchodu. Alespoň jednou do roka ji vesnička kontaktuje a zve ji k účasti na slavnostních událostech. Trvalý vztah mezi SOS matkou-pěstounkou a jejími dospělými dětmi je žádoucí a měl by být podporován.

(Manuál SOS-DV, 2004, s.29)

3. 6. Komentář k pojetí SOS rodiny

Odborné studie, které byly zaměřeny na SOS vesničky, neřešily problémová témata, jakými je například syndrom vyhoření SOS pěstounky, sociální opora SOS pěstounky apod. Nicméně je evidentní, že pěstounky řeší zátěžové situace, ať už normativní dané životním cyklem ženy, nebo nenormativní cykly jednotlivých etap SOS rodin. Specifické zátěžové momenty vztažené ke vzájemné adaptaci pěstounky a přijímaných dětí je nutné brát jako krizová období, kdy je potřeba zvýšené pozornosti a citlivého přístupu ze strany organizace. Jak definovat míru intervence zaměstnanců v SOS rodinách? Které výchovné situace ponechat v kompetenci SOS pěstounek a kdy zasahovat? Jaké prostředky volit, aby nebyla opomíjena účast dítěte na všech věcech, které se přímo týkají jeho života? Jak ošetřit partnerský vztah ředitele vesničky a SOS pěstounky, který je ve své podstatě problémový?

Ústředí SOS vesniček, národní kancelář i KDI se v budoucnosti nevyhnou hledání odpovědí na tyto otázky. Z nevyjasněných kompetencí a vzájemného nepochopení se postupně stala rizika, která SOS dětské vesničky destabilizovala. S možností změn původní koncepce nepočítala, proto organizace průběžně řeší problémy vzniklé v důsledku rigidity systému. Na jednu stranu má výchova dětí v SOS dětských vesničkách probíhat v předem naplánovaných cyklech, avšak potřeby SOS pěstounek a jejich kapacity jsou proměnlivým faktorem, který může naplánovaný proces přetváření SOS rodin měnit. Vesničky stojí před nelehkým úkolem přestat nahodile řešit vlastní problémy a systematicky změnit koncepci tak, aby odpovídala reálné situaci, nikoliv pouhé vizi.

ZÁVĚR

SOS dětské vesničky vznikly z prosté potřeby zajistit domov dětem, které se vlivem války ocitly bez rodiny. Sotva by před padesáti šedesáti lety jejich zakladatelé a příznivci uvěřili, že z ústřední myšlenky SOS dětských vesniček vyroste celosvětová síť těchto komunit a dalších služeb. Vesničky jsou osvědčeným způsobem k zajištění vdov a sirotků v období nestability způsobené hospodářskou krizí, válečnými konflikty, živelnými katastrofami, epidemiemi apod..

Žijeme v globalizované společnosti, jejíž problémy i výhody se zrcadlí v historii i současnosti organizace SOS Kinderdorf International a Sdružení SOS dětských vesniček ČR. Byť jsou SOS dětské vesničky unifikovanou formou náhradní péče o opuštěné děti, situace v jednotlivých národních sdruženích není stejná. Příkladem jsou české SOS vesničky, které se potýkají s problémovou legislativní ukotveností. SOS matka-pěstounka není zaměstnancem organizace, ale smluvním partnerem na něhož jsou kladeny vysoké nároky. Pozice SOS matky-pěstounky je vysoce výběrová, stejně jako samotné dítě žijící v nezvykle velké sourozenecké skupině. Požadavky na osobnostní vybavenost pěstounky hraničí s nereálnými očekáváními. Dlouhodobá neúměrná a permanentní zátěž způsobuje, že pěstounky ne vždy zvládnou svou roli. Navíc se ukazuje, že o pozici SOS matky-pěstounky není zájem, hlásí se velmi málo kvalitních zájemkyň. Nevyjasněné kompetence a míra intervence v SOS rodinách někdy způsobují závažné problémy SOS rodin s dopady v podobě sekundární traumatizace dětí a ohrožení fyzického i duševního zdraví SOS pěstounek. Systém poskytuje omezený prostor k uspokojení individuálních potřeb svých klientů, ať již pěstounek nebo dětí, což se odráží na kvalitě poskytovaných služeb. Frustrace zaměstnanců vede k velké fluktuaci, která je signálem krize systému SOS dětských vesniček.

Vesničky bývají vnímány jako „krásný dům bez schodů“, „skleník osázený dětmi a matkami“, „místo, kde žije zvláštní žena, náhradní maminka s hodně dětmi“ atp.. V mnoha ohledech se české vesničky odklonily od východisek i principů na nichž byly založeny. Přinejmenším již nejsou komunitami, v nichž žijí ředitelé a pracovníci spolu s SOS rodinami. Nabízí podporu ženám, které hledají prostor k naplnění svého mateřství a dětem, které byly ve své původní rodině ohroženy CAN. Pěstounka je v institucionalizovaném systému péče klientem, kterému je poskytnuto velmi dobré ekonomické zajištění spolu se službami sociálně-pedagogického charakteru, zároveň ztrácí velkou míru svobody.

Situaci SOS vesniček a život SOS matek-pěstounek v nich nelze vidět černobíle.

Práce je plastickým vyobrazením role pěstounky v systému, který jí v průběhu jejího života umožnil realizovat svou touhu po početné rodině, aniž by byla nucena hledat muže. Partnerem se jí stala organizace, která přislíbila oporu v prostředí SOS dětské vesničky, materiální zabezpečení a odbornou pomoc. Rozpor metodického vedení mezinárodní zastřešující organizace SOS Kinderdorf International s legislativou České republiky je významný, bývá však často bagatelizovaný.

Pokud ještě existuje šance zachovat SOS dětské vesničky v České republice, bude se muset Sdružení SOS DV v ČR začít zabývat sanací sama sebe. Provoz vesniček je velmi nákladný, zároveň pěstounským rodinám povinně poskytuje nadstandardně velký ekonomický servis, čímž podporuje jejich závislost na systému péče. Sdružení postupně rezignovalo na obnovení komunitního charakteru SOS vesniček, málo využívá individuálního potenciálu regionů, nedisponuje nabídkou jiných služeb.

Důvodem vzniku této diplomové práce bylo přesvědčení o velkém potenciálu, který SOS dětské vesničky skýtají. V průběhu analýzy pozice pěstounky v systému SOS dětských vesniček se proměnilo v přání, aby se organizaci podařilo nalézt nové způsoby, jak naplnit své poslání chránit ohrožené děti. Organizace by měla reagovat na aktuální reálnou potřebu služeb a nikoliv vytvářet nabídku, o kterou není zájem. Měla by hledat způsoby, jak využít své movité a nemovité statky i mnohaleté zkušenosti. Pokud tak neučiní, s největší pravděpodobností SOS dětské vesničky v Čechách a na Moravě zaniknou. Hledání jiného uplatnění je pro budoucnost Sdružení SOS dětských vesniček v ČR nevyhnutelné.

SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- BRETHERTON, I.: *The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth*, *Developmental Psychology* 25, 1992, s.759-775. Dostupné na:
http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/inge_origins.pdf
- BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A. a kol. *Pěstouni mají nárok na služby. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007.
- BUBLEOVÁ, V. a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 5. přepracované vydání, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2009.
- BUBLEOVÁ, V. *Systémová ochrana dětí musí být především záležitostí státních institucí*, in. *Sociální práce*, 1/2006, s.15-18.
- ČERMÁKOVÁ, M. *Gender, společnost, pracovní trh*. Sociologický časopis 1/1995 roč. 31, s. 16
- DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z.: *Jedna zkušenost s metodou Životního příběhu*, in *Psychiatrie 01/01*. Dostupné na:
<http://www.tigis.cz/PSYCHIAT/PSYCH401/09.htm...20/4/09>.
- FRANTÍKOVÁ, J.: *Dospívající dítě v náhradní rodině*. Praha: O. s. Rozum Cit, 2008
- GMEINER, H. *The SOS Children's Villages*. Innsbruck-München: SOS-Kinderdorf-Verlag, 2000.
- GROSMANOVÁ, JANA. *Vztahové zázemí dětí*. Praha, 2009. 70 s. Diplomová práce. FF UK.
- CHÁB, M.: Hrozen vinohradského evangelického sboru: *SOS není volání o pomoc, rozhovor s Dagmar Bručkovou 2004*. Dostupné na <http://vinohrady.evangnet.cz/hrozen/index.php?rok=2004&cislo=40&clanek=item4.html>... 15.10.2008
- KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.
- KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*, 2006 [online]. [cit. 2009-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://klimes.mysteria.cz/zpravodaj/>>.
- KLIMEŠ, J. *Reakce na ambivalentní podnět, aplikace teorie reakce na ambivalentní podnět v oblasti náhradní rodinné péče (praktická část)*. Praha: FF UK, 2002. Disertační práce
- KOVAŘÍK, J. a kol.: *Práva ohrožených a znevýhodněných dětí*, Praha 2003.
- KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7
- KRAUSOVÁ, K.: *Sociální adaptace lidí, kteří vyrůstali v SOS dětské vesničce*. Diplomová práce. FF UK, Praha 1996.

- MANUÁL SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK, Příručka Sdružení SOS dětských vesniček. 2004
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
- MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum, 1994. ISBN 80-85121-89-1
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3
- MATĚJČEK, Z a kol. *Sourozenci a pěstounská péče*.
In [Http://www.rodina.cz/clanek2634.htm](http://www.rodina.cz/clanek2634.htm) [online]. [s.l.] : [s.n.], 2002 [cit. 2011-06-24].
Dostupné z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek2634.htm>>.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-331-4
- MATOUŠEK, O. a kol. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0
- OTÁZKY Z OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE, Sdružení SOS dětských vesniček, Praha 2010.
- POLITIKA OCHRANY DÍTĚTE, SOS Kinderdorf International, 2008
- QUALITY4CHILDREN, Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., Praha 2008.
- ROZUM A CIT, o. s. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha, 2007
- SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK. *Analýza stavu dětských práv v České republice*. Praha, 2009.
- SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK. *Bezpečnost dětí je záležitostí každého z nás. Politika ochrany dítěte*. Praha, 2009.
- SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH a ČLOVĚK HLEDÁ ČLOVĚKA, o. s.. *Quality4Children, Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě*. Praha 2008.
- SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK. *Dítě na prvním místě. Programový politika SOS dětských vesniček*. Praha, 2009.
- SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK. *Manuál SOS dětských vesniček, Příručka Sdružení*. Praha, 2010. ISBN 978-80-86396-55-2
- SOBOTKOVÁ, I *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. MPSV: Praha 2003.
- ŠVEJCAR, J. Z rodinné korespondence Josefa Švejcara. Praha: Československý spisovatel,

1996. 180 s. ISBN 80-202-0625-6

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

VRTBOVSKÁ, P. FORMÁNEK, O. *Jsem náhradní táta, jsem náhradní máma*. Praha: Natama, 2006.

VRTBOVSKÁ, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: Natama, 2005.

Amalthea, o. s.: <http://amalthea.pardubice.cz/>

Ministerstvo práce s sociálních věcí ČR: <http://mpsv.cz>

Ministerstvo vnitra ČR: <http://mver.cz>

Sdružení SOS dětských vesniček: <http://www.sos-vesnicky.cz>

SOS Kinderdorf International: <http://www.sos-childrensvillages.org>

Středisko náhradní rodinné péče: <http://www.nahradnirodina.cz>

Středisko náhradní rodinné péče: <http://www.adoptce.com>

Rozum a cit, o. s.: <http://www.rozumacit.cz/>

V zájmu dítěte: <http://www.vzd.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

- I. PŘÍLOHA Statut SOS matek v SOS dětských vesničkách, 1998
- II. PŘÍLOHA „Dopis matek“, otevřený dopis SOS pěstounek ze 31. května 2003
- III. PŘÍLOHA „Uzavřené jednání“, zápis z neformálního setkání autorky diplomové práce se zástupci národní kanceláře, 25. 6. 2010
- IV. PŘÍLOHA Zpráva o hospodaření Sdružení SOS dětských vesniček za období 2010 a 1.-4./ 2011

I. PŘÍLOHA Statut SOS matek v SOS dětských vesničkách, 1998

STATUT SOS MATEK V SOS DĚTSKÝCH VESNIČKÁCH

Valná hromada SOS Kinderdorf International přijala dne 3.10.1978 mezinárodní statut SOS matek v SOS dětských vesničkách a současně se usnesla, že je závazný pro všechna národní Sdružení a tvoří součást pracovní smlouvy všech matek v SOS dětských vesničkách.

Statut SOS matek v České republice je zpracován v souladu s právním řádem České republiky a stanovami Sdružení SOS dětských vesniček. Tvoří nedílnou součástí dohody o výkonu pěstounské péče uzavřené mezi Sdružením a SOS matkou.

Čl. I

1. SOS matka v SOS dětské vesničce je hlavou SOS rodiny, tak jak je uvedeno v preambuli stanov, která je jejich nedílnou součástí. Stává se jí samostatná žena, která svěřeným dětem poskytuje láskyplnou péči, dává jim pocit jistoty a bezpečí a vychovává je k samostatnému životu a integraci do společnosti. Nese proto největší díl odpovědnosti za výchovu dětí.
SOS matka si je vědoma svého poslání a úkolu, kterým je zajištění náhradního rodinného prostředí pro děti s částečným zachováním práv biologických rodičů.
2. SOS matka je součástí mezinárodního společenství SOS dětských vesniček, které po celém světě vykonává své humanitární poslání. Jako součást tohoto celku, může SOS matka spolu se svými dětmi vždy počítat s přátelstvím, radou a pomocí a toto vědomí musí posilovat i ve svěřených dětech. Viditelnou známkou příslušnosti k tomuto mezinárodnímu společenství je prsten SOS dětských vesniček – vyznamenání, které může SOS matka získat po sedmileté úspěšné práci.
3. SOS matka žije se svými dětmi v rodinném domku v SOS dětské vesničce, kde je jí zdarma poskytován zařízený pokoj. Rodinný domek slouží SOS matce a jí svěřeným dětem a nesmí v něm bez svolení vedoucího vesničky být ubytovány další osoby.
4. SOS matka vychovává svěřené děti k vzájemné pomoci, ohledu a trpělivosti a vede je k pocitu sounáležitosti a k vědomí, že mohou kdykoliv své starosti a životní těžkosti sdílet se svými blízkými – s matkou a sourozenci.
5. SOS matka musí dobře znát své děti, jejich zájmy a schopnosti, podporovat rozvoj jejich talentu, spolupracovat se školou a dalšími vzdělávacími institucemi. SOS matka učí děti hospodařit s penězi, vede je k šetrnosti a k tomu, aby si vážily i drobných dárek darovaných z lásky. Velmi důležitou úlohou SOS matky v SOS dětské vesničce je také výchova osobním příkladem k zodpovědnému plnění povinností a úkolů tak, aby děti vždy využívaly svých nejlepších schopností a vědomostí. Její výchovné působení směřuje k integraci dítěte do společnosti a jeho plného osamostatnění v dospělosti.

-1-

6. Místo, kde matka s dětmi žije se stává jejich společným domovem. Je nutné, aby se matka i děti zapojily do života v nejbližším okolí, v obci nebo městě a získaly nové kamarády a přátele. SOS matka také vytváří podmínky k navazování přirozených vztahů svěřených dětí k členům její širší rodiny.

Čl. II

1. Pro SOS matku, stejně jako pro všechny ostatní pracovníky Sdružení SOS dětských vesniček, je při veškeré činnosti a práci s dětmi a kontaktu s jejich biologickými rodiči závazná Úmluva o právech dítěte. Stejně tak jsou povinni respektovat platné právní předpisy, stanovы sdružení a další vnitřní normy.
2. SOS matky v SOS dětské vesničce si volí ze svého středu zástupkyni-mluvčí, která je zastupuje při všech jednáních i jiných k tomu vhodných příležitostech a může být jmenována členkou pedagogické komise sdružení.
3. Případné závažné spory mezi SOS matkou a vedoucím SOS dětské vesničky musí být projednány a řešeny nejdříve pedagogickou komisí a následně předsednictvem sdružení.

Čl. III

Dohoda o výkonu pěstounské péče

1. Sdružení SOS dětských vesniček uzavírá s SOS matkou dohodu o výkonu pěstounské péče v SOS dětské vesničce, která musí být uzavřena písemně. Nedílnou součástí dohody o výkonu pěstounské péče je tento Statut SOS matky, který upravuje její práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče v SOS dětské vesničce, Stanovы SOS dětských vesniček a Pedagogická koncepce SOS dětských vesniček.
2. Dohoda o výkonu pěstounské péče může být uzavřena až po jejím jmenování SOS matkou předsednictvem Sdružení, nejpozději však k datu, kdy je jí předáno do péče (hostitelské, předpěstounské) první dítě.
3. Platnost dohody o výkonu pěstounské péče zaniká:
  - a) vzájemnou dohodou
  - b) odstoupením od dohody Sdružení SOS dětských vesniček na základě rozhodnutí předsednictva v případech:
    - b/1 - jestliže příslušný orgán rozhodl o výchově dětí jiným způsobem pro neplnění povinností SOS matky nebo z jiných závažných důvodů, zvláště když své děti hrubě zanedbává
    - b/2 - v případě, že počet svěřených dětí v rodině je nižší než tři a není již perspektiva svěřování dalších dětí
    - b/3 - jestliže se SOS matka hrubě proviní proti jménu a zásadám SOS dětských vesniček, případně neuznává jejich principy
    - b/4 - v případě svatby SOS matky

- 2 -

Čl. VI

Nárok na dovolenou a pracovní volno

1. SOS matka má nárok na jeden den v týdnu na den pracovního klidu. Přiznané dny pracovního klidu mohou SOS matky čerpat najednou v rámci jednoho měsíce po dohodě s vedoucím vesničky. Ve volném dnu SOS matky, musí být péče o děti zajištěna tetami nebo jiným vhodným způsobem.
2. SOS matka má nárok na dovolenou v rozsahu 5 kalendářních týdnů v roce, z toho 3 týdny v době hlavních školních prázdnin. Po dobu čerpání dovolené zajistí vedoucí vesničky péči o děti a domácnost tetami.

Čl. VII

Tety- pomocnice v domácnosti

1. Matkám v SOS dětských vesničkách pomáhají v jejich práci pomocnice v domácnosti – tety. Tety- pomocnice matky jsou přímo podřízeny vedoucímu vesničky, který také po dohodě s SOS matkou rozhoduje, ve které rodině bude teta působit. Jedna teta je obvykle určena pro pomoc dvěma rodinám. Na rozdělení práce a časových podmínkách se SOS matky dohodnou. Nedojde-li k dohodě, rozhoduje vedoucí vesničky. Výjimky z tohoto ustanovení lze provést v případě, že:
  - a) v SOS rodině je více dětí mladších tří let
  - b) v SOS rodině jsou děti, které vyžadují mimořádnou péči
  - c) V SOS rodině je více než 6 dětí
2. Teta vykonává denně v rodině stanovené úkoly, které patří spíše do oblasti péče o domácnost, aby SOS matka měla dostatek času věnovat se výchově dětí.
3. Teta má v rodině také svoji výchovnou roli, musí však ve výchově i při ostatních činnostech v rodině plně respektovat matku.
4. Během dočasně nebo mimořádně nepřítomnosti matky a v době jejího odpočinku přebírá péči o děti a o domácnost teta, která je s rodinou dobře obeznámena. Při svém působení se teta řídí zvyklostmi rodiny a názorem SOS matky. V době nepřítomnosti SOS matky je vedoucí povinen zajistit tetě veškerou nezbytnou pomoc při zajištění péče o děti.
5. Teta je zaměstnancem Sdružení SOS dětských vesniček a vykonává svou práci na základě uzavřené pracovní smlouvy či jiné obdobné smlouvy a v souladu s platnými pracovními předpisy.

- 5 -

Čl. VIII

Odměna za výkon pěstounské péče

1. SOS matka dostává za výkon své práce mzdu, jejíž výše je stanovena platovým řádem Sdružení SOS dětských vesniček nebo podle obecně závazného právního předpisu.
2. Odměna je vyplácena měsíčně a je splatná v obvyklých výplatních termínech určených pro výplatu pracovníků Sdružení.

Čl. IX

Všeobecná a závěrečná ustanovení

1. Práva a povinnosti vyplývající z tohoto statutu jsou závazná počínaje dnem zahájení působení ve funkci SOS matky.
2. Tento statut byl schválen valnou hromadou dne 26.4.1998 a vstupuje v platnost dnem schválení. Jakákoliv změna je možná jen po schválení valnou hromadou.

- 6 -

II. PŘÍLOHA „Dopis matek“, otevřený dopis SOS pěstounek ze 31. května 2003

Vážení členové valné hromady, členové představenstva, vážení hosté.

Vzhledem k vážnosti současné situace v SOS vesničkách jsme se rozhodly pro tento otevřený dopis. Předstupujeme před Vás s nadějí a dobrým úmyslem řešit neutěšený stav v této organizaci, který ohrožuje zdravý vývoj našich dětí, jejich jistoty a perspektivy. Úvodem bych chtěla zdůraznit, že tento otevřený dopis podepsala většina matek z obou SOS vesniček.

Tato organizace je řízena direktivně, neprofesionálně, systémem příkazů a zákazů, vyhrožování a zastrašování maminek. Ze strany vedení dochází k porušování DOHODY O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE a také k nedodržování STATUTU SOS MATEK. Stáváme se také, bohužel, organizací, která směřuje k poloústavní výchově, přestože děti jsou svěřovány do pěstounské péče přímo nám, SOS maminkám a zodpovědnost za jejich výchovu přebíráme my.

Z vesniček odchází maminky, kterými jsme se donedávna chlubili, např. pí Nad'a Fraňková z Chvalčova, která odchází s osmi dětmi. **Pokud se situace Sdružení SOS DV nezmění, uvažují o odchodu z vesniček další maminky.** A to ne kvůli nové koncepci, ale kvůli uvedeným problémům.

Ve chvíli, kdy má matka jiný názor než vedení, je problémová, negativistická, neschopná. V této chvíli není v organizaci jediný člověk, kterému bychom mohli důvěřovat, svěřit se. Člověk, který by se alespoň snažil podívat na věc z pohledu nás, maminek a zauvažoval, jestli na našich názorech není něco pravdy. Jsme vystaveny velkému tlaku, žijeme a pracujeme ve stresu. V rámci vesniček se řeší pouze problémy s matkami a dětmi. Naši práci málokdo uznává, jen se hledají, kritizují a trestají chyby naše a našich dětí. **Necítíme podporu, zázemí ani pomoc od organizace, která by právě pro toto měla fungovat.**

Naopak stále slyšíme, že jsme součástí organizace a musíme jednoznačně a bez diskuze přijmout stále nová nekompromisní pravidla. My tato pravidla přijímáme, je však smutné, že je sami tvůrci a propagátoři nedodržují a porušují.

Namátkou uvádíme, že ředitel vesničky v Doubí, p. Zmuda nesplňuje jednu z důležitých podmínek pro výkon této funkce. Jako svobodný a bezdětný nemá vůbec žádnou představu o rodinném životě s dětmi, navíc často s dětmi problémovými. Z téhož důvodu není schopen pochopit potřeby jednotlivých rodin při využití tety. Také pedagog nesplňuje základní podmínky pro výkon této funkce, nemá odborné vzdělání, je velice mladý, nezkušený. Část jeho práce supljuje tudíž ředitel.

Kdo tedy nese za tento neutěšený stav zodpovědnost? Buďme konkrétní:

1. **Předsednictvo**, které je informováno jen ze strany paní národní ředitelky a jí spřízněných a oddaných spolupracovníků.
2. **Národní ředitelka**, která plně zodpovídá za chod této organizace. Právě jí klademe za vinu, že ze Sdružení museli v minulosti odejít kvalitní lidé, kteří nás i naše děti chápali a podporovali, např. Mgr. ts. Svatošová (bývalá koordinátorka matek), dr. Ivan Ryšavý (bývalý psycholog SOS DV Chvalčov), pí Lenka Pelánková (pracovnice brněnské kanceláře, člověk zcela oddaný vesničkám).
3. **Koordinátorka matek**, která se sice velice zodpovědně věnuje práci s kandidátkami na maminky a získávání nových kandidátek, ale hrubě zanedbává práci s námi, už fungujícími matkami. Předem k nám přistupuje jako k těm, co „už zase dělají problémy,.. Bagatelizuje naše starosti, přehlíží je, často raději přijme vysvětlení ředitelů vesniček, což je pro ni jednodušší. Neboť argumenty ředitelů jsou pro ni přijatelnější než naše.
4. **Ředitelé vesniček v Doubí a ve Chvalčově**. Oba ředitelé převzali způsob direktivního řízení z národní kanceláře. Z jejich strany opravdu necítíme ochotu nám cokoliv usnadnit nebo nám nabídnout pomoc při výchově dětí.

Např. u ředitele v Doubí nám chybí empatie, vstřícnost, citlivý a lidský přístup, schopnost týmové práce, respektování partnera při práci. Pan ředitel nezvládá svoji funkci, zabývá se spíše byrokracií, vyplňováním formulářů a tabulek. Z dětí se stali „klienti“. Záměrně se vyhýbá komunikaci s matkami a jedná z pozice nadřazeného.

Nemá náhled do rodin, ani se o děti nezajímá, což větší děti samy potvrzují. Nepracuje s individuálními plány dětí, které by měly být pomocným materiálem při rozvíjení dětí a které maminky zpracovaly již před rokem. Věnuje se především malým dětem, kde je samozřejmě oblíben, neboť se dají tyto děti lehce ovlivnit. On je ten hodný strejda který nabízí zábavu, a my matky ale řešíme jejich problémy ve škole a doma. Je to účelové jednání. Větší děti a jejich problémy jsou podle pana ředitele důsledkem špatné výchovy. Tyto problémy pak chce raději řešit umístěním dítěte v diagnostickém ústavu než v rámci vesničky.

Neboť zvládnout problémové dítě, to je důkaz profesionality a skutečného zájmu. Navíc děti, kterým je nad patnáct let, cítí nezájem ze strany pana ředitele. Přistupuje k dětem ze své subjektivní zkušenosti. Co je ale velice vážné, je účelová manipulace s dětmi, kde je část akcí dělána na efekt a ne v zájmu dětí. Náš zájem by měl být veden na rozvoj kreativity, tvořivosti dětí, rozvoj jejich názoru a aktivity. My dospělí bychom je měli provázet,

radit a ne jim diktovat. Tímto jednáním narušujeme jejich přirozenost, rozvoj osobnosti a samostatnost.

5. **My samy matky.** Jsme si vědomy částečné odpovědnosti za problémy v komunikaci i z naší strany. Dostaly jsme se do takové situace, kdy už nedokážeme činit další vstřícné kroky. A jsme si také vědomy toho, že nad stávajícími problémy jsme ztratily schopnost nadhledu a jednáme pod vlivem emocí.

Kdo je tedy konkrétně za současný stav ve Sdružení SOS DV zodpovědný? Jsou to tyto lidé:

- **předsedkyně předsednictva JUDr. Jindřiška Kubíková**
- **národní ředitelka pí Lenka Pospíchalová**
- **koordinátorka matek PhDr. Jarmila Hubičková**
- **ředitel vesničky v Doubí Mgr. Petr Zmuda**
- **ředitel vesničky ve Chvalčově Mgr. Cyril Maliňák**

Řešení této situace nevidíme v odchodu unavených maminek s dětmi, nýbrž v odchodu těch pracovníků, kteří jsou za tento stav zodpovědní.

My, maminky, věříme filozofii SOS dětských vesniček, tato činnost má smysl, je to stále dobrá šance pro děti hledající domov rodinu, mámu. Jsme už však z této situace velice unavené, rády bychom vychovávaly nám svěřené děti v klidu a pohodě. Tohoto nemůžeme dosáhnout samy, ale jen za pomoci a podpory odborníků, kteří nás budou vnímat jako partnery, navíc partnery s daleko větší zodpovědností a závazkem vůči dětem než kdokoliv z personálu. Kteří budou přijímat i náš názor, vážít si naší práce, stejně jako my bychom si rády vážily práce jejich.

Chceme kvalitu práce, skutečný zájem a profesionalitu. Společně snad takto vychováme děti schopné začlenit se do společnosti, zvládnout svoji profesi, dokázat se o sebe postarat, založit rodinu a nemyslet jen na sebe. Nejsou to fráze, jsme si vědomy toho, že v případě některých dětí se to nepodaří, důležité ale je, aby základem jejich budoucího života bylo hezky prožité dětství.,

Děkuji Vám jménem všech maminek za pozornost.

V Praze dne 31. května 2003

„Maminky z SoS DV Doubí tímto stvrzující svůj souhlas se zněním tohoto dopisu:“

Gíbová Václavka, Hakenová Hana, Chytková Helena, Paříková Jarmila, Poláchová Renata, Smělá Mária, Toušová Martina

„Souhlasíme s přiloženým dopisem“, Chvalčov 28.5.2003 :

Kaplanová Helena, Petrečková Jana, Nešporová Ludmila, Faicová Jana, Holá Jana, Fraňková Naděžda, Janušová Jana,

III. PŘÍLOHA „Uzavřené jednání“, zápis z neformálního setkání autorky d. práce. se zástupci národní kanceláře, 25. 6. 2010

Zápis z obsahu setkání dne 25.6.2010 ve 14:30 – 16:00 v Praze
(V Zahrádkách 2021/36, Praha 3, PSČ 130 00)

Důvody setkání:

Jana Grosmanová byla Květou Paichlovou požádána o schůzku vzhledem k tomu, že se chystá zasáhnout do současné situace v SOS vesničkách.

Účastnice:

Ing. Květa Paichlová, národní ředitelka SOS – dětských vesniček v ČR, dále jen „K.P.“;
Mgr. Lucie Teresa Šultesová, národní poradkyně pro zajištění kvality péče o dítě, dále jen „L.T.Š.“;

Mgr. Jana Grosmanová, sociální pracovnice, člen Sdružení SOS dětských vesniček, dále jen „J.G.“.

Úvod setkání:

K dotazu K.P. a L.T.Š., jaká zjištění vedla paní J.G. k rozhodnutí ovlivňovat chod Sdružení SOS – DV:

J.G.: K rozhodnutí dospěla na základě 8leté praktické, studijní, výzkumné a nyní i profesní zkušenosti s problematikou SOS vesniček, závěrů diplomové práce a dostupným informacím v průběhu roku 2009/2010, které nenasvědčují o zlepšení podmínek výkonu pěstounské péče v zařízeních - SOS vesničkách. Konkrétní kazuistiky, jež budou jmenovány v závěru této zprávy, podle názoru J.G. svědčí nejen o selhávání systému péče o děti v SOS vesničkách, ale i o porušování zákonů ČR a faktickému ohrožení některých dětí, mladých dospělých i pěstounek. Svou pozicí svědka událostí se stala i ona součástí problému. Jako člen Sdružení cítí spoluodpovědnost i povinnost v rámci svých možností přispět k nápravě, nebo alespoň zlepšením, která by byla v intencích dodržování zákonů ČR.

K.P. vysvětluje, že všichni pracovníci sdružení jsou vázáni mlčenlivostí, tudíž ony (K. P. a L.T.Š.) nemohou poskytovat informace.

L.T.Š. namítá, že se jedná o subjektivní, čistě jednostranný názor, který J.G. získala na základě neformálních informací od pěstounek.

J.G. tento názor popírá.

Vzdělání v oboru sociální politika, sociální práce (FF UK) a téměř ukončené vzdělání v oboru pedagogika se zaměřením na školskou pedagogiku a sociální pedagogiku (FF UK, státní zkouška magisterská leden 2011) považuje za dostačující odbornost.

Vlastní výzkum - dotazníkové šetření 2008/2009 zaměřené na pracovníky pověřené odbornou spoluprací s pěstounkami provedené s 20 zaměstnanci sdružení je podle ní solidním základem o získání informací o způsobech profesionální práce.

Souhlasí, že o konkrétních případech nemá informace ze strany zaměstnanců. Což ostatně ani nelze, jsou vázáni mlčenlivostí (*pozn.: §57, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí in pracovní smlouva se zaměstnavatelem - Sdružením*). O konkrétních kauzách se však dozvěděla prostřednictvím samotných pěstounek a kolegů s jiných organizací, na něž se obrátily některé pěstounky s prosbou o pomoc.

Vlastní diskuse:

Následující debata se odvíjela v souvislosti se **základním nastavením systému zajištění kvality péče o dítě prostřednictvím vztahu s pěstounkou.**

J.G.: V jaké roli je pro vás pěstounka? Je klientem? Partnerem?

K.P.: Pěstounka je především **profesionál a partner**. Musí spolupracovat, ale není možné ji k tomu donutit. Není v pracovně-právním, nýbrž smluvním vztahu, má děti svěřené do své péče.

J.G.: Rozdíl v legislativním a tím i reálně odlišném postavení českých pěstounek oproti evropským zařízením, kde jsou děti právně svěřeny do péče zařízení a pečující osoby jsou v zaměstnanci je třeba neustále reflektovat a **zasazovat do správného kontextu vzhledem k direktivám SOS - KDI**. Pěstounky jsou poručnicemi dětí a mají výhradní zodpovědnost za blaho dítěte.

Podle dostupných informací jsou vztahy s některými pěstounkami přinejmenším indiferentní. Chybí jim pozitivní motivace. Pracovníci národní kanceláře a někteří z odborných pracovníků pověřených zajišťováním podmínek pro SOS rodiny nevyužívají prostředků k navázání dialogu s pěstounkami ve vesničkách potažmo budování dobrých vzájemných vztahů.

příklad: Pracovník pověřený seznámením pěstounek s problematikou CAN prostřednictvím nadnárodního dokumentu SOS – KDI by měl v úvodu setkání autenticky ocenit práci pěstounek a zdůraznit, že jejich poslání je identické s cíli organizace. Pak teprve může očekávat pozitivní přijetí zásadního a kvalitního materiálu seznamujícího pěstounky se tématem CAN.

Společný závěr: Je nutné pracovat na budování vztahů s pěstounkami, jedině spokojená a saturovaná pěstounka je schopna vytvořit dítěti – dětem opravdové domácí zázemí. Bez naplnění tohoto základního předpokladu nelze vytvořit funkční náhradní rodinu.

L.T.Š: „Svou funkci vykonávám pouze půl roku, nemohu nést odpovědnost za chyby z minulosti. Snažím se maximálně o nápravu. V současné době intenzivně pracujeme na implementaci materiálu „**Manuál SOS – dětských vesniček**“.“

J.G.: Manuál je základní dokument vesniček platný již od roku **2003**. Je součástí veškerých smluvních závazků pěstounek a sdružení. Kromě značného zpoždění v jeho

implementaci (cca 6 -7let) je nutné brát zřetel na to, že veškeré pěstounky, jež žijí ve vesničkách jsou nějakým způsobem ovlivněny nedodržováním stanovených pravidel ze strany poskytovatele služby – Sdružení SOS -DV v ČR. Pravděpodobně budou demotivovány ke spoluúčasti na změnách, které již měly v minulosti nastat a jejichž realizace – implementace je zmiňována v každé výroční zprávě Sdružení počínaje rokem 2003.

Nastavení pravidel spolupráce brání i objektivní skutečnost fluktuace odborných zaměstnanců (r. 2009 37% , mapováno v průběhu posledních dvou let, v souč. již 48%!).

Společný krátký rozbor Manuálu SOS-DV proběhl ve shodě. J.G. na základě vyzvání L.T.Š. upozorňovala ve stručnosti na jednotlivá procesuální pravidla práce s dětmi a pěstounkami (zejména nefungování „vesničkových komisí“) a standardy a jejich **nedodržování** v praktické činnosti vesniček, což L.T.Š. označila za dežá vu, protože stejné problémy zmapovali v uplynulých dnech při implementování Manuálu v Medlánkách.

K.P. a L.T.Š. a J.G. se shodly,

že skutečnost, že do současné doby nebyly ani stanoveny neřkuli dodržovány jakékoliv standardizované podmínky fungování SOS vesniček, je velice závažná a brání mimo jiné i přijímání dalších aktuálních požadavků, jakými jsou implementování např. Standardů Quality4Children.

Důsledky jsou fatální. Problémy přibývají, což lze očekávat i v blízké budoucnosti, a fluktuace zaměstnanců pokračuje. Chybí, standardizované kontrolní mechanismy, zpětná vazba, evaluace, motivace k práci odborných pracovníků vstupujících do procesu péče o dítě.

Otázka, která se např. bude řešit je existence Komunity mládeže a naplánování terénních sociálních služeb pro dospívající a mladé dospělé.

K.P. například uvedla, že bude trvat na dodržování pravidel dokumentování činnosti, jakými jsou zápisy ze schůzek vedení a pěstounek, vedení spisové dokumentace (a její přístupnost všem stranám), kvalitní vedení individuálních plánů rozvoje všech dětí.

Doplňující komentář J.G. k následující části diskuse:

Sdružení je nejen zřizovatelem zařízení pro výkon pěstounské péče vázaných zákonem č. 359/1999 Sb, § 44 et al., ale rovněž pověřeno Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR v zastoupení Magistrátu hl. m. Prahy k **výkonu sociálně právní ochrany dítěte** v rozsahu **11 oblastí**, jsou jimi:

1. Vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje;
2. Pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě;
3. Poskytování nebo zprostředkování rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené;
4. Pořádání v rámci poradenské činnosti přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou;
5. Zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti;
6. Zřizování a provoz zařízení sociálně-výchovné činnosti;

7. Zřizování a provoz zařízení pro výkon pěstounské péče;
8. Poskytování pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, výchovné a poradenské péče při výkonu pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče;
9. Zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny;
10. Navrhování OÚRP fyzických osob vhodných stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče;
11. Vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a jejich oznamování OÚRP.

Veškerá výše zmíněná pověření jsou registrována MV ČR od roku 2000.

(S výjimkou dvanáctého, zřizování a provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jež bylo v roce 2002 Magistrátem hl. m. Prahy odňato.)

Pověřením Sdružení SOS dětských vesniček výkonem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD) je sdružení delegováno ke garantování dodržení práv dítěte dle Úmluvy o právech dítěte. Je samosprávným orgánem spadajícím do působnosti Magistrátu hl. m. Prahy, ale nikoliv jemu podléhajícím. **Závazek sdružení dodržování výkonu SPOD je nutno doložit v podobě metodických pokynů**, podle nichž pracovníci sdružení a další pověřené osoby – odborníci **realizují** sociálně právní ochranu dětí ve vlastních SOS vesničkách.

K.P. a L.T.Š. k výzvě vyměnit si informace k závazkům sdružení v podobě 11. pověření výkonem SPOD neměly žádné připomínky. Resp. na otázky J.G. kdo tato pověření vykonává, jak je zajištěna .....kdo odpovídá za kontrolu dodržování výkonu SPOD ani K.P. ani L.T.Š. neodpověděly.

J.G. zdůraznila důležitost transparentnosti činnosti sdružení a význam kauz, kdy byly některé z těchto zákonných povinností sdružení porušeny. (viz příložené příklady z praxe – kauzy).

Požaduje zveřejnění odpovědných osob a multidisciplinárních týmů, které jsou pověřeny realizací výkonu SPOD a kontrolou kvality výkonu SPOD, ať už se jedná o interní nebo externí lidské zdroje. Eventuálně revizi základních požadavků, které jsou obligatorně vymezeny v žádosti o vydání pověření k výkonu SPOD zveřejněné na webových stránkách MPSV ČR (podle § 48 a násl. zákona č. 359/1999 Sb, o SPOD ve znění pozdějších předpisů. (zdroj: <http://www.mpsv.cz/cs/3939> aktualizováno k 30.6.2010)

K. P. :

Bude potřeba doplnit informace pro veřejnost na webových stránkách o odbornou část práce v organizaci týkající se praktického odborného výkonu pěstounské péče ve vesničkách.

Sdružení nikdy nebude pouze zařízením pro výkon pěstounské péče, jeho činnost má přesah do dalších oblastí. Provoz tří vesniček je v současné době maximálně možný, o výstavbě dalších se neuvažuje.

V rámci nadnárodní korporace pod záštitou SOS – KDI, strategického plánování a dalších aktivit jsou jednotlivá národní sdružení včetně Sdružení SOS – DV ČR, zapojena do četných projektů zaměřených na ochranu dětských práv. Tato činnost je neméně významná.

Shoda K.P. a L.T.Š a J.G.: V oblasti P.R., fundraisingu a osvětové činnosti v ČR i na

mezinárodní úrovni Sdružení dosahuje stále větších úspěchů. Podařilo se zajistit **finanční zabezpečení provozu všech tří SOS vesniček.**

Prostředky k zajištění následné péče o děti a mladé dospělé však stále chybí. Nejsou zavedené metodiky přechodu dětí a mladých dospělých. Nejsou aktualizované způsoby zajištění přechodu pěstounek do individuální pěstounské péče.

pozn. J.G.: K.P. a L.T.Š. byly upozorněny, že všechny pěstounky, které jsou ve vesničkách od roku 2003 a dříve podepsaly Dotatek č.1 ke smlouvě o výkonu PP v SOS – DV, který jim garantuje přesná pravidla, práva na zabezpečení při přechodu do individuální pěstounské péče. Pěstounky, které nesouhlasily s podmínkami tohoto dodatku ze sdružení odešly. Součástí tohoto dodatku je dokument: „Pravidla SOS matky mimo vesničku“

K. P. Potvrdila, že je dodržování přechodu pěstounek do individuální pěstounské péče věnována velká pozornost. V současné době jsou již naplánovány odchody některých pěstounek ze zařízení SOS vesniček. Celý proces komplikuje nedokončená implementace Manuálu SOS – DV a nedodržování jeho pravidel, selhání práce odpovědných pracovníků, kteří ve sdružení v minulosti působili.

K.P.,L.T.Š. a J.G. Společně probraly případ jedné z pěstounek, která již obdržela výpověď, aniž by byla zajištěna pravidla procesu odchodu do individuální pěstounské péče. (více v kazuistice pěstounky J. F.)

J.G. vyzvala K.P. a L.T.Š. k znovuotevření případu „Dopis matek z května 2003“, který vyústil v intervenci **kanceláře ombudsmana**. Příмым důsledkem nedořešení Tohoto problému byl odchod kvalitních pěstounek ze sdružení v průběhu roku 2005. Někdejší zástupkyně ombudsmana (JUDr. Otakara Motejla) Dr. Anna Šabatová nabízí zpřístupnění materiálů. Metodická SPOD Magistrátu hl. m. Prahy, která byla přítomna jednáním si kauzu dobře pamatuje a je připravena ke spolupráci. Bylo by dobré vyvodit z chyb z minulosti pozitivní posun do budoucnosti sdružení.

Další žádostí, kterou měla J. G. na K.P. a L.T.Š. bylo zvážení **oficiálního pozvání zástupkyň pěstounek na plánovanou valnou hromadu sdružení**. Valná hromada je na základě stanov veřejná akce, J.G. považuje její konání za výbornou **příležitost ke vzájemnému potvrzení partnerských vztahů pěstounek a sdružení**. Je zacyklením celoročního úsilí všech - dát potřebným dětem podmínky rodinného prostředí, reflexí naplňování společných cílů v průběhu roku.

V průběhu celé diskuse kladla L.T.Š. dotazy, na základě čeho J.G. usoudila, že je důvod k obavám, že sdružení nepostupuje v souladu se zákonem či vlastními cíli. J.G. jmenovala některé z jí známých kauz. Tyto kauzy nejsou výsledkem jednostranných informací, nicméně jsou subjektivním názorem J.G. .

K.P. a L.T.Š. je mohou posuzovat z jiného úhlu pohledu, neboť znají stanovisko ze strany zaměstnanců sdružení. K.P. a L.T.Š. nemohly probírané případy klientů, ať už pěstounek či dětí, nebo mladých dospělých, nijak komentovat, doplňovat, či popírat, neboť jsou vázány povinností **mlčenlivosti**. Přesto kauzy podle svých slov považují za závažné a všechny již prověřovaly ve spolupráci se zaměstnanci sdružení. **O nejzávažnějších případech je pravidelně informováno předsednictvo.**

J.G. k problému **popularizace SOS vesniček**:

Vesničky potřebují publicitu, zaslouží si znovu získat pozornost veřejnosti. Zveřejnění protiprávních postupů a příkladů faktického selhání, ať už sdružení, zaměstnanců i pěstounek, nebo mladých dospělých, jež byli nefunkčností systému poškozeni by vážně narušilo obraz vesniček. Již nyní se vesničky potýkají s nedostatečnou podporou laické i odborné veřejnosti. Nedaří se získávat dostatečný počet zájemců o pěstounskou péči (což lze generalizovat, jako faktickou situaci pěstounské péče v ČR). Dále J.G. upozornila, že vzhledem k dlouhodobé frustraci, jak pěstounek, tak zaměstnanců sdružení, kteří museli odejít z důvodů reálného znemožnění výkonu jejich odborné práce, by mohlo jakékoliv další zveřejňování životních příběhů SOS rodin negativně ovlivnit obraz SOS vesniček. Medializování kauz by mohlo nepříznivě narušit životy lidí, kteří žijí ve vesničkách.

Na druhou stranu je potřeba budovat dobré jméno vesniček i celého sdružení. Bagatelizování a zastírání závažných chyb není vhodným řešením.

(Samotná J.G. byla nepříjemně konfrontována negativními a indiferentními ohlasy na téma současných SOS vesniček, s nimiž se setkala v rámci dotazníkového šetření OSPODů na Karlovarsku (2006, tazatelka, výzkum O. Matouška, H. Pazlarové & kol.: Analýza dostupnosti a kvality sociálních služeb pro rodiny biologické i náhradní ve vybraných krajích ČR. FF UK KSP Praha 2006)

J.G. sdělila K.P. a L.T.Š. svůj záměr uspořádat soukromou anketu v prostorách jinonické budovy FF&FHS UK u příležitosti konference „**Nové trendy práce s ohroženými rodinami**“ pořádané 28.6.2010 Sdružením SOS DV ČR a Katedrou sociální práce FF UK. Anketa měla sloužit k účelům diplomové práce J.G. na téma: „Role pěstounky v SOS – DV“. Diplomantka byla požádána, aby anketu zrušila, protože včas neinformovala Mgr. Foldu o svém záměru. Dalším důvodem, jak uvedla L.T.Š., bylo dublování záměru, neboť samotná konference byla uspořádána právě z důvodů zvýšit povědomí odborné veřejnosti o organizaci Sdružení SOS – DV.

Bohužel byl zveřejněn pouze předběžný program konference bez konkrétních témat a jmen účastníků – přednášejících, moderátorů, účastníků panelových diskusí. J.G. nepochopila, že hlavním záměrem konference je informovat odbornou veřejnost o práci Sdružení SOS – DV, tudíž J.G. s omluvou přislíbila zrušit svou anketu.

L.T.Š. a K.P. navrhly J.G., že jí podle potřeby zpřístupní některé informace ze sdružení, které by mohly napomoci k vypracování její diplomové práce.

pozn. anketní otázky:
Znáte ještě nějakou profesi/ poslání, kde je pracovní doba nepřetržitě 24 hodin denně? Pokud ano, prosím, jmenujte ...
Kdy jste se setkal/a poprvé s pojmem SOS dětské vesničky? ...(&možnosti odpovědi + „jiné“)
SOS dětské vesničky považuji za....(<i>odpověď respondentů</i>)
Sdělte, prosím stručně Váš názor na SOS – DV....

Obě strany se dohodly na průběžné vzájemné výměně informací a pořízení zápisu z této schůzky.

V závěru setkání se všechny tři diskutující shodly, že SOS vesničky jsou významnou a výjimečnou příležitostí realizace náhradní rodinné péče v ČR. Mají

velký potenciál, který je potřeba budovat, opečovávat a chránit.

Dodatečné návrhy na řešení – J.G., jež ve vlastní diskusi nezazněly:

Zastavení přijímání dětí a pěstounek, dokud nebude provedena revize činnosti sdružení (a nastaveny mechanismy standardů kvality, kontroly, nápravy a prevence porušování práv klientů),
SWOT analýza vypracovaná nezávislým orgánem,
vytipování nejzávažnějších případů,
monitoring situace v jednotlivých vesničkách, rodinách (jak pěstounek, tak jednotlivých dětí),
svolávání případových konferencí k řešení problémů jednotlivých rodin,
zavedení principů „Case managementu“ při přístupu práce s pěstounkami,
revize základních známých slabin a práce s nimi – např. kumulace rizik: osamocený rodič, vícečetná rodina, chudoba (nikoliv materiální, ale sociální), práce s deprivací a traumatem, profesní rozvoj a podpora pěstounů, nastavení služeb pro pěstouny, nastavení systému odlehčovací péče,
zpráva o skutečném stavu zástupcům SOS – KDI (oblast CEE/CIS/Baltics).

Dovolte mi na závěr použít metaforu vlaku.

Sdružení se stalo vlakem, kdy lokomotiva nabrala správný směr a rychlost, ale došlo k odtržení vagonů. Plně naložené vagony se nemohou posunout dále po své trati, takže nezbývá, než zastavit a vrátit se zpět.

Příklad za všechny.

Na konferenci 28.6. „Nové trendy práce s ohroženými rodinami“, kde mimo jiné se svými příspěvky vystoupily zahraniční účastnice: z SOS – KDI (Stephanie Mehrle) a SOS – Ch’s.V. Norway, resp. the North-West of Russia (Ludmila Aleksandrovna Polozova), jsem na závěr položila moderátorovi (Mgr. Foldovi) dotaz, proč nebyly účastníky panelové diskuse na téma „Praxe v činnosti...“ zástupci českých SOS vesniček. Odpověděl, cituji: „Na to je jednoduchá odpověď. Pozvánka na konferenci byla odeslána do všech vesniček, bylo jen na nich zvážít účast.“

Děkuji Vám za pozornost

Jana Grosmanová

IV. PŘÍLOHA Zpráva o hospodaření Sdružení SOS dětských vesniček za období 2010 a 1.-4./ 2011

**ZPRÁVA O STAVU HOSPODAŘENÍ
SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK
ZA OBDOBÍ 2010 A 1-4/2011
PRO VALNOU HROMADU DNE 18.6.2011**

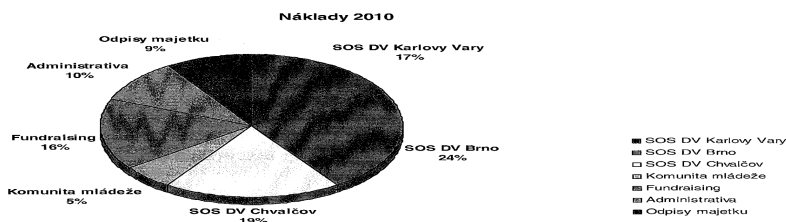
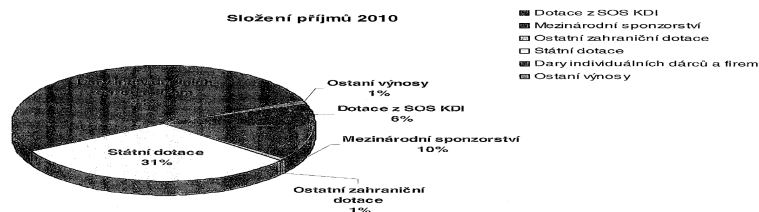
1	Výsledky hospodaření za rok 2010	2
2	Hospodaření za rok 2010	3
2.1	Dotace z SOS KDI	4
2.2	Mezinárodní sponzorství	4
2.3	Státní dotace	4
2.4	Fundraising	4
2.5	Ostatní výnosy	4
3	Významné události 2010/2011	4
4	Hospodaření za období 1-4/2011	6

Zpracovala:
Ing. Jana Stibůrková, hlavní účetní
Praha, 6.6.2011

1 Výsledky hospodaření za rok 2010

Příjmy 2010	
Dotace z SOS Kinderdorf International	2 817 780
Mezinárodní sponzorství	4 559 405
Ostatní zahraniční dotace	335 907
Státní dotace	14 368 542
Dary individuálních dárců a firem	23 941 113
Ostatní výnosy	535 149
Celkové výnosy	46 557 896

Náklady 2010	
SOS DV Karlovy Vary	9 760 038
SOS DV Brno	13 319 985
SOS DV Chvalčov	10 860 886
Komunita mládeže	3 070 914
Fundraising	9 166 818
Administrativa	5 500 008
Odpisy majetku	5 294 468
Celkové provozní náklady	56 973 117

2 Hospodaření za rok 2010

	Schválený rozpočet 2010	Aktuální stav 2010	%	Schválený rozpočet 2011
Počáteční stav peněžních prostředků	9 593 184			6 453 610
Sponsorship	5 244 478	4 559 405	86,94%	4 864 933
Dotace KDI	3 707 940	2 817 780	0,00%	11 703 989
Státní dotace	6 200 000	14 368 542	231,75%	10 092 675
Příjmy z FR	26 963 069	23 941 113	88,79%	33 651 901
Operativní výnosy	340 000	293 622	86,36%	200 000
Ostatní výnosy	0	577 433	#DIV/0!	30 000
Celkové výnosy	52 048 671	46 557 896	89,45%	66 997 108
Dětské vesničky	28 118 900	32 259 799	114,73%	34 392 546
Komunita mládeže (YF1)	2 532 996	2 457 566	97,02%	2 736 285
Komunita mládeže (YF2)	85 000	66 317	78,02%	0
FR + PR	10 589 426	9 166 818	86,57%	13 458 402
Advocacy	1 019 694	586 376	57,51%	2 848 356
Národní kancelář	8 597 355	11 253 533	130,90%	12 434 660
Eliáš / NB GSC	1 105 300	1 182 710	107,00%	1 126 859
Celkové provozní náklady	52 048 671	56 973 117	109,46%	66 997 108

2.1 Dotace z SOS KDI

Zastřešující organizace SOS Kinderdorf International v průběhu roku 2010 zaslala ve třech dílčích platbách provozní dotace v celkové částce 2.817.780 Kč.
1. dílčí platba ze dne 19.05.2010 ve výši 932.789,69 Kč
2. dílčí platba ze dne 28.07.2010 ve výši 906.480,79 Kč
3. dílčí platba ze dne 08.12.2010 ve výši 978.510 Kč

2.2 Mezinárodní sponzorství

Na základě podané žádosti o poskytnutí dotace ze státního rozpočtu nestátní neziskové organizaci v oblasti podpory rodiny v roce 2010 (žádost podána dne 30. 9. 2009) bylo Sdružení zasláno Rozhodnutí č. 1 ze dne 26. 1. 2010 a přiznána dotace ve výši 6.467.973 Kč.

2.3 Státní dotace

Na základě podané žádosti o poskytnutí dotace ze státního rozpočtu nestátní neziskové organizaci v oblasti podpory rodiny v roce 2010 (žádost podána dne 30. 9. 2009) bylo Sdružení zasláno Rozhodnutí č. 1 ze dne 26. 1. 2010 a přiznána dotace ve výši 6.467.973 Kč.

Dne 7. 7. 2010 bylo ze strany MPSV vyhotoveno a zasláno Rozhodnutí č. 2 a výše dotace určená na provoz dětských vesniček byla zdvojnásobena.

Celkově přiznaná státní dotace od MPSV v celkové výši 14.368.542 Kč byla zaslána ve čtyřech dílčích splátkách. Část určená na provoz Komunity mládeže činila 1.432.596 Kč a část určená na provoz dětských vesniček činila 12.935.946 Kč.

2.4 Fundraising

Celkové příjmy z fundraisingu za rok 2010 činily 23.941.113 Kč.

2.5 Ostatní výnosy

Do kategorie Ostatní výnosy byly zahrnuty výše neuvedené výnosy, zejména výnosy z uspořádaných seminářů, výnosy z propagace, výnosy z pronájmů, přijaté úroky z vkladů v bankách a realizované kurzové zisky.

3 Významné události 2010/2011

3.1 Lhůta pro podání daňového přiznání k dani z příjmů právnických osob

Sdružení využívá služeb daňové poradkyně ing. Věry Písaříkové. Na základě žádosti zaslání Finančnímu úřadu pro Prahu 1 nám byla prodloužena lhůta pro podání daňového přiznání k dani z příjmů právnických osob za kalendářní rok 2010 do 30. 6. 2011.

3.2 Kontrola ze strany MPSV

Dne 31. 8. 2010 byla zahájena kontrola ze strany MPSV týkající se přidělených dotací. Protokol nám byl doručen v měsíci říjnu 2010 a kontrolní pracovníci neshledali žádné pochybení z naší strany.

3.3 Dotace MPSV pro rok 2011

Dne 15.10.2010 byla prostřednictvím elektronické aplikace podána „Žádost nestátní neziskové organizace v oblasti podpory rodiny o dotaci ze státního rozpočtu pro rok 2011“

4

v celkové výši **20.149.160 Kč**. Část určená na provoz Komunity mládeže činí **1.781.384 Kč** a část určená na provoz dětských vesniček činí **18.367.776 Kč**.

Název projektu	Náklady celkem v Kč	Požadavek na dotaci v Kč
1. Následná péče v Komunitě mládeže Brno a v SOS DV	2.549.732	1.781.384
2. SOS model náhradní rodinné péče v SOS DV	27.529.696	18.367.776
Celkem	30.079.428	20.149.160

Z titulu „Uznané organizace“ nám bylo přiděleno 67% z požadavku uznaného ze strany MPSV.

Název projektu	Požadavek na dotaci v Kč	Požadavek uznaný MPSV v Kč	Přidělená dotace v Kč
1. Následná péče v KM Brno a v SOS DV	1.781.384	1.781.384	1.193.527
2. SOS model náhradní rodinné péče v SOS DV	18.367.776	13.133.056	8.799.148
Celkem	20.149.160	14.914.440	9.992.675

3.4 Rozpočet 2011

Rozpočet pro rok 2011 byl sestavován v souladu s dopisem Regionálního ředitele Mag. Gerharda Zwettlera ze dne 15.10.2010.

Pro ČR byl vymezen národní rámec mezinárodní podpory ve výši 16.674.000 Kč. Celkový rozpočet byl převeden v určeném kurzu 24,40 Kč / 1 EUR.

Vzhledem k tomu, že všechny 3 dětské vesničky potřebují rozsáhlé a finančně nákladné stavební práce, byl (nad rámec provozního rozpočtu) zaslán také Stavební rozpočet 2011 v celkové výši 10.495.574 Kč. Jeho schválení je projednáváno na úrovni KDI s panem Alfredem Strommerem, poradcem/znalcem v oblasti výstavby.

Na základě předloženého provozního rozpočtu nám byl dne 13.5.2011 doručen „Schvalovací dopis“ týkající se rozpočtu pro rok 2011, kterým nám byla schválena mezinárodní podpora ve výši 16.568.922 Kč. Z této částky je 11.703.989 Kč určeno na provozní účely a částka 4.864.933 Kč jako sponzorování.

Mezinárodní podpora bude poskytnuta za podmínek, že nedojde k významnému zhoršení ekonomické situace podporujících subjektů.

5

4 Hospodaření za období 1-4/2011

	Rozpočet 2011	Aktuální stav 1-4/2011	%
Sponsorship	4 864 933	0	x
Provozní dotace KDI	11 703 989	6 031 250	51,53%
Státní dotace	10 092 675	3 330 891	33,00%
Příjmy z fundraisingu	31 738 941	4 807 123	15,15%
Peer Research Project	1 912 960	1 774 004	92,74%
Operativní výnosy	200 000	104 102	52,05%
Ostatní výnosy	30 000	9 192	30,64%
Celkové výnosy	60 543 498	16 056 562	26,52%
Dětské vesničky	31 724 772	7 296 135	23,00%
Komunita mládeže	2 736 285	720 627	26,34%
Investice	2 667 774	0	0,00%
FR + PR	13 458 402	1 885 172	14,01%
Advocacy	2 848 356	567 867	19,94%
Národní kancelář	12 434 660	2 885 733	23,21%
NB GSC - Petr Eliáš	1 126 858	292 113	25,92%
Celkové provozní náklady	66 997 107	13 647 648	20,37%
Peněžní prostředky	6 453 609	x	x
Hospodářský výsledek	0	2 408 914	

Kladný hospodářský výsledek je ovlivněn zejména tím, že byla přijata provozní dotace od SOS KDI ve výši cca 50 %.

Náklady vykazují úspory, ale tento stav byl ovlivněn prodlevou ve schválení předloženého rozpočtu ze strany KDI, kdy hospodaření Sdružení se řídilo tzv. rozpočtovým provizoriem (podle schváleného rozpočtu na rok 2010). Ve zmiňovaném období byly odloženy rozsáhlé opravy a pořizování investic.

6

4 Hospodaření za období 1-4/2011

	Rozpočet 2011	Aktuální stav 1-4/2011	%
Sponsorship	4 864 933	0	x
Provozní dotace KDI	11 703 989	6 031 250	51,53%
Státní dotace	10 092 675	3 330 891	33,00%
Příjmy z fundraisingu	31 738 941	4 807 123	15,15%
Peer Research Project	1 912 960	1 774 004	92,74%
Operativní výnosy	200 000	104 102	52,05%
Ostatní výnosy	30 000	9 192	30,64%
Celkové výnosy	60 543 498	16 056 562	26,52%
Dětské vesničky	31 724 772	7 296 135	23,00%
Komunita mládeže	2 736 285	720 627	26,34%
Investice	2 667 774	0	0,00%
FR + PR	13 458 402	1 885 172	14,01%
Advocacy	2 848 356	567 867	19,94%
Národní kancelář	12 434 660	2 885 733	23,21%
NB GSC - Petr Eliáš	1 126 858	292 113	25,92%
Celkové provozní náklady	66 997 107	13 647 648	20,37%
Peněžní prostředky	6 453 609	x	x
Hospodářský výsledek	0	2 408 914	

Kladný hospodářský výsledek je ovlivněn zejména tím, že byla přijata provozní dotace od SOS KDI ve výši cca 50 %.

Náklady vykazují úspory, ale tento stav byl ovlivněn prodlevou ve schválení předloženého rozpočtu ze strany KDI, kdy hospodaření Sdružení se řídilo tzv. rozpočtovým provizoriem (podle schváleného rozpočtu na rok 2010). Ve zmiňovaném období byly odloženy rozsáhlé opravy a pořizování investic.

6

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne.....

Podpis.....

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum